

FACULTEIT RECHT EN CRIMINOLOGIE

VAKGROEP EUROPEES, PUBLIEK, EN INTERNATIONAAL RECHT
ONDERZOEKSGROEP MIGRATIERECHT

ALGEMENE BEGINSELEN VAN HET RECHT

Prof. Ellen Desmet

UNIVERSITEIT GENT

Bedankt om
vooraan
plaats te nemen!

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

2

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

VAKGROEP EUROPEES, PUBLIEK, EN INTERNATIONAAL RECHT
ONDERZOEKSGROEP MIGRATIERECHT

Thema 6

Rechtshandhaving

Prof. Ellen Desmet, 11 maart 2020

UNIVERSITEIT GENT

VOORAF

- Benadering hoorcollege ≠ benadering handboek
  - Benadering hoorcollege: het verloop van een procedure
  - Benadering handboek: bundelen van thema's

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

4

OVERZICHT

1. De rechterlijke macht: inleidend
2. De gerechtelijke procedure: inleidend
3. Beginpunt: het conflict
4. Stap 1: de ingebrekestelling
5. Stap 2: de inleiding van de procedure
6. Stap 3: de inleidingszitting
7. Stap 4: de instaatstelling van de zaak
8. Stap 5: de pleitzitting
9. Stap 6: de uitspraak
10. Stap 7: de betekening en rechtsmiddelen
11. Stap 8: de uitvoering van de rechterlijke uitspraak
12. Bijzondere procedures
13. Controle op het bestuur: zelfstudie
14. Controle op de wetgever: het Grondwettelijk Hof
15. Controle op de rechterlijk macht: de Hoge Raad voor de Justitie

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

5

1. De rechterlijke macht: inleidend

UNIVERSITEIT GENT

6

1. RECHTERLIJKE MACHT

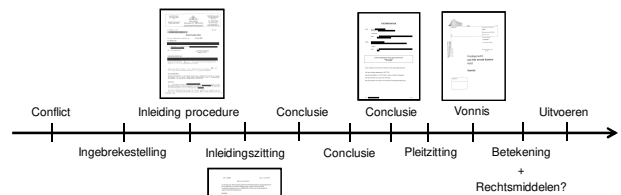
- Rechterlijke macht
  - Organiek: de hoven en rechtbanken
  - Functioneel: jurisdictionele functie (wie spreekt recht?)
- “Gewone” rechtbanken en administratieve rechtbanken
  - Burgerlijke (“gewone”) rechtbanken: subjectieve geschillen
  - Administratieve rechtbanken: objectieve geschillen

2. De gerechtelijke procedure: inleidend

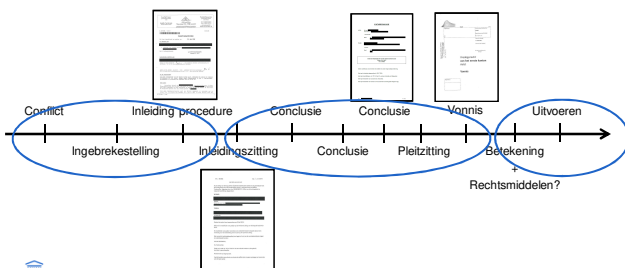
2. DE GERECHTELIJKE PROCEDURE

- Subjectieve geschillen
  - Rechtssubject vs rechtssubject
  - Rechtssubject vs overheid (indien overheid geen discretionaire bevoegdheid, vb.: strafzaak)
- Objectieve geschillen
  - Rechtssubject vs overheid (indien overheid discretionaire bevoegdheid, vb.: omgevingsvergunning)

2. DE BURGERLIJKE PROCEDURE: TIJDLIJN

2. DE BURGERLIJKE PROCEDURE: TIJDLIJN

3. Beginpunt: het conflict

3. HET CONFLICT

3. HET CONFLICT

- Diverse conflicten denkbaar
  - Burenruzie
  - Conflict met huurder
  - Ontevreden na een aankoop/dienstverlening
  - Onbetaalde factuur
  - Familiaal conflict (vb.: echtscheiding,...)
  - Weigering van omgevingsvergunning
  - Snelheidsovertreding begaan

- Indien juridisch conflict: mogelijkheid tot opstarten van gerechtelijke procedure

4. Stap 1: de ingebrekestelling

4. STAP 1: DE INGEBREKESTELLING

- Ingebrekestelling = "boze brief"
- Juridisch noodzakelijk?
  - Nee, maar aan te raden
- Voordelen:
  - In de praktijk: druk zetten
  - Juridisch: start interesten (+ stuiten verjaring)
- Nadelen: geen

4. STAP 1: DE INGEBREKESTELLING

- Art. 1153 BW:

Inzake verbintenissen die alleen betrekking hebben op het betalen van een bepaalde geldsom, bestaat de schadevergoeding wegens vertraging in de uitvoering nooit in iets anders dan in de wettelijke interest, behoudens de bij de wet gestelde uitzonderingen.

Die schadevergoeding is verschuldigd zonder dat de schuldeiser enig verlies hoeft te bewijzen.

Zij is verschuldigd te rekenen van de dag der aanmaning tot betaling, behalve ingeval de wet ze van rechtswege doet lopen.

4. STAP 1: DE INGEBREKESTELLING

- Geen wettelijke vormvereisten, doch in de praktijk:
  - Vermeld duidelijk "ingebrekestelling"
  - Beschrijf duidelijk het probleem en verduidelijk de te verwachten oplossing
  - Bepaal een redelijke termijn om te handelen
  - Gebruik aangetekend schrijven (bewijsdiscussie)

VOORBEELD

Merebeka, 16/04/2019

Elektronshop Victoria
Burgemeesterstraat 4
3000 LEUVEN

PER AANGETEKEND SCHRIJVEN
INGEBREKESTELLING

Beste,

Ik wil u met deze brief laten weten dat ik uiterst ontvreden ben over de aankoop van mijn nieuwe gsm in uw winkel.

Zoals u weet heb ik vorige week donderdag in uw winkel een "Phone X" aangekocht, dat duurde ik ten minste, voor 750,00 EUR (factuur FB2018/552). Toen ik het toestel thuis wou uitlezen, bleef dit niet. Ik heb het toestel opgeladen, maar ook dat bleek na enkele uren geen oplossing te zijn.

Via een vriend stelde ik vast dat het scherm van mijn toestel niet werkte. Alsof dat nog niet erg genoeg was ontdekte mijn vriend dat het niet om een echte iPhone ging, maar om een iPhone. Bijgevoerd is dit een Chinese replica van het originele Appletoestel.

Ik ben vrijlag dan ook onmiddellijk naar uw winkel gekomen in de hoop snel tot een oplossing te komen. De verkoper vertelde mij op zeer onbeschofte wijze dat ik maar had moeten opmerken dat het niet om een echte iPhone ging. Ik zou mijn geld niet terugkrijgen, alleen het probleem van het kapotte scherm zou (kostenloos) opgelost worden.

Ik kan dit niet aanvaarden. Ik had bij de aankoop in de winkel zeer duidelijk gezegd dat ik een iPhone X woude te kopen. Dat is mij vervolgens een "iPhone" verkocht, een namaakproduct, op zeer bedrog.

Ik eis dan ook dat u mijn 750 EUR terugbetaald. Mijn rekeningnummer is BE65 1584 1235 1236.

Als u dit niet doet zal ik een advocaat raadplegen om de zaak voor het gerecht te brengen!

Met vriendelijke groet,

Stephan MCENAERT

19

VOORBEELD

Merebeka, 16/04/2019

Elektronshop Victoria
Burgemeesterstraat 4
3000 LEUVEN

PER AANGETEKEND SCHRIJVEN
INGEBREKESTELLING

Datum + vermelding "Ingebrekestelling"
Per aangetekend schrijven om bewijsproblemen te vermijden

Zoals u weet heb ik vorige week donderdag in uw winkel een "Phone X" aangekocht, dat duurde ik ten minste, voor 750,00 EUR (factuur FB2018/552). Toen ik het toestel thuis wou uitlezen, bleef dit niet. Ik heb het toestel opgeladen, maar ook dat bleek na enkele uren geen oplossing te zijn.

Via een vriend stelde ik vast dat het scherm van mijn toestel niet werkte. Alsof dat nog niet erg genoeg was ontdekte mijn vriend dat het niet om een echte iPhone ging, maar om een iPhone. Bijgevoerd is dit een Chinese replica van het originele Appletoestel.

Ik ben vrijlag dan ook onmiddellijk naar uw winkel gekomen in de hoop snel tot een oplossing te komen. De verkoper vertelde mij op zeer onbeschofte wijze dat ik maar had moeten opmerken dat het niet om een echte iPhone ging. Ik zou mijn geld niet terugkrijgen, alleen het probleem van het kapotte scherm zou (kostenloos) opgelost worden.

Duidelijke beschrijving probleem

Ik eis dan ook dat u mijn 750 EUR terugbetaald. Mijn rekeningnummer is BE65 1584 1235 1236.

Voorgestelde oplossing: terugbetaling (termijn ontbreekt)

20

4. STAP 1: DE INGBREKESTELLING

- Zelf te schrijven of advocaat?
  - Beiden mogelijk
  - Advocaat:** juridische professional (maar kosten aan verbonden)
    - Kosten rechtspleging? => werkcollege II

21

4. DE ADVOCATUUR

- Zelfstandigen, vrij beroep
- Universitaire opleiding rechten, inschrijving aan de balie, eedaflegging, 3 jaar stage met examens
- Advocaten hebben het pleitmonopolie (met enkele uitzonderingen)
- Bijkomende functies, vb.: bemiddelaar, curator, bewindvoerder, plaatsvervangend rechter,...

22

4. DE ADVOCATUUR

- Koepels
  - Vlaamse balie: Orde van Vlaamse Balies
  - Franstalige balie: Ordre des Barreaux Francophones & Germanophone
- Per arrondissement een balie, lid van de koepel:
  - Vb.: Balie van Gent
- Evolutie naar één balie per provincie (vb. balie Limburg, balie Antwerpen)

23

4. DE ADVOCATUUR

- Aan het hoofd van de balie: stafhouder (*primus inter pares*) + raad van de orde
- Eigen deontologie, met toepassing van tucht
- Balies organiseren juridische bijstand (eerstelijns en tweedelijns)
  - Eerstelijns: adviesverstrekking
  - Tweedelijns: bijstand in rechte

24

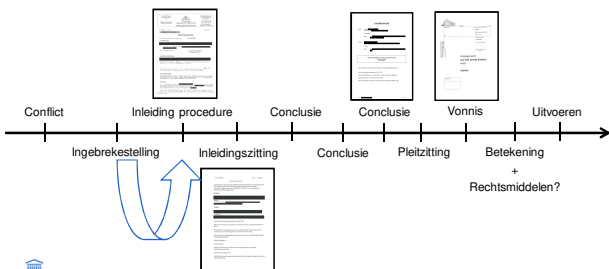
DE INGEBREKESTELLING IN DE MEDIA

Geduceerde Ryanair-passagiers: "Zeker een schadevergoeding aanvragen"

Consumentenorganisatie Test-Aankoop raadt passagiers wiens Ryanair-vlucht geschrapt is als gevolg van de staking aan om toch een schadevergoeding te vragen via de website van de luchtvaartmaatschappij. Eerder vandaag heeft Ryanair nog eens herhaald dat het niet zinnens is om schadevergoedingen te betalen. Een claim via het daartoe voorzijene formulier op de website zou dienst kunnen doen al ingebrekestelling aldus Test-Aankoop.

5. Stap 2: de inleiding van de procedure

5. DE BURGERLIJKE PROCEDURE: TIJDLIJN

5. STAP 2: DE INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Twee juridische vragen:
  1. Hoe een procedure in te leiden?
  2. Bij welke rechtbank een procedure in te leiden?

5. STAP 2: DE INLEIDING VAN DE PROCEDURE

Vraag 1: **hoe** procedure in te leiden?

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- **Hoe in te leiden?**
  1. Dagvaarding (basis – art. 700 Ger.W.)
  2. Verzoekschrift (tegensprekelijk of eenzijdig)
  3. Vrijwillige verschijning (art. 706 Ger.W.)

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

1. Dagvaarding (basis)

- Akte betekend door **deurwaarder**
- Bevat: gegevens van de partijen, omschrijving van het probleem, de vordering (verplichte vermeldingen, zie art. 43 j° 703 Ger.W.)
- Praktijk: advocaat => deurwaarder => rechtbank
  - Deurwaarder meldt dagvaarding aan op de griffie (laat zaak op rol zetten) en staat in voor de betekening aan de tegenpartij

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

Ondernemers A12 dagvaarden Vlaamse overheid: "Verkeerssituatie blijft catastrofaal"

5. GERECHTSDEURWAARDERS

- Taken:
  - Officiële vaststellingen doen
  - Aktes betekenen
  - Gerechtelijke beslissingen uitvoeren
- Tarieven bij KB (i.l.t. advocatuur)
- Zelfstandige maar ook openbaar ambenaar
- Universitair diploma rechten, stage, examen, benoeming door de Koning
- Kamer der Gerechtsdeurwaarders

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Voorbeeld:
- Heel wat verplichte vermeldingen (zie art. 43 j° 703 Ger.W.)

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Door de dagvaarding wordt de tegenpartij in kennis gesteld over het bestaan van de procedure...

Om te verschijnen op **DINSDAG TWAALF JANUARI 2016** om 09:00 uur in de voormiddag voor de **VREDERECHTER** van het **KANTON ARENDONK**, zetelende in het gewoon lokaal der zittingen, in het Vrederechtsgebouw te ARENDONK, Hoge Mauw nr.395;

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- ... en de concrete vordering

TEN EINDE

Om alle voormelde redenen en alle andere in de loop van het geding te doen gelden ;
Gedaagde te horen veroordelen in verschuldiging van een opekkende van de aankoopsprijs van de hond aangekocht door verzoekende partij bij gedaagde d.d. 23.09.2015, zijnde een bedrag van **ONZE HONDEID** Euro (€ 300,00) aan verzoekende partij, verhoogd met de vorderingstermijnen een wettelijke interestvoet vanaf datum van de ingebrekestelling (22.10.2015) tot op heden, en met de gerechtelijke interesten op het aldus verzregen bedrag te rekenen vanaf heden tot de dag der volledige betaling;

Gedaagde te horen veroordelen tot terugbetaling van de cliëntenkosten gemeink naar aanleiding van de noodzakelijke operatie van de hond, zijnde een bedrag van **VIER HONDERDROEGENTIG** Euro en **ZEVENTIG** Eurocent (€ 516,70), verhoogd met de vorderingstermijnen een wettelijke interestvoet vanaf datum van de ingebrekestelling (22.10.2015) tot op heden, en met de gerechtelijke interesten op het aldus verzregen bedrag te rekenen vanaf heden tot de dag der volledige betaling;

Gedaagde te horen veroordelen tot vrijwaring van verzoekende partij voor bijkomende dierenartskosten naar aanleiding van heelkundige zorg voor de hond inzake de vastgestelde postcausale of enige gevolg van deze verschuldiging.

Gedaagde te veroordelen tot de kosten van het geding met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding conform artikel 102a Oud-Wv, begroot op € 440,00.

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

37

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

2. Verzoekschrift

- Akte opgesteld door eiser
- Enkel indien de wet het toelaat
  - vb.: huur, collectieve schuldenregeling, echtscheiding,...
- Eiser maakt verzoekschrift over aan **griffie**
- Griffie informeert verweerder
- Voordeel: goedkoper (geen deurwaarder)
- Nadeel: trager en noodzaak zelf alle gegevens te controleren

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

38

5. GRIFFIERS EN GRIFFIEPERSONEEL

- "Secretaris van de rechter", maar zekere autonomie
- Taken:
  - Bijstand rechter
  - Aanwezigheid zitting
  - Afleveren afschriften en grosses
- Universitair diploma rechten

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

39

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Procedure normaal tegensprekelijk: woord en wederwoord
- Uitzonderlijk **eenzijdig verzoekschrift**
  - Geen tegenpartij opgeroepen
  - Bij hoogdringendheid (vb.: scheepsbeslag)
  - Of bij gebrek aan tegenpartij (vb.: collectieve schuldenregeling, rechtsbijstand)

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

40

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

3. Vrijwillige verschijning

- Weinig gebruikt
- Eiser en verweerder sturen gezamenlijk verzoekschrift naar rechtbank
- Enkel: rea, arbeidsrb, ondernemingsrb., polrb., vred.

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

41

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- **Termijn**: 8 dagen tussen betekening en inleidingszitting
  - Mogelijkheid tot verkorting / verlenging
  - Reden: organiseren verdediging
  - Art. 707 Ger.W.
- Daarna: **inleidingszitting**

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

42

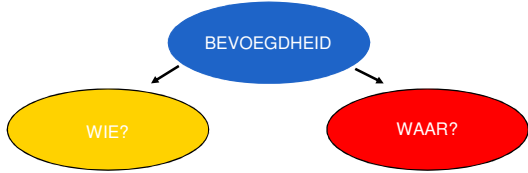

5. STAP 2: DE INLEIDING VAN DE PROCEDURE

Vraag 2: bij welke rechtbank procedure in te leiden?

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 43

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 44

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Bevoegdheid: steeds een tweeluik
  - **Materiële bevoegdheid:**
    - *Bij wie?* Wie heeft de bevoegdheid om inhoudelijk over een geschil te oordelen?
  - **Territoriale bevoegdheid:**
    - *Waar?* De rechter van welk "rechtsgebied" is bevoegd?

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 45

A. Materiële bevoegdheid: de hoven en de rechtbanken

46

5.A. VOORAF

Rechtbank van koophandel wordt ondernemingsrechtbank

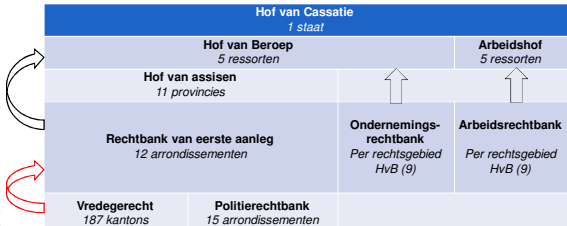
Bron: www.knack.be

- De laatste jaren diverse hervormingen inzake de (structuur van) justitie
  - Hertekening van gerechtelijk landschap
  - Poging tot afschaffen van hof van assisen
  - Het omvormen van rechtbank van koophandel naar ondernemingsrechtbank
  - ...

5.A. ORGANISATIE

- Piramidaal gestructureerd

The chart shows a hierarchy: Hof van Cassatie (1 staat) at the top, followed by Hof van Beroep (5 ressorten) and Arbeidshof (5 ressorten). Below these are Hof van assisen (11 provincies), Ondernemingsrechtbank (Per rechtsgebied HvB (9)), and Arbeidsrechtbank (Per rechtsgebied HvB (9)). At the bottom are Vrederecht (187 kantons) and Politierechtbank (15 arrondissementen). Arrows indicate the flow of appeals from lower courts to higher ones.

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 48

5.A. ORGANISATIE

- Kanton:
  - verzameling van gemeentes en/of deel van gemeente
- Arrondissement:
  - verzameling kantons
- Ressor:
  - bundeling provincies

B. Vrederecht en politierechtbank

5.B. VREDEGERECHT

- Vrederechter (art. 59 Ger.W.)

Art. 59

Er is een vrederecht in ieder gerechtelijk kanton.

[De vrederechter-titularis benoemd in een kanton wordt in subsidiaire orde benoemd in elk kanton van het gerechtelijk arrondissement waarin hij krachtens de wet van 15 juni 1932 op het gebruik der talen in gerechtszaken kan worden benoemd.]

Naargelang van de behoeften van de dienst wijst de voorzitter van de vrederechters en rechters in de politierechtbank, met inachtneming van de wet van 15 juni 1932 op het gebruik der talen in gerechtszaken, en na de betrokken magistraat te hebben gehoord, een of meer vrederechters aan om dit ambt gelijktijdig in een of meer kantons van het gerechtelijk arrondissement uit te oefenen.

[De aanwijzingsbeschikking geeft de redenen van de aanwijzing op en bepaalt de nadere regels ervan.]

5.B. VREDEGERECHT

- “Laagste” rechtsmacht
- Georganiseerd per gerechtelijk kanton (187)
  - 229 zetels
    - Vb.: Dendermonde (kanton Dendermonde-Hamme, zetel Dendermonde)
    - Vb.: Gent 5 kantons

<https://www.rechtbanken-tribunaux.be>

5.B. VREDEGERECHT

- Vrederecht
  - Burgerlijke rechtbank
  - Bevoegdheid
    - Algemeen: alle vorderingen tot en met 5.000 EUR (art. 590 Ger.W.)
      - Tenzij wet de specifieke bevoegdheid toewijst aan een andere rechtbank
    - Exclusieve bevoegdheden: heleboel (art. 591 – 601 Ger.W.)
      - vb. huur

5.B. VREDEGERECHT

- Waarde van de vordering?

*Wanneer het bedrag van de vordering de volstreekte bevoegdheid bepaalt, wordt er onder verstaan de **som die in de inleidende akte wordt geëist**, met uitsluiting van de gerechtelijke interest en van alle gerechtskosten alsook van de dwangsommen. (art. 557 Ger.W.)*

5.B. POLITIERECHTBANK

- Politierechtbank
  - 15 arrondissementen

Bron: www.tribunaux-rechtbanken.be

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

55

5.B. POLITIERECHTBANK

- Politierechtbank
  - Laagste strafrechter
  - Burgerlijke zaken: (schade)vergoedingen uit verkeersongeval

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

56

5.B. POLITIERECHTBANK

- Initieel idee:
  - Overtredingen => politierechter
  - Wanbedrijven => correctionele rechtbank
  - Misdaden => hof van assisen

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

57

5.B. POLITIERECHTBANK

- Initieel idee:
  - Overtredingen => ...<8d
  - Wanbedrijven => 8d – 5j
  - Misdaden => >5j

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

58

5.B. POLITIERECHTBANK

- In de praktijk
  - Complete uitholling van basisidee
  - Zie les strafrecht

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

59

C. Rechtbank van eerste aanleg

60

5.A. VOORAF

5.C. RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG

- 12 arrondissementen
  - Vroeger 27
- ≠ arrondissementen
politierechtbanken

5.C. RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG

- Volheid van bevoegdheid (art. 568 Ger. W.)
  - Kan zich niet onbevoegd verklaren

Art. 568.

De rechtbank van eerste aanleg neemt kennis van alle vorderingen, behalve die welke rechtstreeks voor het hof van beroep en het Hof van Cassatie komen. Indien de verzoeker de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg betwist, kan de eizer, vóór de sluiting van de debatten, de verwijzing vorderen van de zaak naar de arrondissementsrechtbank, die uitspraak doet zoals bepaald is in de artikelen 641 en 642.

Wanneer de verzoeker de rechtsmacht van de rechtbank van eerste aanleg afwijst, ingevolge de toewijzing van het geschil aan scheidsrechters, geeft de rechtbank de zaak uit handen, zo daartoe grond bestaat.

5.C. RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG

- 4 secties (art. 76 Ger.W.)
  - Burgerlijke rechtbank
  - Familie- en jeugdrechtbank
  - Correctionele rechtbank
  - Straftuiveringsrechtbank
- Kamers rechtbank eerste aanleg
  - 1 of 3 rechters

5.C. RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG

- **Burgerlijke rechtbank**
  - Bevoegdheid
    - alle geschillen omtrent bedragen van meer dan 5.000 EUR, behalve bij wet voorziene uitzonderingen
    - + beroep tegen beslissingen van vrederechter en burgerrechtelijke aspecten van zaken die voorkomen uit verkeersongeval (politierechtbank) (vanaf 2.000 EUR) (art. 617 Ger.W.)

5.C. RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG

- **Familie- en jeugdrechtbank**
  - Bevoegdheid
    - Familiale geschillen en geschillen met minderjarigen
  - Organisatie
    - Familierechtbank
      - Familiekamers
      - Kamers voor minnelijke schikking
    - Jeugdrechtbank
      - Jeugdkamers
      - Kamers voor uithandengeving

5.C. RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG

• Correctionele rechtbank

- Bevoegdheid
  - In principe wanbedrijven en gecorrectionaliseerde misdaden
  - In de praktijk quasi alle misdrijven (m.u.v. verkeersdelicten)
  - + beroep tegen beslissingen van politierechtbank

5.C. RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG

• Strafvuiveringsrechtbank (indien straf > 3j)

- Bevoegdheid
  - Strafvuiveringsmodaliteiten
- Organisatie
  - Bij de afdeling van de zetel waar het HvB is gevestigd
  - Voor gedetineerden: zitting in gevangenis

RECHTBANKEN IN DE MEDIA

Strafvuiveringsrechtbank beslist morgen over vrijlating Michel Lelièvre, handlanger van Marc Dutroux

Morgen neemt de strafvuiveringsrechtbank een beslissing over de vrijlating van Michel Lelièvre, een handlanger van Marc Dutroux. Hij heeft gevraagd om vrij te komen met een enkelband.

Bron: vrt.be d.d. 29.09.2019

D. Ondernemingsrechtbank

5.D. ONDERNEMINGSRECHTBANK

- Per gerechtshof van het Hof van Beroep, met lokale afdeling in oude arrondissementen
- + RB in Brussel, Nijvel, Leuven en Eupen

5.D. ONDERNEMINGSRECHTBANK

- Bevoegdheid:
  - Algemene bevoegdheid: Geschillen tussen "ondernemingen", ongeacht waarde van het geschil (art. 573 Ger.W.)
    - Onderneming?
  - Exclusieve bevoegdheden
    - B.v. faillissementen

5.D. ONDERNEMINGSRECHTBANK

- Onderneming?

"alle personen die op duurzame wijze een economisch doel nastreven, die betrekking hebben op een handeling welke is verricht in het kader van de verwezenlijking van dat doel en die niet onder de bijzondere bevoegdheid van andere rechtscolleges vallen"

5.D. ONDERNEMINGSRECHTBANK

- Onderneming
  - Dus onafhankelijk van rechtsvorm (natuurlijke persoon en rechtspersoon)
  - Wel afhankelijk van activiteit
- Niet-ondernemer die proces wil beginnen tegen ondernemer
  - Kan kiezen: rea of rb.kh

E. Arbeidsrechtbank

5.E. ARBEIDSRECHTBANK

- Per gerechtshof van het Hof van Beroep, met lokale afdeling in oude arrondissementen
  - + RB in Brussel, Nijvel, Leuven en Eupen
- Bevoegdheid
  - Arbeids- en sociaalrechtelijke betwistingen (art. 578 Ger.W.)
  - Exclusieve bevoegdheden
    - Vb.: collectieve schuldenregeling

5.E. ARBEIDSRECHTBANK

- Bijzondere samenstelling: 3 rechters
  - 1 rechter in de arbeidsrechtbank
  - 2 rechters in sociale zaken
    - Werkgever
    - Werknemer

F. Arrondissementsrechtbank

5.F. ARRONDISSEMENTSRECHTBANK

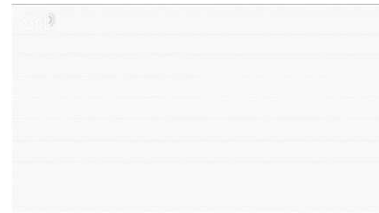
- Geen inhoudelijke beoordeling van de zaak
- Beslist wie bevoegd is bij bevoegdheidsconflict
- Geen beroepsmogelijkheid

5.F. ARRONDISSEMENTSRECHTBANK

- Samenstelling:
  - Voorzitter rechtbank van eerste aanleg
  - Voorzitter arbeidsrechtbank
  - Voorzitter rechtbank van koophandel

G. Hof van Beroep

5.G. HOF VAN BEROEP

5.G. HOF VAN BEROEP

- Beroepsinstantie van:
  - Rechtbank van eerste aanleg
  - Rechtbank van koophandel
- Per ressort (5)

H. Arbeidshof

5.H. ARBEIDSHOF

- Beroepsinstantie tegen vonnissen van de arbeidsrechtbanken
  - Zelfde indeling als Hoven van Beroep (5)
  - Ook hier: beroepsmagistraat + 2 "raadsheren in sociale zaken"

I. Hof van assisen

5.I. HOF VAN ASSISEN

- Rechtbank voor de zwaarste strafrechtelijke inbreuken (misdaden) + politieke en drukpersmisdrijven
  - Realisatie van juryrechtspraak (art. 150 GW)
  - Geen beroepsmogelijkheid
- Actueel: eerst uitgehold, thans terug van weggeweest, binnenkort terug weg? Zie les strafrecht

5.I. HOF VAN ASSISEN

- Geen permanent rechtscollege: samengesteld afhankelijk van de noden
- Samenstelling (art. 119 ev. Ger.W.)
  - 1 voorzitter (lid van een HvB) + 2 assessoren
  - Voor strafrechtelijk luik: 12 gezwoeren (jury)
    - Eventueel: max. 12 "reserveleden"

5.I. HOF VAN ASSISEN

- Vaak gemediatiseerde processen

**Drie beschuldigde artsen
vrijgesproken op euthanasieproces
in Gent, opluchting bij artsen: "Groot
pak van mijn hart"**

J. Hof van Cassatie

5.J. HOF VAN CASSATIE

5.J. HOF VAN CASSATIE

- 1 Hof voor het rijk (art. 147 GW.)

Art. 147

Er bestaat voor geheel België een Hof van Cassatie.

Dit Hof treedt niet in de beoordeling van de zaken zelf [...].

5.J. HOF VAN CASSATIE

- Geen beoordeling over de inhoud: enkel over de wettigheid van de (eind)beslissing
  - Overtreden van materiële wet of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormvereisten
- Beperkte toegang: enkel cassatieadvocaten
  - Onderscheid tussen cassatieadvocaten in burgerlijke, sociaalrechtelijke en fiscale zaken en cassatieadvocaten in strafzaken

5.J. HOF VAN CASSATIE

- Uitkomst:
  - Verwerpen cassatieverzoek
  - Vernietigen bestreden beslissing (art. 1110 Ger.W.): nieuwe inhoudelijke beoordeling:
    - Verwijzing naar ander rechtscollege op zelfde niveau
    - Verwijzing naar zelfde rechtscollege in andere samenstelling
    - Zelf uitspraak doen
- Na vernietiging gebonden door uitspraak Cassatie (art. 1110 Ger.W., lid 4)

5.J. HOF VAN CASSATIE

- Hof van Cassatie in de media

**Verdachte mag worden verplicht om
toegangscode gsm af te staan,
oordeelt Hof van Cassatie**

K. Hof van Justitie van de EU

5.K. HOF VAN JUSTITIE

5.K. HOF VAN JUSTITIE

- Taak: eerbiediging van het recht bij uitlegging en toepassing van **EU-verdragen** (VEU en VWEU)
- Hoe?
  - Prejudiciële vragen
  - Beroep wegens niet-nakoming tegen EU-regeringen
  - Beroep tot nietigverklaring van EU-wetten
  - Beroep wegens nalatigheid EU-instellingen

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Terug naar de procedure...
- Eens materieel bevoegde rechtbank gekozen => territoriaal bevoegde rechter kiezen

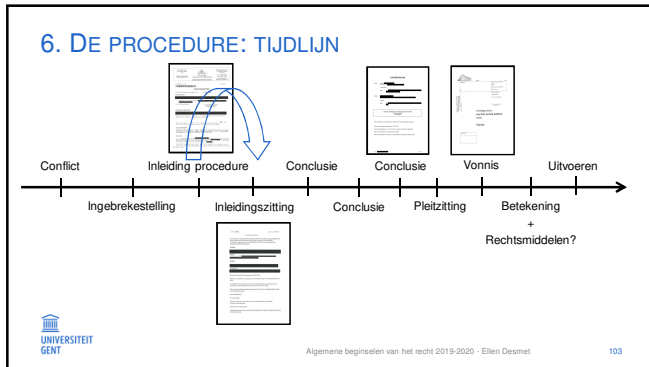
5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Territoriale bevoegdheid (art. 624 Ger.W.)
  - Partijen zijn **voorafgaandelijk overeengekomen**
  - De **woonplaats van de verweerder** of één van de verweerders
  - Voor de rechter van de **plaats** waar **de verbintenissen**, waarover het geschil loopt, of een ervan zijn ontstaan of waar zij worden, zijn of moeten worden uitgevoerd;
  - Voor de rechter van de woonplaats gekozen voor de uitvoering van de akte;
  - Voor de rechter van de plaats waar de gerechtsdeurwaarder heeft gesproken tot de verweerder in persoon, indien noch de verweerder, noch, in voorkomend geval, een van de verweerders een woonplaats heeft in België of in het buitenland

5. STAP 2: INLEIDING VAN DE PROCEDURE

- Territoriale bevoegdheid (art. 624 Ger.W.), veel mogelijkheden, keuze aan eiser
- Praktisch: bevoegdheidsbeding

6. Stap 3: de inleidingszitting

6. STAP 3: INLEIDINGSZITTING

- Inleiding zaak: zaak krijgt **rolnummer**
  - Niet in strafzaken: notitienummer
- Rol?
  - Gewone rol
  - Zittingsrol
  - Bijzondere rol

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 104

6. STAP 3: DE INLEIDINGSZITTING

- Eerste "behandeling" van de zaak voor de **rechter**
- Praktijk: veel zaken op hetzelfde moment

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 105

6. DE MAGISTRATUUR

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 106

6. DE MAGISTRATUUR

- Zittende magistratuur**
  - = zetelende rechters
  - Spreken recht
- Staande magistratuur**
  - = openbaar ministerie / parket
  - Strafzaken: opsporing, vervolging en strafuitvoering
  - Burgerlijke zaken: waken over belangen zwakke procespartijen / adviseren
    - Vooraf in familierechtbank

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 107

6. DE MAGISTRATUUR

- Zittend versus staand: **verschil in statuut**, vb.:
  - Voor het leven benoemd vs afzetbaarheid
  - Voorrang van rechtsmacht vs gewone behandeling
  - Verloning
- Terminologie** zittende magistratuur:
  - Rechtbanken: rechters
  - Hoven: raadsheren
    - <-> / Raadsleden = advocaten

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 108

6. DE MAGISTRATUUR

- **Openbaar ministerie**
  - > Onder bevoegdheid van de minister van Justitie
  - > Onafhankelijk (maar: positief injunctierecht)
  - > één en ondeelbaar
  - Parketten van de procureur des Konings
  - Arbeidsauditoraten
  - Federaal parket
  - Parketten- en auditoraten-generaal
  - Parket bij het Hof van Cassatie

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

109

6. DE MAGISTRATUUR: OPENBAAR MINISTERIE

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

110

6. STAP 3: DE INLEIDINGSZITTING

Verschillende scenario's:

1. *(Tegen)partij niet aanwezig*
  - Verstek
  - Resultaat: rechter wiligt in, toetst enkel openbare orde
  - Mogelijkheid tot zuiveren van verstek
2. *Tegenpartij aanwezig, betwist niet*
  - In de praktijk: veelal afbetalingsmodaliteiten of kort uitstel (m.o.o. opvolging of minnelijk voorstel)

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

111

6. STAP 3: DE INLEIDINGSZITTING

3. *Tegenpartij aanwezig, betwist*

- Onmiddellijke behandeling?
- Uitzonderlijk: korte debatten
- Meestal: conclusiekalender

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

112

VERZOEK TOT CONCLUSIETERMIJNEN (art. 747 § 1, GER.W.) BEPALING RECHTSDAG (art. 747 § 2, 3° lid GER.W.)

Aan de vrederechter van het kanton _____
Ar.nr. _____

Eisende partij
Raadsman

Verwerende partij
Raadsman

Andere partijen
Raadsman

De eisende partij verklaart dat de overtuigingsstukken uiterlijk de dag na de betekening van deze beschikking aan de andere partijen worden meegegeven. De andere partijen verklaaren dat zij de overtuigingsstukken samen met hun conclusie aan de eisende partij zullen meegeven.

De conclusietermijnen worden in verduidelijking overlegd, als volgt vastgelegd. De hierna vermelde datum is de uiterlijke dag waarop de conclusie ter griffie moet overleggen, overeenkomstig art.33, 2° lid Ger.W.

Verwerende partij	Eisende partij	Andere partijen

Datum: _____

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

113

VREDEGERECHT

BESCHIKKING

Rep.nr. _____

Heden _____ in de zaak met Ar.nr. _____

Met inachtmerging van de bepalingen van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik van talen in gerechtszaken en de toepasselijke artikelen van het gerechtelijk Wetboek.

Neemt akte en bekrachtigt de hiervoor afgesproken conclusietermijnen en zegt dat, indien er meer dan één conclusie is, de laatste conclusie een syntheseconclusie moet zijn.

OM DEZE REDENEN

Bepaalt de **rechtsdag** op de openbare terechtzitting van

.....DAG ..... om ..... UUR

De vrederechter en de (hoofd)griffier hebben getekend

De (hoofd)griffier _____ De vrederechter _____

UNIVERSITEIT GENT

Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet

114

6. STAP 3: CONCLUSIEKALENDER

- Partijen bepalen tegen welke datum er wordt geconcludeerd
  - Indien geen akkoord tussen partijen: rechtbank legt kalender op
- Indien datum niet gerespecteerd: wering van conclusie
  - Tenzij afwijking met onderling akkoord
- Bij verstrijken datum: conclusie en stukken overmaken aan tegenpartij én aan rechtbank
- Logische volgorde: verweerder – eiser – verweerder

UNIVERSITEIT GENT
Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 115

6. STAP 3: CONCLUSIEKALENDER

UNIVERSITEIT GENT
Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 116

7. Stap 4: de instaatstelling van de zaak

UNIVERSITEIT GENT 117

7. DE PROCEDURE: TIJDLIJN

UNIVERSITEIT GENT
Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 118

7. STAP 4: DE INSTAATSTELLING

- Conclusies
  - Bevatten een wettelijk voorziene opbouw (art. 744 Ger.W.)

Art. 744.1¹ -1
¹ De conclusies bevatten tevens, achtereenvolgens en uitdrukkelijk:
¹ de uiteenzetting van de voor de beslechting van het geschil pertinente feiten;
² de aaspraken van de concluderende partij;
³ de middelen die worden ingeroepen ter ondersteuning van de vordering of het verweer, waarbij in voorkomend geval verschillende middelen genummerd worden en hun voordracht in hoofdorde of in ondergeschikte orde wordt vermeld;
⁴ het gevraagde beschikende gedeelte van het vonnis, waarbij in voorkomend geval de hoofdde of ondergeschikte rde van de verschillende onderdelen wordt vermeld;²
² De in een andere zaak, of in een andere zitting genomen conclusies waaraan wordt verwezen of waaraan wordt erferereerd worden niet beschouwd als conclusies in de zin van artikel 750, eerste lid, 3³.

UNIVERSITEIT GENT
Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 119

7. STAP 4: DE INSTAATSTELLING

- Conclusies
  - Laatste conclusie: syntheseconclusie
  - Latere conclusie bouwt voort op eerdere conclusie en is aanvulling op conclusie tegenpartij
  - Kan getrapte opbouw hebben
    - Hoofddorde, ondergeschikte orde, meer ondergeschikt,...

UNIVERSITEIT GENT
Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 120

7. STAP 4: DE INSTAATSTELLING

- Getrapte structuur conclusie

IV. ... HET VERVAAGDE BEHOEVENDE GEDELT VAN HET VOONDIJ

IV.A. INHOUDSOPDRACHT

De vordering van eiseres onbetwistbaar te verklaren en dienstloos;
Eiseres te veroordelen tot de kosten van het geding, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding conform artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek, in hoofde van conclusant begroot op: 480 EUR.

IV.B. IN ONDERSCHEIDTE OORDE

De vordering van eiseres onbetwistbaar, doch ongegrond te verklaren en dienstloos;
Eiseres te veroordelen tot de kosten van het geding, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding conform artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek, in hoofde van conclusant begroot op: 480 EUR.

IV.C. UITEIT ONDERSCHEIDT

De vordering van eiseres onbetwistbaar, doch slechts gedeeltelijk gegrond te verklaren en dienstloos;
Conclusant te veroordelen tot betaling van het bedrag van 2.143,68 EUR, meer de interesten aan wettelijke interestvoet vanaf ingebrekestelling tot 20.07.2016 en vanaf dan meer de gerechtelijke interesten aan wettelijke interestvoet tot de dag der inbrenging betaling.
Het meergeorderde of te wijzen als ongegrond.
Conclusant te veroordelen tot de kosten van het geding, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding conform artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek, in hoofde van eiseres begroot op: 240 EUR.

Alge

7. STAP 4: BEWIJSRECHT

- In conclusies noodzaak aan bewijs: bewijzen van de aanspraak om de rechter te overtuigen
- Bewijs van het recht? Nee: "*ius novit curia*"
  - In de praktijk wel opstellen juridische redenering
- Reële werkelijkheid ≠ juridische werkelijkheid
  - Wat bewijzen? Alle gebeurtenissen en handelingen waaraan door het recht gevolgen gekoppeld worden
- Principes van bewijsrecht afhankelijk van rechtstak, maar harde kern regels

7. STAP 4: BEWIJSRECHT

- **Bewijslast:** wie moet bewijzen?
  - Wie beweert, die bewijst ("*actori incumbit probatio*")
  - Art. 870 Ger.W.:
    - "*Iedere partij moet het bewijs leveren van de feiten die zij aanvoert.*"
  - Art. 1315 BW:
    - "*Hij die de uitvoering van een verbintenis vordert, moet het bestaan daarvan bewijzen.*
Omgekeerd moet hij die beweert bevrijd te zijn, het bewijs leveren van de betaling of van het feit dat het tenietgaan van zijn verbintenis heeft teweeggebracht."

7. STAP 4: BEWIJSRECHT

- Bewijs = rol van partijen
  - Uitzonderlijk: verplicht door de rechter
- **Bewijsrisico:** wie draagt het risico als iets niet bewezen wordt?

7. STAP 4: BUITENGERECHTELIJKE BEWIJSMIDDELEN

1. Geschrift

- Belangrijkste bewijsmiddel van rechtshandelingen
- B.W.:
  - Verplicht voor zaken > 375 EUR
  - Niet met getuigen bewijzen tegen inhoud van geschreven akte
- **Akte**
  - Rechtssubject bevestigt bepaalde feiten of afspraken door geschreven stuk te ondertekenen
  - Onderhands of authentiek
  - Vorm?
    - Bij gebrek: "begin van bewijs"

7. STAP 4: BUITENGERECHTELIJKE BEWIJSMIDDELEN

2. getuigen

- Rechtshandelingen < 375 EUR
- Rechtsfeiten

3. vermoedens

- Feitelijk (= rechter oordeelt) of wettelijk (voorzien in de wet, vb.: vaderschap kind)
- Al dan niet weerlegbaar

4. buitengerechtelijke bekendenis

- Bekennen buiten rechtszaal
- Probleem: bewijs

7. STAP 4: GERECHTELIJKE BEWIJSMIDDELEN

- gerechtelijke bekentenis**
  - Bekennen t.a.v. rechtbank in een procedure
- getuigenbewijs**
  - Burgerlijke zaken
    - Op te roepen door rechter
    - In aanwezigheid van partijen: mogelijk tot ondervragen
    - Onkostenvergoeding
    - PV
  - Strafzaken: zie les strafrecht

UNIVERSITEIT GENT Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 127

7. STAP 4: GERECHTELIJKE BEWIJSMIDDELEN

- 3. eed**
  - Beslissende eed
    - Indien afgelegd: gewonnen
    - Indien geweigerd: verloren
  - Zelden gebruikt

UNIVERSITEIT GENT Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 128

7. STAP 4: GERECHTELIJKE BEWIJSMIDDELEN

- 4. persoonlijke verschijning**
  - Mogelijkheid tot ondervragen

UNIVERSITEIT GENT Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 129

7. STAP 4: GERECHTELIJKE BEWIJSMIDDELEN

- 5. plaatsopneming**
  - Rechter komt ter plaatse
  - In aanwezigheid van partijen

Rechter op plaatsbezoek in Driespoort

Wat Het veranda in de zaak raakt het gebied van de Driespoort. Het gebied is een stuk grond. Het gebied is een stuk grond. Het gebied is een stuk grond.

Waarom Het veranda in de zaak raakt het gebied van de Driespoort. Het gebied is een stuk grond. Het gebied is een stuk grond.

Waarom Het veranda in de zaak raakt het gebied van de Driespoort. Het gebied is een stuk grond. Het gebied is een stuk grond.

UNIVERSITEIT GENT Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 130

7. STAP 4: GERECHTELIJKE BEWIJSMIDDELEN

- 6. deskundigenonderzoek**
  - Assistentie van deskundig advies
  - Partijen betrokken
  - Voorverslag
  - Eindverslag

UNIVERSITEIT GENT Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 131

7. STAP 4: BEWIJSRECHT

- Soms discussie over data (wanneer gebeurde wat?)
- Burgerlijk recht: slechts op 3 manieren **vaste datum** voor rechtshandeling
  - = aan iedereen *tegenstelbare datum*
    - Authentieke akte (= **notaris**)
    - Registratie van onderhandse akte
    - (voor de) sterfdatum

UNIVERSITEIT GENT Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet 132

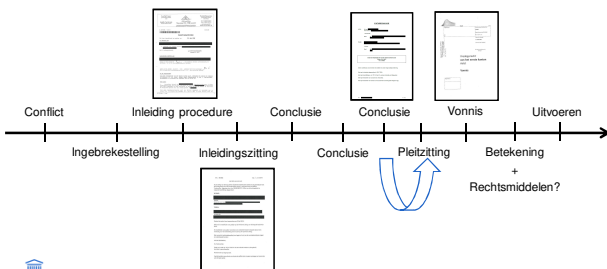
7. NOTARIS

- Geen echte 'actor van justitie': neemt niet deel aan de rechtsbedeling
- Diploma rechten + manama notariaat + stage en examens
- Vrij beroep + openbaar ambtenaar
- Stelt authentieke aktes op en levert advies

8. Stap 5: de pleitzitting

8. DE PROCEDURE: TIJDLIJN

8. STAP 5: PLEITZITTING

- Pleitzitting: kans om mondeling toe te lichten
- Wie pleit?
  - Advocaat
  - Partij zelf: goed idee?
  - Echtgenoot (of wettelijk samenwonende partner) of bloed- of aanverwant (vred., rb.kh., arb.rb.)
    - Volmacht en toegelaten

8. STAP 5: PLEITZITTING

- Zitting openbaar
- Rechter "passief", interactief debat mogelijk
- Volgorde pleidooien
  - Eerst eiser
  - Laatste woord verweerder
- Soms advies OM

8. STAP 5: PLEITZITTING

- Na pleidooien: "sluiten van debatten en in beraad"
- Mogelijkheid heropening debatten
  - Ambtshalve
  - Op verzoek partij

8. RECHT OP EEN EERLIJK PROCES

- art. 13 GW, art. 6 EVRM)

Art. 6 EVRM

1. Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde vervolging heeft ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld. De uitspraak moet in het openbaar worden gewezen maar de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden onttrokken, gedurende de gehele terechtzitting of een deel daarvan, in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of nationale veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privé leven van procespartijen dit eisen of, in die mate als door de rechter onder bijzondere omstandigheden strikt noodzakelijk wordt geoordeeld, wanneer de openbaarheid de belangen van een behoorlijke rechtspleging zou schaden.

2. Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden, totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.

3. Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, heeft in het bijzonder de volgende rechten:

a. onverwijld, in een taal die hij verstaat en in bijzonderheden, op de hoogte te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging;

b. te beschikken over de tijd en faciliteiten die nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging;

c. zich zelf te verdedigen of daarbij de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze of, indien hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, kosteloos door een toegevoegd advocaat te kunnen worden bijgestaan, indien de belangen van een behoorlijke rechtspleging dit eisen;

d. de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen en het oproepen en de ondervraging van getuigen à décharge te doen geschieden onder dezelfde voorwaarden als het geval is met de getuigen à charge;

e. zich kosteloos te doen bijstaan door een tolk, indien hij de taal die ter terechtzitting wordt gebezigd niet verstaat of niet spreekt.

8. RECHT OP EEN EERLIJK PROCES

• Openbaarheid zittingen

- Vrij toegankelijke zittingen (met uitzonderingen)
- Uitspraak openbaar of openbaar te raadplegen

8. RECHT OP EEN EERLIJK PROCES

• Onpartijdige en onafhankelijke rechter

- Onpartijdigheid (*t.a.v. de partijen*)
  - Objectieve onpartijdigheid
  - Subjectieve onpartijdigheid: *"Justice must not only be done, it must also be seen to be done"*
- Onafhankelijkheid (*t.a.v. externe machten*)

-> Wraking

8. RECHT OP EEN EERLIJK PROCES

Ernstig probleem met jury: jurylid gewraakt, proces-Nemmouche ligt voor onbepaalde tijd stil

Bron: www.vrtnws.be

Kasteelmoord: ook advocaten André Gyselbrecht dienen verzoek tot wraking van rechters in

10 oktober 2017 16:25 | Brno, België

Bron: www.hln.be

Gewraakte onderzoeksrechter in voetbalschandaal definitief van dossier gehaald

Bron: www.vrtnws.be

8. RECHT OP EEN EERLIJK PROCES

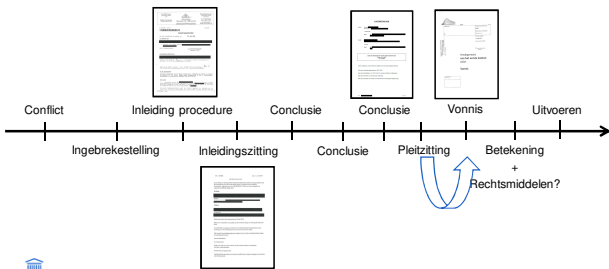
• Recht op tegenspraak

- Woord en wederwoord ("*audi alteram partem*")
- Strijden met gelijke wapens
- Bijstand door advocaat

9. Stap 6: de uitspraak

9. DE PROCEDURE: TIJDLIJN

9. STAP 6: UITSPRAAK

- Uitspraak rechtbanken: **vonnis**
- Uitspraak hoven: **arrest**
- Tussenvonnissen/-arresten: put rechtsmacht niet uit
- Eindvonnissen/-arresten: put rechtsmacht uit
- Normaal: binnen de maand uitspraak

9. STAP 6: UITSPRAAK

- Vonnis bestaat uit verschillende onderdelen
  - Gegevens van de partijen
  - De uiteenzetting van de feiten
  - De juridische beoordeling
  - Het "beschikkend gedeelte" = de eigenlijke uitspraak

9. STAP 6: UITSPRAAK

- Beslissing rechter

OM DEZE REDENEN:

Rechtsdienste op tegenpraak.

Voorziet de verzoeker om aan akkoord te betalen de som van duizendacht en zestig euro en zeventig cent (€1.076,00) ten titel van schadevergoeding, te vermeerderen met de vergoedinge intresten zijnde aan de wettelijke intrestvoet vanaf 22 oktober 2015 (datum van de ingebrekestelling), tot 21 december 2015 en vervolgens, met de gerechtelijke intresten aan dezelfde intrestvoet vanaf 22 december 2015 (datum van de dagvaarding) tot de datum van gelijke betaling.

Voorziet de verzoeker het betalen van elke som van de kosten van het geding, van de zijde van akkoord verhoofd op:

- de spaaringskosten: éénveertig euro vijfentachtig cent (€14,85 euro) verhoofd in debiet
- rechtszake: veertig euro (€40,00 euro) verhoofd in debiet
- rechtsplegingvergoeding: vierhonderd veertig euro (€440,00 euro).

Wijst het meer of anders gevorderde af als ongegrond.

Staat de voorlopige tenuitvoerlegging van dit vonnis toe.

De vrederechter heeft getekend met de griffier.

De griffier: Peggy EYBAERT

De vrederechter: Michiel AERTSEN

9. STAP 6: UITSPRAAK

- "Gezag van gewijsde" (art. 23 – 27 Ger.W.)
  - = wettelijk vermoeden van waarheid
  - Zaak beslecht, zelfde procedure niet meer mogelijk
    - Relatief: enkel m.b.t. zelfde zaken, partijen, voorwerp
    - Soms absoluut: vernietiging door GwH, RvS
  - ≠ "kracht van gewijsde" (zie later)

9. PRINCIPE: GEMOTIVEERDE UITSPRAAK

- Gemotiveerde uitspraak (art. 149 GW)
  - Vermijden van willekeur
  - Controle of rechter op middelen heeft geantwoord
  - Grond tot beroep/cassatie

• Art. 149

Eik vonnis is met redenen omkleed. Het wordt in openbare terechtzitting uitgesproken.

9. RECHT OP EEN EERLIJKE PROCES

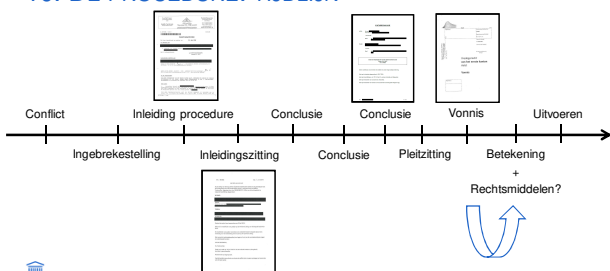
• Uitspraak binnen redelijke termijn

- Normaal: uitspraak binnen de maand na het in beraad nemen van de zaak (art. 770, § 1 Ger.W.)
- "redelijke termijn"? Geen wettelijke norm: beoordeling *in concreto*
  - = Probleem in België: diverse veroordelingen EHRM

**Redelijke termijn van
exorcismeproces niet overschreden**

10. Stap 7: betekening en rechtsmiddelen

10. DE PROCEDURE: TIJDLIJN

10. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

• **Betekening**

- Grosse opvragen (= uitvoerbare titel)
- Betekening door deurwaarder
  - = officiële kennisgeving
  - In principe: Doet de termijnen voor rechtsmiddelen lopen
    - ! *Uitzondering: hoger beroep in strafzaken*

10. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

• **Rechtsmiddelen**

- Gewone rechtsmiddelen (hoger beroep, verzet)
- Buitengewone rechtsmiddelen (cassatie, derdenverzet, herroeping van gewijsde, verhaal op de rechter)

A. Gewoon rechtsmiddel: Hoger beroep

10.A. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- **Hoger beroep**
  - Tegen de meeste beslissingen
    - Uitzonderingen:
      - 'Aanleggrenzen'
        - Uitspraak vrederechter/politierechter, vordering < 2.000 euro
        - Uitspraak rechtbank van eerste aanleg/ondernemingsrechtbank, vordering < 2.500 euro
      - Uitspraak strafuitvoeringsrechtbank
    - Tegen tussenvonnissen waarin geen definitieve uitspraak over twispunt

10.A. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- Termijn: 1 maand
  - Burgerlijke zaken: na betekening
  - Strafzaken: vanaf dag volgend op vonnis (*uitz!*)
- Gevolg? "verruimde" devolutieve werking
  - "hele" zaak zal verhuizen naar hoger niveau en wordt daar helemaal opnieuw behandeld
- Mogelijke uitkomst
  - Bevestigen van het vonnis
  - (Gedeeltelijke) hervorming

B. Gewoon rechtsmiddel: Verzet

10.B. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- **Verzet**
  - Ingeval verstekvonnis (= partij niet aanwezig)
    - In strafzaken: enkel bij overmacht of wettige redenen
  - Gevolg: zaak opnieuw, voor dezelfde rechter
    - Slechts 1 keer
  - Hoe? Deurwaardersexploot
    - Burgerlijke zaken: 1 maand na betekening
    - Strafzaken: 15 dagen na betekening

10.B. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- Art. 1047 Ger.W.

Art. 1047. Tegen ¹ieder verstekvonnis dat in laatste aanleg is gewezen² kan verzet worden gedaan, onverminderd de bij de wet bepaalde uitzonderingen.
Het verzet wordt betekend bij gerechtsdeurwaardersexploot, dat dagvaarding inhoudt om te verschijnen voor de rechter die het verstekvonnis heeft gewezen.
Met instemming van de partijen kan hun vrijwillige verschijning die formaliteiten vervangen.
De akte van verzet bevat, op straffe van nietsigend, de middelen van de eiser in verzet.
(Het verzet kan door de partij, haar raadsman of die voor de partij optredende gerechtsdeurwaarder worden ingeschreven in een register dat daartoe gehouden wordt ter griffie van het gerecht dat de beslissing heeft gewezen. De inschrijving omvat de namen van de partijen en hun raadsleden alsook de datum van de beslissing en van het verzet.) <W 24-6-1970, art. 16>

10.B. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- Concreet:
  - Nog hoger beroep mogelijk?
    - => **Geen** verzet mogelijk
  - Geen hoger beroep mogelijk?
    - => **Wel** verzet mogelijk

C. Buitengewoon rechtsmiddel: Cassatieberoep

10.C. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- **Cassatieberoep**
  - Geen derde aanleg: enkel wetscontrole
  - Termijn:
    - Burgerlijke zaken: 3 maand
    - Strafzaken: 15 dagen
  - Bijzondere procedure, bijzondere advocaten
  - Gevolg casseren: zaak opnieuw in laatste aanleg (cassatie te volgen)

D. Buitengewoon rechtsmiddel: Derdenverzet

10.D. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- **Derdenverzet**
  - Derde met belang verzet zich: procedure opnieuw
    - B.v. bij onterecht beslag
  - Termijn: 3 maand na betekening

E. Buitengewoon rechtsmiddel: Herroeping van gewijsde

10.E. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- “Kracht van gewijsde”
  - Geen gewone rechtsmiddelen kunnen aangewend worden
  - Vonnis is definitief

10.E. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- **Herroeping van gewijsde**
  - Zeer uitzonderlijk (art. 1133 Ger.W)
  - Zware procedure
    - 3 advocaten (2 meer dan 20j aan balie)

10.E. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- Herroeping van gewijsde (cf. art. 1133 Ger.W.)
  - "Indien er persoonlijk bedrog is geweest;
  - Indien er, sedert de beslissing, beslissende stukken zijn aan het licht gekomen die door toedoen van de partij waren achtergehouden;
  - Indien tussen dezelfde partijen, handelend in dezelfde hoedanigheid, onverenigbare beslissingen zijn gewezen over hetzelfde onderwerp en op dezelfde grond;
  - Indien recht gedaan is op stukken, getuigenissen, verslagen van deskundigen of eden, die na de beslissing vals zijn bevonden of verklaard;
  - Indien de beslissing berust op een vonnis of arrest in strafzaken dat naderhand vernietigd is;
  - Indien de beslissing berust op een proceshandeling, verricht in naam van iemand die, hetzij daartoe geen uitdrukkelijke of stilzwijgende last heeft gegeven, hetzij de handeling niet heeft bekrachtigd of bevestigd."

F. Buitengewoon rechtsmiddel: Verhaal op de rechter

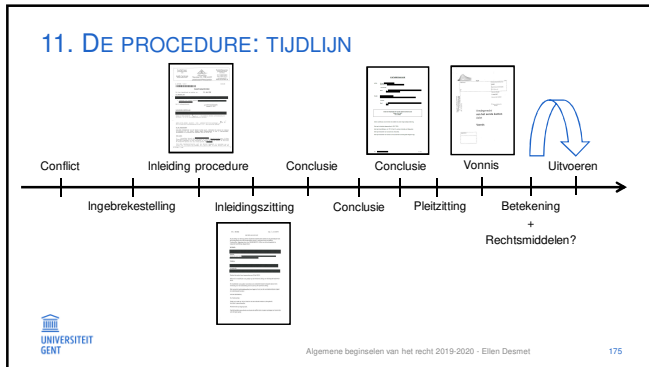
10.F. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- **Verhaal op de rechter**
  - Voor Cassatie
  - Uitkomst
    - Gegrond: vergoeding door rechter + vernietiging vonnis
    - Ongegrond: rechter te vergoeden

10.F. STAP 7: BETEKENING EN EVENTUELE RECHTSMIDDELEN

- Verhaal op de rechter, ter info (art. 1140 Ger. W.)
  - "Indien hij zich aan bedrog of list schuldig heeft gemaakt hetzij tijdens het onderzoek, hetzij bij zijn vonnis;
  - Indien verhaal op de rechter uitdrukkelijk bij de wet is bepaald;
  - Indien de wet de rechter aansprakelijk stelt voor eventuele schade;
  - Indien rechtswijgering is geschied."

11. Stap 8: de uitvoering van de rechterlijke uitspraak

11. STAP 8: UITVOERING

- Vrijwillige uitvoering?
- Gedwongen uitvoering: pas mogelijk na betekening
- "Uitvoerbaar bij voorraad"
  - Standaardregel
  - Uit te voeren, ook al loopt de termijn voor (gewone) rechtsmiddelen nog
  - Risico bij wie uitvoert: wat als hervorming...

UNIVERSITEIT GENT   Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet   176

11. STAP 8: UITVOERING

- Beslag
  - Bewarend
  - Uitvoerend
    - Begrensd (uitzondering: alimentatieschulden)

UNIVERSITEIT GENT   Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet   177

11. STAP 8: UITVOERING

Deurwaarder klopt aan bij kabinetten ministers: Belgische staat moet al 500.000 euro aan kinderen van Syriëstrijders

UNIVERSITEIT GENT   Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet   178

11. STAP 8: UITVOERING

- Vonnis als pyrrusoverwinning: de onvermogende schuldenaar
  - "Kei kan niet gestroopt worden"
  - Oplossing? Wachten of soms overheid (DAVO, Fonds voor slachtoffers opzettelijke gewelddaden)

UNIVERSITEIT GENT   Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet   179

11. STAP 8: UITVOERING

- In strafzaken: opvolging uitspraak door strafuitvoeringsrechtbank en justitiehuizen

UNIVERSITEIT GENT   Algemene beginselen van het recht 2019-2020 - Ellen Desmet   180

11. JUSTITIEHUIZEN

11. JUSTITIEHUIZEN

- 3 functies:
  - Doorverwijzen burgers (informereren)
  - Rol in begeleiding slachtoffer/dader
  - Trefpunt voor diverse gerechtelijke instanties
- 1 justitiehuis per gerechtelijk arrondissement

12. Bijzondere procedures

12. BIJZONDERE PROCEDURES

- **Kortgedingprocedure**
  - Hoogdringendheid
  - Voorzitter rechtbank
  - Enkel voorlopige maatregelen
  - Uitvoerbaar bij voorraad, wel hoger beroep
- **Procedure zoals in kortgeding**
  - = kortgeding met definitieve beslechting
  - Bv. inzake handelspraktijken

12. BIJZONDERE PROCEDURES

- **Verzoening**
  - Vrederechter
  - Gratis
  - PV van verzoening of niet-verzoening
  - Kracht van vonnis

12. BIJZONDERE PROCEDURES

- **Bemiddeling**
  - Buiten de rechtbank
  - Binnen de rechtbank
    - Vb.: Familierechtbank kamers minnelijke schikking
  - Steeds vrijwillig

12. BIJZONDERE PROCEDURES

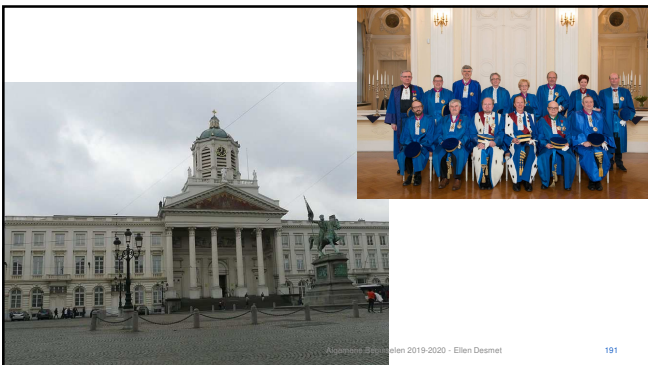
13. Controle op het bestuur: zelfstudie

14. Controle op de wetgever: het Grondwettelijk Hof

14. GRONDWETTELIJK HOF

- **Grondwettelijk Hof** (vroeger: Arbitragehof)

1. Beslecht bevoegdheidsconflicten tussen wetten/decreten/ordonnanties
2. Toetst wetten, decreten en ordonnanties aan titel II + art. 170, 172 en 191 GW

14. GRONDWETTELIJK HOF

- **Grondwettelijk Hof**

Procedures

- verzoekschrift door belanghebbende binnen 6 mnd na publicatie
  - Als ongrondwettig -> vernietiging
  - bij hoogdringende gevallen: schorsing vragen
- prejudiciële vraag stellen
  - Als ongrondwettig -> niet toepassen in concrete geschil
  - regel blijft wel bestaan (stille dood, opheffen of wijzigen)

14. GRONDWETTELIJK HOF

"Vernietiging van spijtoptantenregeling is niet noodzakelijk het einde van onderzoek voetbalschandaal"

De mogelijke vernietiging van de wet op de spijtoptanten door het Grondwettelijk Hof zou niet betekenen dat alle verklaringen van spijtoptant Dejan Veličević nietig verklaard moesten worden. "Wat de rechtsgevolgen voor het onderzoek naar fraude en matchfixing in het Belgische voetbal zijn, dat is moeilijk in te schatten. Het Grondwettelijk Hof houdt altijd rekening met of bepaalde rechtsgevolgen, die kunnen blijven bestaan. Men kan de regeling vernietigen vanaf nu voor de toekomst, maar wat er al gebeurd is, wordt behouden", zegt advocaat Joris Van Cauwer in "terzake".

Bron: www.vrt.be, 14.02.2019

15. Controle op de rechterlijk macht: de Hoge Raad voor de Justitie

15. HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE

- In de nasleep van affaire Dutroux: antwoord op wantrouwen in Justitie
- Samenstelling: 44 leden, magistraten en niet-magistraten (NI + Fr)
- Twee bevoegdheidspakketten
  - De toegang tot, de bevordering binnen en de vorming van de magistratuur regelen
  - "Controle uitoefenen" op de rechterlijke macht (o.a. adviezen)

Rechtshandhaving

1. De rechterlijke macht
2. Controle op de naleving van het recht: hoven en rechtbanken
3. Controle op het bestuur: rechtsbescherming tegen de uitvoerende macht
4. Controle op de wetgever: het Grondwettelijk Hof
5. Externe controle op de rechterlijke macht: de Hoge Raad voor de Justitie

Abstract

Een burger die zich gekrenkt voelt in zijn rechten door het optreden van een andere burger of van de overheid, beschikt over de mogelijkheid om naar de rechtbank te stappen. Maar welke rechtbank is bevoegd voor welke materie? Is er een verschil tussen procedures die men instelt tegen andere burgers of tegen de overheid? En hoe loopt een procedure voor de rechtbank? Welke opties zijn er nog als een rechtbank een beslissing heeft genomen?

1 DE RECHTERLIJKE MACHT

Het begrip rechterlijke macht kan je op twee manieren beschouwen. Enerzijds is er het organieke aspect, zoals dat in de Grondwet staat: "de rechterlijke macht wordt uitgeoefend door de hoven en de rechtbanken". Dit zijn de traditionele justitiële gerechten.

Organieke rechterlijke macht

Daarnaast kan je de rechterlijke macht ook in zijn functionele context beschouwen. Dit is de juridictionele functie: wie spreekt eigenlijk recht? Er zijn niet alleen die traditionele, gewone hoven en rechtbanken, maar ook de administratieve rechtbanken, waarvan in het bijzonder de Raad van State (afdeling Bestuursrecht-spraak) melding verdient. Een bijzonder *sui generis* rechtscollege is ten slotte het Grondwettelijk Hof, dat opgericht werd om vorderingen tegen en conflicten tussen de diverse Belgische wetgevers te regelen.

Functionele rechterlijke macht

Om het verschil van bevoegdheid tussen de gewone en de publiekrechtelijke rechtscolleges te begrijpen, moet je een onderscheid maken tussen "objectieve" en "subjectieve" geschillen (contentieux). Subjectieve geschillen gaan over subjectieve rechten. Dat zijn burgerlijke en politieke rechten. Objectieve geschillen gaan over geschillen betreffende de legaliteit van het overheidshandelen.

Objectief en subjectief contentieux

Burgerlijke en politieke rechten

Geschillen over burgerlijke en politieke rechten behoren in België bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken, dit zijn de gewone hoven en rechtbanken. De Grondwet bepaalt dat ook politieke rechten tot de gewone rechtbanken behoren, maar de wet kan hier anders in voorzien. Dat wil dus zeggen dat de wet zou kunnen bepalen dat administratieve rechtscolleges zich gaan bezighouden met politieke rechten. Dat zijn toegewezen bevoegdheden.

Wanneer we het echter hebben over de legaliteit van normen, dan heeft men het niet over burgerlijke of politieke rechten, maar dan spreekt men over objectieve geschillen. Objectieve geschillen worden toegewezen aan rechtscolleges die niet behoren tot de gewone hoven en rechtbanken. Om te bepalen of de burger een objectief of een subjectief geschil heeft met de overheid, dienen we te kijken naar het voorwerp van het geschil. De vraag die zich stelt, is hoe de burger zich in het geschil verhoudt tot de overheid. Hebben we te maken met een geschil, waarbij een burger bv. een welbepaald gedrag kan eisen van de overheid, dan is het een subjectief geschil. In zulke gevallen moet de overheid een norm toepassen en

Gebonden v. discretionaire bevoegdheid

discretionaire bevoegdheid heeft, in die zin dat de overheid haar beleidskeuze mag maken aangezien zij het algemeen belang dient na te streven, dan is de situatie anders. Dan kan je als burger niet onmiddellijk een welbepaald gedrag eisen van de overheid en gaat het geschil over de legaliteit van de norm. Dat is een objectief geschil. In een dergelijk geval kan een rechter, die de overheid controleert, zich niet in de plaats stellen van de overheid, want dat zou een inbreuk zijn op de scheiding der machten. De rechter moet zich afvragen of de overheid de grenzen van een normale beoordeling niet te buiten is gegaan? Dit is een objectief geschil. Indien de Raad van State vaststelt dat de administratieve overheid een fout heeft begaan en de rechtsonderhorige daardoor een schade heeft opgelopen, dan kan de Raad een schadevergoeding toekennen aan de burger.

Volledigheidshalve wordt hier nog aangestipt dat naast de instellingen van de eigenlijke rechterlijke macht en de Raad van State, er ook nog tal van publiekrechtelijke en tuchtrechtelijke colleges bestaan die ook de rechterlijke functie uitoefenen in de zin dat ze geschillen beslechten door middel van uitspraken met gezag van (rechterlijk) gewijsde (wat betekent dat wat door de rechter wordt beslecht voor waar moet gehouden worden en dat daarover geen nieuwe vordering kan ingesteld worden). Publiekrechtelijke voorbeelden zijn het Rekenhof, de (provinciale) deputatie, de Raad voor betwistingen inzake studievoortgangbeslissingen enz. Deze colleges oordelen over die aspecten van de verticale verhouding tussen de overheid en het rechtssubject, die door de wet uitdrukkelijk aan deze rechtscolleges zijn toebedeeld. Tuchtrechtelijke rechtscolleges functioneren daarnaast slechts binnen bepaalde beroepsorganisaties, zoals deze van de advocatuur of van de artsen. Ze sanctioneren inbreuken op de beroepsdeontologie. Ten slotte zijn er tal van scheidsrechterlijke colleges, die *ad hoc* voor een zaak worden samengesteld, of die in een bepaalde sector van bijvoorbeeld het ondernemings- en consumentenrecht werkzaam zijn. Hoewel al die instellingen en organen ook eigen regels hebben, zijn in principe alle beginselen van het gerechtelijk recht (dat in dit thema aan bod komt) van toepassing. Het Gerechtelijk Wetboek vormt het "gemeen recht" van het gerechtelijk recht. Bijzondere takken zijn dan de strafvordering en het gerechtelijk publiekrecht.

2 CONTROLE OP DE NALEVING VAN HET RECHT: HOVEN EN RECHTBANKEN

A | ORGANISATIE

De gerechtelijke instellingen zijn piramidiaal gestructureerd. Er zijn hoge en lage rechters en niet alle rechters houden zich met alle materies bezig. Er is een soort specialisatie die gedefinieerd wordt in termen van bevoegdheid.

Aan de top vinden we het Hof van Cassatie. Het oordeelt enkel over de toepassing van de rechtsregels (niet over de feiten) en dit voor het hele rijk.

Gerechtelijke piramide

Onder het Hof van Cassatie staan de vijf hoven van beroep (met kamers bevoegd voor burgerlijke en ondernemingszaken, strafzaken, jeugdzaken, fiscale zaken en sociaal strafrecht) en de vijf arbeidshoven. De hoven van beroep behandelen de beroepen die werden ingesteld tegen de vonnissen van de rechtbank van eerste aanleg en van de ondernemingsrechtbank. De arbeidshoven behandelen dan weer beroepen tegen beslissingen van de arbeidsrechtbanken.

Daaronder vinden we dan de rechtbank van eerste aanleg, de de ondernemingsrechtbank (vroeger rechtbank van koophandel genoemd), de arbeidsrechtbank en de politierechtbanken. De rechtbank van eerste aanleg is de algemene rechtbank. Deze bevat vier afdelingen die elk oordelen over verschillende zaken: de correctieonele rechtbank (voor strafzaken), de burgerlijke rechtbank (burgerlijke zaken), de strafuitvoeringsrechtbank (uitvoering van straffen) en de familie- en jeugdrechtbank (jeugd- en familiezaken en een kamer voor minnelijke schikking). Hoewel deze rechtbank voornamelijk een uitspraak doet over geschillen in eerste aanleg, treedt ze in bepaalde geschillen ook op als beroepsinstantie.

Onderaan de piramide zetelen de vrederechters.

a | Territoriale bevoegdheidsverdeling

De territoriale bevoegdheid of rechtsmacht *ratione loci* bepaalt over welk grondgebied een bepaalde rechtbank rechtsmacht heeft.

Het kleinste gebied van de gerechtelijke indeling (niet te verwarren met de administratieve indeling) is het kanton. De vrederechter is de rechter van het kanton, een verzameling van enkele gemeenten, een gedeelte van een gemeente of een combinatie van beide.

Verschillende kantons samen vormen een gerechtelijk arrondissement. Als gevolg van de roep naar een grotere mobiliteit en efficiëntie werden in 2014 de gerechtelijke arrondissementen hervormd en hun aantal aanzienlijk verminderd. Vroeger waren de arbeidsrechtbanken, de rechtbanken van eerste aanleg en de ondernemingsrechtbanken ingedeeld per arrondissement, waarvan er 27 waren in België. Er zijn 12 arrondissementen. Op dit niveau worden de rechtbanken van eerste aanleg en de politierechtbanken georganiseerd, weliswaar (voorlopig nog?) met afdelingszetels op de vroegere locaties van de 27 arrondissementen, maar nu reeds met de bevoegdheid van de voorzitters om afdelingen te sluiten of in bepaalde afdelingen sommige materies niet meer te behandelen. De arbeidsrechtbanken en ondernemingsrechtbanken die vroeger per arrondissement werden georganiseerd, worden nu gecentraliseerd per gerechtsg gebied van het hof van beroep, ook weer met telkens een lokale afdeling in de oude arrondissementen (als uitzondering hebben Brussel, Eupen, Leuven en Waals-Brabant nog "eigen" rechtbanken).

Het provinciale niveau blijft verder van belang voor het hof van assisen, de straf-

zondering van Tongeren voor Limburg, Nijvel voor Waals-Brabant en Brussel voor het administratief arrondissement Brussel). Arbeidshoven, georganiseerd per res-sort van de hoven van beroep, houden ook nog provinciale afdelingen.

Ressort

Federaal grondgebied

Territoriale bevoegheidsverdeling

Verskillende arrondissementen vormen samen het rechtsgebied of ressort van het hof van beroep. België telt vijf hoven van beroep, met zetel in Antwerpen, Brussel, Gent, Luik en Bergen. Het hof van beroep te Gent bijvoorbeeld is bevoegd voor de provincies Oost- en West-Vlaanderen, het Antwerpse hof voor de provincies Antwerpen en Limburg en het Brusselse voor de provincies Vlaams-Brabant en voor het Brusselse Gewest. Op hetzelfde territoriale niveau worden nu dus ook de arbeidsrechtbanken en ondernemingsrechtbanken georganiseerd, met lokale afdelingen. Ook de strafuitvoeringsrechtbanken zetelen enkel in Antwerpen, Bergen, Brussel, Gent en Luik.

Op het niveau van het grondgebied van het ganse land bevindt zich het Hof van Cassatie.

Om nu te weten of een bepaalde zaak moet ingeleid worden voor de rechter van het kanton of arrondissement *x* of *y*, bestaan er regels die voor diverse materïes de territoriale bevoegdheid bepalen. Deze staan in het Gerechtelijk Wetboek en in tal van andere specifieke wetten. Wie bijvoorbeeld meent iets te kunnen vorderen van een andere, zal vaak naar het rechtsgebied moeten gaan procederen waar de (beweerde) schuldenaar domicilieerd is of zijn zetel heeft of waar de schuldvordering is ontstaan. Heeft het probleem echter betrekking op een onroerend goed (een stuk land of een gebouw), dan zal de eiser meestal naar de rechter moeten stappen van het gebied waarin dat goed gelegen is en niet noodzakelijk naar de rechter van het gebied waar de tegenpartij domicilieerd is. Dit zijn slechts een paar voorbeelden van vaak voorkomende situaties. De territoriale bevoegdheidsregels zijn legio en omwille van het specialisatiebeginsel wordt meer en meer één specifieke rechtbank *ratione loci* voor alle geschillen bevoegd gemaakt, zoals bij geschillen over bepaalde intellectuele rechten of de collectieve consumentenvordering.

Naast deze Belgische rechtbanken moeten we ook nog de internationale en supranationale rechtbanken vermelden. Sommige van deze rechtbanken staan echter enkel open voor de staten en niet voor de individuele burgers. Omgekeerd zal men zich soms ook alleen tegen staten en niet tegen individuele rechtsonderhorigen kunnen richten. Voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg bijvoorbeeld kan slechts geprocedeerd worden tegen een verdrag sluitende staat van het EVRM (na uitputting van de interne rechtsmiddelen).

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Hof van Justitie

Bij het Hof van Justitie van de Europese Unie, met zetel in Luxemburg, kan elke natuurlijke of rechtspersoon vorderingen inleiden (zie verder). Het Hof waakt vooral over de uniforme interpretatie van Europese regels via de techniek van de prejudiciële vragen.

b | Materiële bevoegdheidsverdeling

Algemeen

De materiële of volstrekte bevoegdheid of bevoegdheid *ratione materiae* van een rechtbank bepaalt over welk soort zaken een bepaalde rechter kan oordelen. We geven hier slechts een summier overzicht van de bevoegdheid van de rechtbanken en hoven. Een volledig overzicht vind je in het Gerechtelijk Wetboek, aangevuld met bepalingen in heel wat bijzondere wetten.

Voorafgaandelijk willen we daarenboven opmerken dat de rechtbanken en hoven niet alleen kennisnemen van geschillen of contentieux, maar ze ook een aantal taken van zogenaamde willige of vrijwillige rechtspraak uitvoeren. Zo moet een echtscheiding bij onderlinge toestemming via de rechtbank verlopen, al zijn beide partijen het over alle punten eens. Er is dus geen geschil, maar een akkoord. Meestal is in dergelijke gevallen een procedure via de rechtbank voorzien zodat de rechter (vaak na advies van het Openbaar Ministerie) zou kunnen nagaan of er geen belangen geschonden worden van rechtssubjecten die zich mogelijk niet gepast zouden kunnen verweren, zoals de rechten van de minderjarige bij de verkoop van zijn goederen. Anderzijds kan je voor de bevoegde rechtbank ook steeds oproepen in verzoening en, al dan niet mits inschakeling van bemiddeling, tot een minnelijke schikking komen.

Burgerlijke en ondernemingszaken

De vrederechter

De vrederechter neemt kennis van alle vorderingen waarvan het bedrag niet boven 5.000 euro gaat, tenzij de wet de specifieke bevoegdheid toewijst aan een andere rechtbank (zoals arbeidszaken aan de arbeidsrechtbank en geschillen tussen ondernemingen aan de ondernemingsrechtbank). Daarnaast heeft de vrederechter ook een aantal exclusieve bevoegdheden, ook al zijn het zaken die om veel meer gaan dan de genoemde som, bijvoorbeeld geschillen in verband met huurovereenkomsten, erfdienstbaarheden, onteigeningen, vorderingen van nutsbedrijven ... Wanneer het gaat over een vordering die 1.860 euro niet overschrijdt, oordeelt de vrederechter wat zijn algemene bevoegdheid betreft in eerste en laatste aanleg (er is dus geen hoger beroep mogelijk, wel voorziening in cassatie).

De politierechtbank

De politierechtbank is wat burgerlijke zaken betreft bevoegd om – ongeacht het bedrag – uitspraak te doen over (schade)vergoedingen ontstaan uit een verkeersongeval. Daarnaast is de politierechtbank vooral de laagste strafrechter.

De rechtbank van eerste aanleg

De rechtbank van eerste aanleg heeft de volheid van bevoegdheid, wat impliceert dat deze rechtbank zich niet onbevoegd kan verklaren. De rechtbank mag kennis nemen van alle vorderingen behalve die zaken die behoren tot de exclusieve

Materiële bevoegdheid

Willige rechtspraak

Vrederecht

Politierechtbank

Rechtbank van eerste aanleg

fieke bevoegdheden, bv. de staat van personen, echtscheidingszaken, geschillen betreffende de toepassing van de belastingwet ...

Deze rechtbank bestaat uit een aantal afdelingen: de burgerlijke kamer (met o.a. beslagkamers en fiscale kamers, alleen in de bij wet aangeduide plaatsen), de familie- en jeugdrechtbank, de correctionele rechtbank en de strafuitvoeringsrechtbank. De "familie- en jeugdrechtbank" heeft de uitsluitende bevoegdheid over alle familiale geschillen en geschillen met minderjarigen. Deze rechtbank wordt op haar beurt weer ingedeeld in vier kamers: de jeugdkamer en de kamer voor uithandengeving, de familiekamer en de kamer voor minnelijke schikking. Er wordt telkens een centraal familiedossier aangemaakt waarrond geschillen gecentraliseerd worden.

De burgerlijke kamers van de rechtbank van eerste aanleg zijn ook verantwoordelijk voor de beroepsinstanties van burgerlijke geschillen die behandeld werden voor de vrederechter en de politierechtbank en het bedrag van 2.000 euro overschrijden.

De ondernemingsrechtbank

De ondernemingsrechtbank behandelt alle geschillen tussen en tegen ondernemingen, ongeacht het bedrag waarover het gaat. Het begrip "onderneming" beoogt elke (rechts- of natuurlijke) persoon die op duurzame wijze een economisch doel nastreeft, zoals een handelaar, maar dus ook een zelfstandige vrije beroeper, een landbouwer of een vzw. Een niet-onderneming (eisende partij) die een proces wil beginnen tegen een onderneming kan dit naar eigen keuze ofwel voor de rechtbank van eerste aanleg doen ofwel voor de ondernemingsrechtbank.

De arbeidsrechtbank

Arbeids- en sociaalrechtelijke betwistingen (bv. over arbeidsovereenkomsten, de toepassing van collectieve arbeidsovereenkomsten, rechten en verplichtingen van de sociaal verzekerden ...) komen voor de arbeidsrechtbank. Ook de collectieve schuldenregeling valt onder haar bevoegdheid.

Het hof van beroep

Het hof van beroep behandelt alle beroepen van de vonnissen van de rechtbank van eerste aanleg en de ondernemingsrechtbank, als de vordering het bedrag van 2.500 euro overschrijft.

Het arbeidshof

Het arbeidshof oordeelt in hoger beroep over alle zaken die in eerste aanleg voor de arbeidsrechtbank werden beslecht.

Strafzaken

De politierechtbank

De politierechtbank is bevoegd voor alle overtredingen (dit zijn misdrijven waartop

hangen die samen met zwaardere sancties (bv. vluchtmisdrijf, slagen en verwondingen ...).

De correctionele rechtbank

De correctionele rechtbank (een afdeling van de rechtbank van eerste aanleg) is bevoegd voor strafzaken, zowel in eerste aanleg voor wanbedrijven (met uitzondering van de verkeersmisdrijven) en gecorrectionaliseerde misdaden, als in beroep tegen uitspraken van de politierechtbank.

Waar een zetel van een hof van beroep is, heeft de rechtbank van eerste aanleg een strafuitvoeringsrechtbank. Deze rechtbank oordeelt niet of iemand moet gestraft worden, maar bekijkt wel of er bepaalde strafuitvoeringsmodaliteiten (elektronisch toezicht, de voorwaardelijke invrijheidstelling) toegekend kunnen worden bij vrijheidsstraffen.

Het hof van beroep

Het hof van beroep (correctionele kamers) oordeelt in zaken in hoger beroep waarover de correctionele rechtbank in eerste aanleg uitspraak heeft gedaan.

Het hof van assisen

Het hof van assisen is een tijdelijk rechtscollege dat in principe bevoegd is voor misdaden (al worden de meeste gecorrectionaliseerd, zie Thema 13 Strafrecht), politieke misdrijven en drukpersmisdrijven (art. 150 Grondwet).

De arrondissementrechtbank

De arrondissementrechtbank beslist welke rechtbank bevoegd is wanneer partijen het hierover niet eens zijn. Tegen deze beslissing is geen beroep mogelijk. Een arrondissementrechtbank is samengesteld uit de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, de arbeidsrechtbank en de ondernemingsrechtbank.

Het Hof van Cassatie

Aan de top van de gerechtelijke piramide staat het Hof van Cassatie. Het doet uitspraak op voorzieningen in cassatie tegen beslissingen van hoven en rechtbanken, gewezen in laatste aanleg. Men wil daarmee de eenheid in de rechtspraak nastreven. Het Hof gaat niet over tot een feitelijke beoordeling, maar neemt enkel kennis van beslissingen wegens een overtreding van een materiële wet of de opstraffe van nietigheid voorgeschreven vormvoorschriften. Belangrijk daarbij is dat het Hof van Cassatie de bestreden beslissing kan vernietigen en de zaak verwijzen naar een ander rechtscollege van gelijke rang en hoedanigheid als datgene waartegen in cassatie is gegaan of naar hetzelfde rechtscollege maar dan anders samengesteld. Dit rechtscollege is gebonden door de uitspraak van het Hof van Cassatie. Het Hof van Cassatie kan, om proceseconomische redenen, ook beslissen om niet te verwijzen, maar zelf de einduitspraak te doen, bijvoorbeeld als het enkel nog om de afrekening van de proceskosten gaat of wanneer er hoe dan ook geen feitenonderzoek meer nodig is.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie

Het Hof van Justitie in Luxemburg heeft als fundamentele taak de eerbiediging van het recht te garanderen bij de uitlegging en toepassing van de verdragen. Het Hof oefent deze taak uit op een aantal manieren:

- verzoeken om een prejudiciële beslissing waarbij een nationale rechtbank het Hof vraagt de EU-wetgeving te interpreteren;
- beroep wegens niet-nakoming van een verplichting tegen EU-regeringen die de EU-wetgeving niet toepassen;
- beroep tot nietigverklaring tegen EU-wetten die in strijd zijn met de EU-verdragen of grondrechten;
- beroep wegens nalatigheid tegen EU-instellingen die niet de beslissingen nemen die ze moeten nemen.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg beoordeelt verzoekschriften van individuen, organisaties en landen tegen lidstaten van de Raad van Europa. Voordat een klacht door het Europees Hof in behandeling wordt genomen, moet wel voldaan worden aan een aantal voorwaarden:

- De indiener moet persoonlijk en direct het slachtoffer zijn van een schending van een fundamenteel recht dat is vastgelegd in het EVRM of in een van de protocollen hierbij.
- De klacht moet gericht zijn tegen een publieke instantie (wetgever, administratieve overheid, rechterlijke instantie). Klachten tegen personen of particuliere organisaties worden niet door het EVRM in behandeling genomen.
- Het Hof van de Rechten van de Mens is bedoeld als "laatste redmiddel". Het Hof neemt een verzoekschrift slechts in behandeling als alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput.
- Als de klacht ontvankelijk is, probeert men eerst tot een schikking te komen. Indien dit niet lukt en het Hof oordeelt dat er een schending is van het EVRM, kan het Hof de aangeklaagde lidstaat verplichten een schadevergoeding te betalen.

B | PRINCIPES MET BETREKKING TOT DE WERKING VAN DE RECHTERLIJKE MACHT

Zowel artikel 13 van de Grondwet als artikel 6 EVRM garanderen een "eerlijk proces", onder meer doordat iedereen die meent onrecht aangedaan te zijn, daartegen moet kunnen opkomen voor een onafhankelijke rechter. Vooral artikel 6 EVRM speelt een zeer belangrijke rol. Zo is de Belgische staat in het verleden al meerdere keren veroordeeld wegens schendingen van dit grondrecht, heel vaak wegens de traagheid van de geschillenbeslechting, maar ook bijvoorbeeld omdat het (nationaal) te hard vasthouden aan procedureformaliteiten een aantasting van de toegang tot de rechter kan inhouden. De wetgeving wordt dan ook af en toe bijgeschaafd als gevolg van deze arresten van het Europees Hof voor de Rechten

Eerlijk proces

"1. Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de grondigheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgning heeft eenieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie welke bij de wet is ingesteld. Het vonnis moet in het openbaar worden gewezen maar de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd gedurende het gehele proces of een deel ervan, in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of van 's lands veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privéleven van partijen bij het proces dit eisen of, in die mate als door de rechter onder bepaalde omstandigheden strikt noodzakelijk wordt geoordeeld, wanneer openbaarmaking de belangen van de rechtspraak zou schaden.

2. Eenieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld volgens de wet bewezen wordt.
3. Eenieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, heeft ten minste de volgende rechten:

- a) onverwijld, in een taal welke hij verstaat, en in bijzonderheden, op de hoogte te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging;
- b) te beschikken over voldoende tijd en faciliteiten welke nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging;
- c) zichzelf te verdedigen of de bijstand te hebben van een raadsman naar zijn keuze, of, indien hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, kosteloos door een toegevoegd advocaat te kunnen worden bijgestaan, indien het belang van de rechtspraak dit eist;
- d) de getuigen à charge te ondervragen of doen ondervragen en het oproepen en de ondervraging van getuigen à décharge te doen geschieden op dezelfde voorwaarden als het geval is met getuigen à charge;
- e) zich kosteloos te doen bijstaan door een tolk, indien hij de taal welke ter zitting wordt gebezigd niet verstaat of niet spreekt".

Zoals blijkt, bevat artikel 6 een aantal waarborgen die specifiek voor het strafprocesrecht bedoeld zijn. Anderzijds bevat het een aantal waarborgen voor zowel de privaatrechtelijke als de publiekrechtelijke procedures. Omdat het gerechtelijk privaatrecht het gemeen recht is inzake procedure en gerechtelijke organisatie, behandelen we artikel 6 in deze context. Het artikel is echter op zijn minst even belangrijk voor de strafprocedure, die in Thema 13 Strafrecht aan bod zal komen. Er worden dus heel wat aspecten geregeld die een eerlijk proces moeten waarborgen. Deze houden in:

• De openbaarheid van de rechtszitting. Rechtszittingen zijn in principe openbaar, hoewel meestal enkel de pers gebruikmaakt van die openbaarheid. De idee is dat een burger moet kunnen nagaan of een rechter onpartijdig en correct rechtspreekt. Dit principe geldt voor alle rechtbanken, behalve voor de onderzoeksgerechten, de raadkamer en de kamer van inbeschuldigingstelling. Ook strafuitvoeringsrechtbanken zetelen achter gesloten deuren. In sommige omstandigheden staat men toch toe om een gesloten zitting te

lang van de goede zeden, de openbare orde of zelfs de veiligheid, of wanneer de belangen van minderjarigen dit eisen. Vonnissen en arresten worden ook in openbare zitting uitgesproken. We moeten als publiek toegang hebben tot de rechterlijke beslissing. Dit wil niet zeggen dat daarom de tekst van het vonnis steeds integraal moet worden voorgelezen. Het volstaat dat de uitspraak ter inzage is op de zitting, neergelegd wordt ter griffie of wordt toegestuurd.

Elke uitspraak moet gemotiveerd zijn, dit is met redenen omkleed: partijen moeten kunnen nagaan of een rechter wel alle opgeworpen middelen heeft onderzocht en of hij niet arbitrair heeft geoordeeld.

De rechter moet onpartijdig en onafhankelijk zijn. Er mag hier ook geen enkele twijfel of schijn van twijfel over bestaan. Onpartijdigheid wil zeggen dat de rechter de ene partij niet voordeliger mag behandelen dan de andere. Hij mag zich niet laten leiden door partijbelangen of vooringenomen zijn. Een rechter mag zich bv. in de pers niet uitspreken ten voordele van de ene of de andere partij. Het is ook zo dat de schijn hiervan niet mag bestaan. "justice must not only be done, it must also be seen to be done". Dat is een algemeen rechtsprincipe. "Onafhankelijkheid" is eerder dat de rechter zich niet door externe machten (buiten de partijen) laat leiden. In de eerste plaats wordt gedacht aan de onafhankelijkheid tegenover de uitvoerende macht. Wat bv. niet kan, is dat een rechter, voordat hij rechter werd, lid was van het Openbaar Ministerie of onderzoeksrechter was en hij al met een zaak die hij moet behandelen geconfronteerd werd. Het is echter niet altijd gemakkelijk te bewijzen dat een rechter mogelijk partijdig is. De vraag kan zich in concreto voordoen of de rechtbank wel voldoende waarborgen biedt om elke gewettigde twijfel uit te sluiten? Indien daar twijfel over is, kan men de rechters laten wraken.

Een uitspraak moet altijd binnen een redelijke termijn worden geveld: de onzekerheid over de rechtspositie van een van de partijen moet op een bepaald ogenblik een einde kunnen nemen. Het is natuurlijk niet altijd gemakkelijk om deze redelijke termijn te berekenen. Dit moet ook in concreto beoordeeld worden: hoe complex is de zaak, wat is het gedrag van de klager, de houding van de autoriteiten, het belang van de zaak? Alles hangt af van de complexiteit van een dossier. Het komt aan de rechter toe om de gevolgen van het overschrijden van de redelijke termijn te bepalen. Deze gevolgen kunnen zeer onderscheiden zijn. Misschien kan hij van oordeel zijn dat de bewijster een probleem is geworden. Als er geen bewijzen meer zijn, is het gerecht misschien wel dat betrokkene moet vrijgesproken worden. Het kan ook zijn dat er een strafvermindering wordt gegeven als een soort herstel. Het is zelfs mogelijk dat de rechter iemand schuldig verklaart, maar geen straf oplegt. Het recht op tegenspraak. Iedereen moet met gelijke wapens kunnen strijden en daarom heeft iedereen het recht om zich door een advocaat te laten bijstaan die inzage heeft in de dossiers. Je moet kunnen reageren en in de mogelijkheid zijn om te antwoorden en te discussiëren over alle stukken en documenten die worden overgemaakt. Je hebt voor de behandeling van de

vertrouwelijke karakter en het risico ervan (bv. beroepsgeheim) niet kunnen worden ingezien.

C | DE ACTOREN VAN JUSTITIE

a | De magistratuur

Wat de structuur van de rechterlijke orde betreft, wordt er een onderscheid gemaakt tussen de zittende en de staande magistratuur.

De zittende of zetelende magistratuur is een magistraat die belast is met het vellen van vonnissen en arresten. Dat zijn dus de eigenlijke rechters of oordeelvaarders.

Zittende magistratuur

Een staande magistratuur is een lid van het Openbaar Ministerie. De leden van het Openbaar Ministerie hebben geen rechtsprekende bevoegdheid. Hun taak kan in twee delen worden onderverdeeld. In strafzaken staan zij in voor de opsporing van misdrijven, het vervolgen van verdachten en de uitvoering van de door de rechtbank uitgesproken straf. Het Openbaar Ministerie beslist dus over de opportuniteit om bepaalde strafinbreuken ook effectief te vervolgen. Bij burgerlijke zaken gaan staande magistraten in lagere graden vooral waken over de belangen van zwakke procespartijen (bv. minderjarigen) door middel van adviezen en vorderingen tot nietigverklaring en in hogere rechtscolleges eerder de rechters bijstaan, eveneens door middel van adviezen over de juiste toepassing van de wet. De staande magistratuur noemt men ook wel het parket of, bij de hoven, het parket-generaal.

Staan- de magistratuur

Openbaar Ministerie

De leden van het Openbaar Ministerie zijn de procureur des Konings, de arbeidsauditeur (bij de arbeidsrechtbanken), de federale procureur, de procureur-generaal bij het hof van beroep, de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, advocaten-generaal en hun substituten. Het Openbaar Ministerie valt onder de bevoegdheid van de minister van Justitie en moet zich ook onderwerpen aan de richtlijnen van het strafrechtelijk beleid die door de minister van Justitie zijn goedgekeurd. Bij het vervullen van hun gerechtelijke taken, zoals de vordering of het advies ter terechtzitting, werkt het Openbaar Ministerie echter in volle onafhankelijkheid. Hierop bestaat één uitzondering. Zo kan de minister van Justitie uitzonderlijk leden van het Openbaar Ministerie bevelen een strafvervolgving in te stellen. We noemen dit het positief injunctierecht. De minister heeft echter geen negatief injunctierecht: hij kan een strafvordering niet stopzetten of verbieden. Sinds de zesde staatshervorming werd ook aan gemeenschappen en gewesten een positief injunctierecht toegekend, namelijk via hun ministers in materies waarvoor ze bevoegd zijn. Het is wel onrechtstreeks, omdat dit via de minister van Justitie moet lopen, wat een nationale bevoegdheid is. Hierdoor wil men de gemeenschappen en gewesten betrekken en hen ook vertegenwoordiging geven in het College van procureurs-generaal.

Procureurs staan aan het hoofd van een parket en oefenen daar het ambt uit.

Motivering

Onpartijdigheid en onafhankelijkheid

Redelijke termijn

Recht op tegenspraak

is verbonden aan het gerechtelijk arrondissement. Daar is maar één uitzondering op, namelijk de federaal procureur. Het federaal parket is bevoegd over het hele grondgebied van het rijk. Men was tot de vaststelling gekomen dat in een aantal dossiers toch wel een gebrek aan coördinatie was, zeker bij behandeling van dossiers die de grenzen van een rechtsgebied overschreden. De federaal procureur oefent de strafvordering uit in dossiers die onder een bevoegdheidsomschrijving van het federaal parket vallen. Het gaat hier voornamelijk om misdrijven die verschillende rechtsgebieden betreffen, een internationale dimensie hebben, of bv. gaan over georganiseerde criminaliteit of terrorisme. Niettegenstaande het Openbaar Ministerie verschillende afdelingen en leden telt, beschouwt men het als een en ondeelbaar. Een handeling van een van de parketmagistraten verbindt het hele parket.

Een en ondeelbaar

Een ander onderscheid tussen de zittende en de staande magistratuur is het sta-tuut. Rechters, dus de zittende magistratuur, worden voor het leven benoemd om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te handhaven. Een andere waarborg die rechters krijgen, is dat zij niet uit hun ambt kunnen worden ontzet of worden geschorst tenzij door een rechterlijke uitspraak. Men wil hiermee opnieuw de onafhankelijkheid garanderen: een rechter kan niet door de koning of door de wetgevende macht worden afgezet, maar enkel door de rechterlijke macht. Het is trouwens zo dat een overplaatsing van een rechter enkel maar kan geschieden door middel van een nieuwe benoeming en door toestemming van de koning. Door het vergroten van de rechtsgebieden, is er in 2014 wel voor gezorgd dat de individuele magistraat mobieler geworden is. De wedden van de leden van de rechterlijke orde worden trouwens ook door de wet vastgesteld, en niet door de koning, want dat zou de onafhankelijkheid in het gedrang brengen. Een rechter kan geen job uitoefenen die een ambt is van politieke of administratieve aard en kan geen notaris, gerechtsdeurwaarder of advocaat zijn. Rechters zijn echter niet strafrechtelijk immuun zoals parlementariërs en ministers dit wel zijn. Zij hebben wel het voorrecht van rechtsmacht voor wanbedrijven en misdaden waarvan ze verdacht zouden worden, waarbij het hof van beroep in eerste en laatste aanleg beslist. De leden van het parket daarentegen zijn wel afzetbaar. Het is immers de koning die de ambtenaren van het Openbaar Ministerie benoemt en ontslaat.

Lekenrechters

In ons rechtsstelsel hebben we niet alleen beroepsrechters (wat ze in principe allemaal wel zijn). In bepaalde rechtbanken zetelen ook lekenrechters, dus geen professionele magistraten. Die vinden we bijvoorbeeld in de arbeidsrechtbanken en in de ondernemingsrechtbanken. Daar kent men rechters in sociale zaken (één vertegenwoordiger van de werknemersorganisaties en één van de werkgeversorganisaties) respectievelijk rechters in ondernemingszaken. Ook in de strafuitvoeringsrechtbanken vinden we assessoren (iemand gespecialiseerd in penitentiaire zaken en iemand gespecialiseerd in sociale re-integratie). Deze worden eveneens voor het leven benoemd.

De Grondwet voorziet ook dat voor misdaden (dat zijn de hoogste strafrechtelijke misdaden die criminele zaken) en voor politieke en drukpersmisdrijven een

klagde schuldig of niet? De straffoetmeting (de hoogte van de straf) wordt echter samen met de beroepsrechters bekeken. In de zaak Taxquet van het Europees Hof van de Rechten van de Mens heeft het Hof trouwens beslist dat het principe van de rechten van verdediging eist dat de beslissing van de jury over de schuldvraag moet worden gemotiveerd.

Vrederechters en leden van de rechtbanken worden "rechters" genoemd. Op het niveau van de hoven van beroep en van Cassatie bestaat de zittende of zetelende magistratuur uit (mannelijke en vrouwelijke) "raadsheren".

b | De advocatuur

Advocaten zijn geen magistraten, maar zelfstandigen die een vrij beroep uitoefenen. Een universitair gediplomeerde jurist kan advocaat worden door zijn eed af te leggen en door zich te laten inschrijven bij een balie. Er is een balie in ieder vroeger gerechtelijk arrondissement (en twee, een Nederlandse en een Franse, in Brussel). De balies Tongeren en Hasselt zijn ondertussen wel opgegaan in een balie Limburg, waardoor zij zich als eerste hebben aangepast aan het hertekende juridische landschap met ruimere arrondissementen. Ook in Antwerpen (balies Antwerpen, Mechelen en Turnhout) en West-Vlaanderen (Kortrijk, Brugge, Leper en Veurne) zijn inmiddels eengemaakte balies opgericht. Na een stage, een periode tijdens dewelke men ingeschreven is op de lijst van de stagiairs van een bepaalde balie, wordt de advocaat opgenomen op het tableau. De stagiair kan volwaardig als advocaat optreden, maar hij moet bij wijze van opleiding nog een aantal stageverplichtingen nakomen onder toezicht van zijn stagemeeester of patroon: lessen volgen, pro-Deozaken behartigen, een beroepsbekwaamheidsexamen (BUBA) afleggen. ...

Pleitmonopolie

In gerechtszaken geniet de advocaat het pleitmonopolie. Dit betekent dat in principe niemand anders dan een advocaat partijen voor de rechtbank kan bijstaan en/of vertegenwoordigen (wat natuurlijk niets afdoet van eenieders recht om zichzelf te vertegenwoordigen of dus persoonlijk voor de rechtbank te verschijnen en zijn standpunt uiteen te zetten). Er zijn slechts enkele specifieke uitzonderingen. De belangrijkste is het recht van de vakbondsafgevaardigde om een werknemer of zijn vakvereniging zelf te vertegenwoordigen in fiscale zaken de staatsrechtbank. Ook ambtenaren van de FOD Financiën kunnen in fiscale zaken de staatsrechtbank worden. Voor het vrederecht, de ondernemingsrechtbank en de arbeidsrechtbank kunnen ook echtgenoten of bloed- en aanverwanten, voorzien van een schriftelijke volmacht, hun familielid vertegenwoordigen.

Buitengerechtelijk

Haast het voeren van procedures verlenen advocaten ook buitengerechtelijk(e) advies en diensten. Sommige advocaten hebben een bijkomende opleiding gevolgd en zijn erkend als bemiddelaar in familiezaken, jeugdadvocaat of bemiddelaar in handelszaken. Advocaten worden ook vaak aangesteld als curator, bewindvoerder, voogd (*ad hoc*) ... Advocaten kunnen in sommige omstandigheden ook plaatsvervanger voor de rechter worden.

Orde(s)

Een raad van de orde wordt jaarlijks verkozen onder de leden van elke balie en wordt voorgezeten door de eveneens rechtstreeks verkozen stafhouder. De Orde van Vlaamse Balies (www.advocaat.be) is de overkoepelende instantie (in tegenstelling tot het gerecht is de advocatuur inderdaad gedefederaliseerd – in het andere landsgedeelte is er de Orde des Barreaux Francophones et Germanophone), die de belangen van de advocatuur behartigt, deontologische richtlijnen uitwerkt, de lokale ordes adviseert, overleg pleegt met de minister van Justitie, mediacampagnes opzet enz. Bij onenigheden tussen twee of meer advocaten, kan de stafhouder bemiddelend optreden. Als een klacht wordt neergelegd door een privépersoon of door een andere advocaat wegens een deontologische inbreuk, dan kan een tuchtprocedure worden gevoerd voor de tuchtraad, samengesteld uit advocaten en georganiseerd op het niveau van het hof van beroep, waarin naast advocaten ook een beroepsrechter zetelt. Er is ook een tuchtraad van beroep. De tuchtsancties zijn de waarschuwing, de berisping, de schorsing voor ten hoogste één jaar en de schrapping. De Orde van Vlaamse Balies heeft ook een wettelijk geregelde Ombudsdienst Consumentengeschillen Advocatuur (OCA) opgericht, waar een consument een klacht tegen of geschil met zijn advocaat kan voorbrengen.

Bureau van Juridische Bijstand

Elke balie moet een bureau van juridische bijstand organiseren. Minvermogenden kunnen er terecht voor tweedelijnsbijstand (de aanstelling van een pro-Deoadvocaat voor het bekomen van een omstandig juridisch advies of het voeren van een procedure). Laatstgenoemde, stagiair of tableau-advocaat, staat de minvermogende gratis of tegen een gedeeltelijke betaling bij of vertegenwoordigt hem of haar, al dan niet in het kader van een gerechtelijke procedure, en wordt daarvoor betaald door de staat. De Orde van Advocaten werkt ook samen met het justitiehuis, het OCMW of andere erkende sociale en welzijnsorganisaties voor de organisatie van de Commissie voor juridische bijstand, die tijdens publiek kenbaar gemaakte zittingen eerstelijnsbijstand geeft. Advocaten verstrekken er slechts summier juridische adviezen en verwijzen desgevallend door voor grondig(er) advies of bijstand.

Rechtsplegingsvergoeding

Als zelfstandige organiseert de advocaat op autonome wijze zijn kantoor. Steeds vaker vormen verschillende advocaten samen een associatie of een vennootschap, wat hen toelaat onderling te specialiseren. Een advocaat werkt niet volgens reglementaire tarieven, nu het economische mededingingsrecht elke afspraak of richtlijn omtrent tarificatie verbiedt. De Orde van Vlaamse Balies bevestigt daarom aan tussen cliënt en advocaat een uitdrukkelijke afspraak te maken over de erelonen, een instructie die trouwens veelal ook op grond van de Dienstenwet onderdeel van het Wetboek van Economisch Recht, wordt opgelegd. Elke cliënt betaalt steeds zijn eigen advocaat. Wetgevend is wel een uniform systeem van (gedeeltelijke) vergoeding van de advocatenkosten voorzien in de vorm van de zogenaamde rechtsplegingsvergoeding. Deze vergoeding moet door de verliezende partij van het proces betaald worden aan de winnende partij die zich heeft laten bijstaan door een advocaat. In een koninklijk besluit zijn de basis-, minimum- en maximumbedragen vastgesteld.

van de partij. De rechter heeft ook de mogelijkheid om de kosten over de partijen te ventileren in functie van het respectievelijke gelijk en ongelijk of gezien de aard van het geschil (familieruzies...).

c | Gerechtsdeurwaarders

In gerechtelijke, maar ook in buitengerechtelijke, aangelegenheden spelen ook de gerechtsdeurwaarders een belangrijke rol. Zoals de voorgaande actoren van justitie moeten zij een universitair rechtendiploma behaald hebben, waarna zij door de Koning benoemd worden om hun ambt binnen een bepaald arrondissement uit te oefenen. De gerechtsdeurwaarder (niet te verwarren met de deurwaarder of zaaiwachter die in gerechtsgebouwen de rechtzoekende opvangt en wegwijst maakt en die niet tot de eigenlijke actoren van justitie behoort) is, zoals de advocaat, een zelfstandige vrije beroeper. Anders dan de advocaat, is hij echter ook een openbaar ambtenaar. Dit houdt onder meer in dat hij, in tegenstelling tot een advocaat, geen opdrachten kan weigeren (tenzij de wet of de deontologie hem of haar daartoe verplichten, zoals bij een belangenconflict). Tuchtrechtelijk vallen de deurwaarders onder de bevoegdheid van de – op het niveau van het gerechtelijke arrondissement georganiseerde – Kamer der gerechtsdeurwaarders, die overleg plegen in een Nationale Kamer (zie www.gerechtsdeurwaarders.be).

De voornaamste taken van de gerechtsdeurwaarder zijn:

- officiële vaststellingen doen (de feitelijke vaststellingen in een gerechtsdeurwaardersakte of "exploot" hebben de kracht van een authentiek bewijs); de deurwaarder handelt hierbij op onafhankelijke en onpartijdige wijze;
- gerechts- en administratieve akten betekenen, dit wil zeggen officieel ter kennis brengen door de afgifte van een afschrift;
- gerechtelijke beslissingen ten uitvoer leggen, vooral door middel van de beslagprocedure.

Daarnaast benaastigen gerechtsdeurwaarders ook veel de minnelijke invordering van schulden en hebben zij een vooraanstaande rol gekregen in de invordering van geldschulden bij niet-consumenten, buiten de rechtbanken om. Bij deze administratieve zogenaamde IOS-procedure (invordering onbetwiste schulden tussen ondernemingen) kunnen onbetwiste geldschulden buitengerechtelijk worden ingevorderd. De gerechtsdeurwaarder wordt daarbij door een advocaat gelast om de debiteur in gebreke te stellen, waarna, bij gebrek aan reactie, een pv van niet-betwisting wordt opgemaakt. Dit is uitvoerbaar zonder rechterlijke tussenkomst.

In tegenstelling tot de advocaat werkt de gerechtsdeurwaarder volgens tarieven vastgelegd bij koninklijk besluit. Hij mag geen hoger bedrag vorderen, noch kortingen toestaan.

d | Griffiers en griffiepersoneel

de registratie en de archivering. Terwijl vroeger de griffier hoofdzakelijk een uitvoerende taak had (bijvoorbeeld het typen van de projectvonnissen van de magistraat), wordt zijn taak nu meer en meer omschreven als een bijstandsfunctie (bv. gericht opzoekingswerk verrichten voor de magistraat). Hij behoudt wel een zekere autonomie ten aanzien van de rechters. Zo kan hij nota nemen van wat een rechter ter zitting zegt, wat later tuchtrechtelijk tegen de rechter kan gebruikt worden, en hij moet ook het parket-generaal op de hoogte brengen van de zaken die een rechter te lang in beraad houdt.

Om tot griffier te worden benoemd is het diploma van master in de rechten vereist en moet je minstens één jaar griffie-ervaring hebben (ofwel moet je beschikken over het getuigschrift van kandidaat-griffier, waarbij je ofwel minstens adjunct-griffier bent of minstens vijf jaar het ambt van opsteller of beambte hebt uitgeoefend).

Expedities

De griffier is ook verantwoordelijk voor het afleveren van de expedities. Dit zijn officieel verklaarde afschriften van gerechtelijke stukken, voorzien van het formulier van tenuitvoerlegging ("Wij, Filip, Koning der Belgen, aan allen die zijn en hierna wezen zullen doen te weten: (volgt de tekst van de gerechtelijke beslissing). Laten en bevelen dat alle daartoe gevorderde gerechtsdeurwaarders dit arrest, dit vonnis, deze beschikking, dit bevel of deze akte ten uitvoer zullen leggen; Dat onze procureurs-generaal en onze procureurs des Konings bij de rechtbanken van eerste aanleg daaraan de hand zullen houden en dat alle bevelhebbers en officieren van de openbare macht daartoe de sterke hand zullen bieden wanneer dit wettelijk van hen gevorderd wordt; Ten blijke waarvan dit arrest, dit vonnis, deze beschikking, dit bevel of deze akte is ondertekend en gezegeld met het zegel van het hof, de rechtbank of notaris"). Deze zijn nodig voor de gedwongen uitvoering van de beslissingen. Als openbaar ambtenaar kan de griffier immers authenticiteit verlenen aan deze stukken.

e | De justitiehuizen

Per afdelingsplaats van de rechtbank van eerste aanleg is er een justitiehuis. De justitiehuizen moeten een bijdrage leveren tot een meer toegankelijke justitie en hebben een drietal functies. Zij spelen vooreerst een belangrijke rol in het doorverwijzen van burgers naar de juiste gerechtelijke instanties. Daarnaast voeren de justitieassistenten, die verbonden zijn aan de justitiehuizen, diverse opdrachten uit zoals toezicht en justitiële begeleiding in het kader van slachtofferonthaal, der-slachtofferbemiddeling, daderbegeleiding en burgerrechtelijke opdrachten (bv. een sociaal onderzoek naar de familiale situatie van een gezin op vraag van de jeugdrechter). Het justitiehuis moet ten slotte ook een trefpunt zijn waar de diverse gerechtelijke diensten van het arrondissement kunnen overleggen over de materies waarvoor het justitiehuis bevoegd is.

f | De notaris

meestal in één adem wordt genoemd met de "togaberoepen". De notaris moet het diploma van bachelor en master in de rechten behaald hebben en daarenboven een ManaMa notariaat gevolgd hebben, inclusief een stage in de praktijk. Na een vergelijkend examen kan men eerst kandidaat-notaris en vervolgens notaris-titularis worden. De aantallen ervan zijn wettelijk vastgelegd. De notaris oefent een vrij beroep uit, maar is ook een openbaar ambtenaar, die authentieke akten opstelt, zoals verkoop-, schenkings- en leningsovereenkomsten, testamenten, vennootschapsakten enz. Hij geeft ook juridisch advies (www.notaris.be). Voor klachten kan de consument terecht bij de Ombudsdienst voor het notariaat.

D | PROCESRECHTELIJKE ASPECTEN

a | De procedure in burgerlijke zaken

"Rollenspel"

In wat volgt, wordt een standaard privaatrechtelijke procedure beschreven. Enerzijds gelden dezelfde principes ook in vele andere procedures, maar anderzijds zijn er binnen het privaatrechtelijk procesrecht (of "gerechtelijk privaatrecht") ook bijzondere, afwijkende, procedures. Terwijl vroeger veel procedureregels op straffe van nietigheid waren voorgeschreven, is er een steeds groeiende tendens om over vormgebreken heen te stappen, mits er door deze vormgebreken geen belangen zijn geschaad. Wanneer iemand een geschil bij de rechtbank aanhangig maakt, wordt deze zaak ingeschreven op de algemene rol. Dit is een chronologische lijst van alle zaken die voor een bepaalde rechtbank worden gebracht. Bij de inschrijving op de rol moeten normaal rolrechten betaald worden (tenzij het bureau voor rechtsbijstand van de rechtbank de kosteloze rechtspleging heeft toegestaan). Deze rolrechten verschillen van rechtbank tot rechtbank en zijn meestal afhankelijk van de waarde van het geschil. Het "AR nr." laat eenvoudig toe om een zaak te identificeren en geeft ook een indruk van hoe "oud" een bepaald gerechtelijk dossier is (in strafzaken heeft het zogenaamde notienummer, in dit geval toegekend vanaf het eerste proces-verbaal en met een aanwijzing van de plaats en de aard van de feiten volgens vaste codes, een gelijkaardige functie).

Het feit dat een zaak ingeschreven is op de algemene rol, betekent niet dat ze daarom ook effectief door de magistraat afgehandeld wordt. In ons gerechtelijk systeem heeft de rechter in principe een eerder lijdelijke functie en het zijn in de eerste plaats de (advocaten van de) partijen die bepalen hoe snel met een procedure wordt voortgemaakt. Het uitwisselen van de schriftelijke argumentatie ("conclusies") en de bewijsstukken kan een tijd in beslag nemen. Soms wordt een zaak op korte termijn uitgesteld "om ze in staat te stellen" (dit wil zeggen alle argumenten en stukken tussen partijen uitwisselen om met kennis van alle standpunten te beslissen de zaak te pleiten). Soms wordt de zaak echter gewoon "weggelaten van de rol". De rol in deze laatste betekenis, is de zittingsrol. Het is de lijst van alle zaken die op een bepaalde zitting (bepaalde kamer en bepaalde datum) opgeroepen worden. Op deze zitting wordt soms opnieuw uitstel verzoekt.

Lijdelijkheid van de rechter

Instaatstelling

Zittingsrol

loop, wordt soms verstek gevraagd tegen een niet-verschijnende partij of wordt de zaak effectief gepleit en in beraad genomen.

Het principe in een burgerlijke procedure is dat bij het begin van het proces een kalender wordt opgesteld waarin wordt vastgelegd welke partij tegen welke datum conclusies dient neer te leggen en wanneer de zaak gepleit zal kunnen worden. Komen partijen niet overeen op dit punt, dan kunnen ze elk hun opmerkingen formuleren en bepaalt vervolgens de rechter deze kalender. Op deze manier is de "pleitdatum" of "rechtsdag" in een procedure normaal korte tijd na de inleiding gekend.

Proceskalender/ Pleitdatum/ Rechtsdag

Rechtsingang op tegenspraak en inleidende zitting

Een zaak wordt gewoonlijk gestart (aanhangig gemaakt of ingeleid) door middel van een dagvaarding. Dit is een deurwaardersexploot waarin de identificatiegegevens van de eisende partij staan, de persoonlijke gegevens van de gedaagde of verwerende partij, het voorwerp van de vordering en een korte motivering ervan en de plaats, de datum en het uur van de (eerste) rechtszitting. Tussen de betekening van de dagvaardingsakte en de inleidingszitting moeten minstens acht dagen liggen (voor dringende zaken zijn uitzonderingen mogelijk of kan men aan de rechter verkorting van termijnen vragen).

Dagvaarding Verzoekschrift

Voor sommige procedures kan of moet, in de plaats van een dagvaarding, een verzoekschrift neergelegd worden. Dit is een minder formeel document dan een deurwaardersexploot. Het bevat weliswaar dezelfde elementen, maar wordt door de eiser neergelegd op de griffie en door deze laatste bij (aangetekende) gerechtsbrief meegedeeld aan de tegenpartij. Niet de eisende partij, doch de griffie bepaalt dan de inleidingsdatum.

Uitzonderlijk wordt ook wel eens een procedure ingeleid bij vrijwillige verschijning. Beide partijen spreken in dit geval onderling af om hun geschil voor te leggen aan de rechtbank, zonder dat de ene door de andere daartoe gedwongen wordt. Zij leggen een gezamenlijk verzoekschrift neer dat beide partijen ondertekend hebben, waarna de rechtbank een inleidingszitting bepaalt waarop de partijen beiden opgeroepen worden.

Vrijwillige verschijning

Ten slotte is er in uiterst dringende omstandigheden ook nog de mogelijkheid van het eenzijdig verzoekschrift, waardoor de verzoekende partij snel (soms is het een kwestie van een paar uur of zelfs minder) van de voorzitter van de rechtbank een voorlopige maatregel kan krijgen. De tegenpartij wordt in dit geval zelfs niet opgeroepen. Omdat dit dus een ernstige aantasting is van het recht op een tegensprekelijk debat, kan de procedure slechts heel uitzonderlijk toegestaan worden (bv. wanneer iemand 's middags gefilmd wordt door een televisieploeg en hij er zich wegens schending van de privacy tegen verzet dat de opname diezelfde avond wordt uitgezonden). Meestal zal de voorzitter dan ook garanties eisen of

Eenzijdig verzoekschrift

Conclusies

Eenmaal de zaak aanhangig is, moeten de partijen onderling conclusies, en overtuigingsstukken of bewijsstukken (meestal schriftelijke stukken zoals contracten, facturen, aangetekende ingebrekestellingen, vaststellingen door een gerechtsdeurwaarder maar dit kunnen bv. ook voorwerpen of foto's zijn) uitwisselen en tevens op de griffie neerleggen volgens de conclusiekalender die in onderling overleg of door de rechtbank werd vastgesteld. De conclusies bestaan uit de schriftelijke argumentatie in feite en in rechte (waarin de aanspraken van de partijen duidelijk moeten opgesomd worden en de argumenten in principe genummerd moeten worden, waarbij ook duidelijk aangeduid moet zijn welke de hoofd- en welke de subsidiaire argumenten of middelen zijn). Op de inleidende akte volgt een conclusie van antwoord van de verweerder, vervolgens een conclusie van repliek door de eiser, eventueel een conclusie van dupliek door de verweerder en zo kan het doorgaan met een tripliek, quadrupliek enz. Als laatste moet elke partij echter syntheseconclusies neerleggen, waarin alle feitelijke en juridische argumenten worden samengevat. Uit deze geschriften blijkt vaak dat er procedurele incidenten (tussengeschieden) nodig zijn of volgens een van de partijen wenselijk zijn:

- Zo kan het zijn dat de verweerder een tegenvordering instelt tegen de eiser.
- Het kan nodig zijn een derde partij te dagvaarden in gedwongen tussenkomst.
- Derden kunnen ook een verzoekschrift neerleggen om vrijwillig tussen te komen.
- Wanneer in de conclusies getuigenbewijs wordt aangeboden, zal de rechter eventueel een tussenvonnis moeten vellen om hierover te oordelen.
- Eventueel kan ook om een tussenvonnis gevraagd worden met het oog op een plaatsopneming, waarbij de rechtbank een betwiste toestand ter plaatse gaat bekijken.
- Ook kan de persoonlijke verschijning van de partijen gevraagd en/of bevolen worden.
- Wanneer een partij overlijdt of failliet verklaard wordt, dan zal het geding door middel van een conclusie hervat moeten worden door de erfgenamen, respectievelijk de curator, bij gebreke waarvan deze partijen moeten herdaagd worden.

Terechtzitting

Als alle argumenten en stukken zijn uitgewisseld, volgt de rechtsdag of pleitdatum. Op deze dag wordt de zaak gepleit door de (advocaten van de) partijen, worden de debatten gesloten en wordt de zaak in beraad genomen door de rechtbank.

Al wat op papier wordt uitgewisseld tussen beide partijen en wordt neergelegd ter griffie (of ter zitting) om in het gerechtelijk dossier te voegen, is in principe enkel bekend aan de partijen en de oordelende magistraat. Alles wat mondeling ter zitting gebeurt daarentegen is in beginsel openbaar. De openbaarheid van de

Rechtsdag of pleitdatum

nen, van bijvoorbeeld staatsveiligheid of omdat het om zedenfeiten gaat, kan de rechtbank beslissen om de zaak te behandelen in de raadkamer of met gesloten deuren of de aanwezigheid van minderjarigen verbieden.

Uitspraak

Bij eenvoudige zaken wordt (sporadisch) onmiddellijk ("op het einde van de zitting") uitspraak gedaan. Meestal volgt het verdict echter pas een paar weken na de pleidooien. De uitspraak moet gemotiveerd zijn en openbaar.

Openbaar en gemotiveerd

In principe moet de rechter binnen de maand uitspraak doen (tijdens het beraad kan een van de partijen de heropening van de debatten vragen indien hij een nieuw stuk of feit ontdekt dat van doorslaggevende aard zou kunnen zijn; de rechter dient daarover dan te oordelen na de andere partij de mogelijkheid te hebben gegeven opmerkingen te formuleren).

Een uitspraak betekent niet noodzakelijk dat het proces beëindigd is. Niet alle vonnissen en arresten zijn eindvonnissen of eindarresten. In een einduitspraak wordt de rechtsmacht van de rechtbank uitgeput. Dit betekent concreet dat de rechter over deze zaak alles gezegd heeft en niets meer kan zeggen. De zaak is voor deze rechter dus definitief gesloten. Dit is niet het geval met tussenvonnissen of tussenaarresten. In deze uitspraken worden slechts een of enkele punten behandeld, maar wordt de zaak niet helemaal beslist. Soms gaat het om voorlopige maatregelen die bevolen worden (bv. de stillegging van werken in afwachting van een uitspraak ten gronde over de geoorlooftheid ervan), maar meestal gaat het om procedurele aangelegenheden en vooral om het inschakelen van gerechtelijke bewijsmiddelen (zie verder onder *E. Bewijsrecht*). Eventueel kan de rechter in een tussenvonnis ook ambtshalve de debatten heropenen. Dit wil zeggen dat er vragen worden opgeworpen die door de partijen bijkomend beantwoord moeten worden.

Beraad of heropening debatten

Eind- of tussenuitspraak

De uitspraken van de hoven (hoven van beroep, arbeidshoven, assisen, Hof van Cassatie) noemt men arresten. De uitspraken van de lagere rechtscollages noemt men vonnissen. Gerechtelijke uitspraken zijn dus steeds of vonnissen of arresten, al wordt ook vaak de term beschikking gebruikt, die dan staat voor een uitspraak in kort geding, over allerlei voorlopige maatregelen of puur procedurele aangelegenheden.

Arrest, vonnis of beschikking

Een gerechtelijke uitspraak heeft gewoonlijk een klassieke structuur. Na de per-
soonsgegevens van beide partijen en een korte beschrijving van de doorlopen procedure is er een "overwegend" of "motiverend gedeelte" (de uiteenzetting van de feitelijke en juridische argumenten op basis waarvan de beslissing is genomen) en ten slotte een "beschikkend" gedeelte, waarin wordt beslist over de toelaatbaarheid, de ontvankelijkheid en de gegrondheid van vordering en waarin uitspraak wordt gedaan over de gerechtskosten. De gerechtskosten omvatten naast de rolrechten, de dagvaardingskost en de kosten van eventuele gerechtelijke...

Overwegend en beschikkend gedeelte

De partij die in het gelijk wordt gesteld, kan geen andere kosten voor juridische bijstand vorderen dan de rechtsplegingsvergoeding.

Uitspraken van een rechterlijke macht worden geacht juist te zijn en daarom wordt deze een bijzondere rechtskracht toegekend. Dit noemt men het gezag van gewijsde: dit is het wettelijk vermoeden van waarheid, wat betekent dat wat de rechter heeft beslist, niet meer in vraag kan worden gesteld door dezelfde of een andere gerechtelijke instantie, de administratieve overheid of de partijen in het geding. Het gezag van gewijsde is beperkt tot vorderingen die op dezelfde oorzaak berusten; de ingeroepen rechtsgrond is daarbij van geen belang. Gezag van gewijsde is een eigenschap van een rechterlijke uitspraak die de bindende kracht van een rechterlijke beslissing wil beschermen. Men wil verhinderen dat tussen dezelfde partijen andermaal een uitspraak zou worden geveld over geschilpunten die tussen hen reeds eerder beslecht werden. Dat wil niet zeggen dat er geen beroep mogelijk is. Gezag van gewijsde is relatief: het geldt enkel met betrekking tot dezelfde zaak, de partijen, het voorwerp enz. Soms is het gezag van gewijsde absoluut: bv. wanneer het Grondwettelijk Hof en de Raad van State een vernietigingsarrest uitspreken, geldt dit ten overstaan van iedereen.

Naast het begrip gezag van gewijsde, bestaat ook kracht van gewijsde. Tegen een beslissing die "in kracht van gewijsde" is gegaan, kan geen verzet of hoger beroep ingesteld worden.

Kracht van gewijsde

Bijzondere procedures, verzoening en bemiddeling

De hiervoor beschreven procedure is de standaardprocedure, die meestal van lange adem is. Wie snel iets gedaan wil krijgen, kan in spoedeisende gevallen een beroep doen op de kortgedingprocedure. De dagvaardingstermijn is in dit geval geen acht, maar slechts twee dagen (en kan door de rechter op verzoek van de eisende partij zelfs nog verkort worden). De termijnen voor neerlegging van de conclusies en de rechtsdagbepaling zijn korter en de voorzitter kan deze nog verder inkorten of zelfs afschaffen indien hij dit noodzakelijk acht in het belang van de zaak: de zaak wordt dan niet of slechts op korte termijn verdaagd. Omdat de rechten van verdediging hierdoor nogal beperkt worden, kan de procedure enkel toegepast worden in geval van hoogdringendheid. Er is urgentie zo gauw er moet worden aangenomen dat de gevorderde rechterlijke tussenkomst vereist is om ernstige ongemakken of schade te vermijden of te doen ophouden en de hiertoe nodige beslissing niet tijdig kan worden verkregen volgens de gewone rechtspleging voor de bodemrechter. De alleenzettelende (dat gebeurt door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, de voorzitter van de arbeidsrechtbank en de voorzitter van de ondernemingsrechtbank in dringende zaken wat hun respectievelijke materies betreft) kan in zijn beschikking slechts voorlopige maatregelen bevelen (in afwachting van een beslissing ten gronde) en moet er zich dan ook voor hoeden zich reeds uit te spreken over de definitieve rechten en plichten van partijen. Men zegt dat die uitspraak wordt uitgesproken "bij voorraad": ze is slechts voorlopig. Het is een definitieve uitspraak aangezien de definitieve uit-

Kortgedingprocedure

beroep of het arbeidshof. Toch is er een tendens in de rechtspraak die aanvaardt dat de kortgedingrechter meer en meer ook effectief kan ingrijpen in de rechten van partijen ten gronde, mits hij deze rechten niet definitief aantast.

Procedure zoals in kort geding

Een snelle procedure die wel leidt tot een oordeel ten gronde, is de procedure "zoals in kort geding". Ze wordt bijvoorbeeld toegepast inzake marktpraktijken of "handelspraktijken", de gedwongen overdracht of overneming van aandelen tussen aandeelhouders van een vennootschap of voor het vorderingsrecht inzake bescherming van het leefmilieu. De stakingsprocedure wordt behandeld in boek XVII van het Wetboek van Economisch Recht.

Naast de kortgedingprocedure, de procedure zoals in kort geding en de gewone procedure zijn er nog talrijke andere bijzondere procedures (waarop we in dit summary overzicht niet kunnen ingaan), zoals de procesgang inzake recht van uitweg (vrederechter), de echtscheiding (rechtbank van eerste aanleg), de collectieve schuldenregeling (arbeidsrechtbank) of de rechtsvordering tot collectief herstel (Brusselse rechtbank van eerste aanleg), een zogenaamde collectieve vordering (of class action) waarbij een (of meer) groepsvertegenwoordiger(s) opkomt(en) voor de schade die een onderneming heeft veroorzaakt aan een groep consumenten.

Wat vele mensen niet weten ten slotte, is dat je ook een beroep kan doen op het gerecht zonder enig formeel proces. Door middel van een gewone brief kan je de rechtbank immers verzoeken om een bepaalde tegenpartij te laten oproepen in verzoening. Indien deze partij niet komt opdagen, dan kan weliswaar geen verstekvonnis gevorderd worden en de rechter kan ook zijn eventuele oordeel niet opleggen. Als de beide partijen wel opdagen en tot een verzoening komen, dan wordt dit vastgelegd in een proces-verbaal van verzoening, waaraan de uitvoerbare waarde van een vonnis kan verleend worden. De verzoeningsprocedure is helemaal gratis. Voor sommige materies, zoals pacht of de erfdiensbaarheid van uitweg, is een voorafgaande verzoeningspoging wettelijk verplicht. Ze is echter mogelijk in alle materies.

Onder meer om de gerechtelijke achterstand weg te werken, maar ook omdat rechtssociologisch onderzoek heeft uitgewezen dat verzoeningsoplossingen sterker zijn en meer garanties bieden voor harmonieus samenleven dan rechterlijke oordelen, wordt steeds meer aandacht besteed aan de vreedstichtende rol van het gerecht. Magistraten volgen steeds meer opleidingen in bemiddelingsteden en trainingen om conflicten beter aan te pakken. Bemiddeling is meer dan verzoening, want het vergt een andere rol van de zijde van de bemiddelaar. Bemiddeling kan buiten elk proces om, door een al dan niet erkend bemiddelaar (vaak advocaten, maar ook niet-juristen kunnen als bemiddelaar erkend worden). Dit is de zogenaamde niet-proceduregebonden bemiddeling. Als de rechtbank erbij betrokken wordt, spreken we van proceduregebonden bemiddeling. Voor beide vormen worden in het Gerechtelijk Wetboek een aantal minimumvoorwaarden vastgelegd, zoals de vrijwilligheid en de inhoud van het

Verzoening

rechterlijke bemiddeling is vrijwillig. De partijen moeten er met andere woorden mee instemmen om niet tegen elkaar te procederen, maar met elkaar te streven naar een oplossing in der minne. Zowel nieuwe zaken als hangende geschillen kunnen er het voorwerp van uitmaken. De rechter doet dan niet eenzijdig uitspraak, maar begeleidt de partijen om gemeenschappelijk tot een oplossing te komen.

Deze bemiddeling veronderstelt een gerechtelijke beslissing houdende aanwijzing van een bemiddelaar, ofwel bij het begin, ofwel in de loop van het geding. Een of beide partijen kunnen erom vragen, maar ook de rechter kan het initiatief nemen. In dat geval is hoe dan ook de instemming van partijen nodig. De bemiddelaar (in familiezaken, maar hetzelfde geldt in ondernemingszaken, in sociale zaken ...) heeft, in tegenstelling tot een gerechtelijk expert, geen opdracht van het gerecht maar handelt in opdracht van de partijen en zij zelf bepalen dus de inhoud ervan. De rechter beperkt zich tot het vaststellen van een termijn om tot een vergelijking te komen en van een nieuwe datum waarop de zaak zal worden opgeroepen (om het akkoord te noteren, de bemiddelingspoging te verlengen, of de gewone procedure verder te zetten). Iedere familierechtbank moet trouwens een Kamer voor minnelijke schikking hebben. In geval van procedure worden de partijen tijdens de inleidende zitting ingelicht over de mogelijkheid een geschil te beslechten via verzoening of bemiddeling. Het initiatief om een zaak aan deze kamer voor te leggen kan zowel van de partijen als van de rechter uitgaan.

De uitvoering van het vonnis of arrest

Gelijk krijgen in een rechterlijke uitspraak is soms een Pyrrusoverwinning, wegens het risico van insolventie van de verliezende partij. De winnaar van het proces wordt immers wel eens geconfronteerd met een totaal onwillinge of insolvabele verliezer. De onwillinge kan nog gedwongen worden om een rechterlijke uitspraak uit te voeren, maar tegen de insolvabele kan meestal niet veel meer begonnen worden. Men kan nu eenmaal een kei het vel niet afstropen. Gedwongen tewerkstelling of hechtenis zijn uit den boze. Als je met een onvermogende tegenpartij te maken hebt, bijt je dus in het zand, zal je de zelfgemaakte proceskosten niet kunnen recupereren en definitief jouw vordering moeten opbergen (tenzij de tegenpartij alsnog binnen de verjaringstermijn van tien jaar opnieuw solvabel wordt). Ondernemingen nemen daarom vaak een verzekering tegen de insolventie van hun medecontractanten. En ook voor de eigenlijke rechtsbijstand kan je een verzekering afsluiten. In het hele specifieke geval van een slachtoffer van opzettelijke geweldadaden kan ook het slachtofferfonds soelaas brengen. Wie het onderhoudsgeld waar hij recht op heeft niet krijgt en zelf over een gering inkomen beschikt, kan een aanvraag indienen bij de Dienst voor Alimentatievoorziening (DAVO: www.sscal.belgium.be) die, indien voldoende middelen voorhanden zijn, een financiële bijdrage kan leveren en later zelf probeert op de onderhoudsplichtige partij te verhalen.

Laten we er verder van uitgaan dat de tenennartij wel volkomen is.

thus definitief is. De normale en makkelijkste hypothese is dat de verliezende partij het vonnis vrijwillig uitvoert: ze betaalt de sommen waartoe ze veroordeeld is, ze levert de zaak die moet geleverd worden, ze doet of laat na wat de rechterlijke uitspraak beveelt te doen of na te laten.

Is vrijwillige uitvoering niet mogelijk, dan kan de winnaar van het proces overgaan tot de gedwongen uitvoering. Daartoe moet hij eerst beschikken over de executie of uitgifte. Een vreemd vonnis moet eerst van een Belgische rechtbank het *exequatur* krijgen. Deze problematiek behoort tot het internationaal privaatrecht. De partij tegen wie de uitvoering van een buitenlands vonnis wordt opgestart, moet zich naar de eigen rechter wenden om zich tegen de uitvoering te verzetten.

Een vonnis is in regel uitvoerbaar bij voorraad, zelfs als er nog beroep mogelijk is, tenzij de rechter anders bepaald heeft. Wil men een vonnis definitief laten worden alvorens het uit te voeren of wil men zonder meer gedwongen uitvoeren dan moet men in de regel hoe dan ook dit vonnis door de gerechtsdeurwaarder laten betekenen aan de veroordeelde partij. Vanaf de betekening loopt normaal gezien de termijn om eventuele rechtsmiddelen aan te wenden (voor een aantal materies loopt de termijn automatisch na aanzegging door de griffier bij gerechtsbrief). Indien een rechtsmiddel wordt aangewend, is de procedure eigenlijk nog niet ten einde en daarom wordt dan vaak (voorlopig) afgezien van verdere uitvoering (zie hiervoor). Als de beslissing "uitvoerbaar bij voorraad" is, wat normaal de regel is wanneer beroep nog mogelijk en de winnende partij inderdaad het risico neemt om hier effectief gebruik van te maken, dan kan zij dat.

Na de betekening of officiële kennisgeving geeft de deurwaarder vervolgens een bevel tot uitvoeren, *de facto* meestal een bevel tot betalen. Wordt aan dit bevel geen gevolg gegeven, dan wordt gedwongen uitgevoerd. Zo kan de gerechtsdeurwaarder krakers uit een pand zetten of kinderen ophalen bij ontzetting uit het ouderlijk gezag. Gaat het om financiële schulden, dan wordt de beslagprocedure ingezet. Dit betekent dat de gerechtsdeurwaarder een aantal goederen aanwijst en beschrijft, waarop de tenuitvoerlegging zal plaatshebben. Tegenwerking van de beslagene haalt hierbij niet veel uit. De gerechtsdeurwaarder kan zich laten bijstaan door de openbare macht (politie) en, desnoods met de medewerking van een slotenmaker, goederen in beslag nemen. De procedures van beslag op roerende of onroerende goederen verschillen enigszins, maar in beide gevallen komt het erop neer dat de aangeduide goederen openbaar verkocht worden en dat met de opbrengst de schulden en de gerechtskosten betaald worden. Op straffe van gevangenisstraffen en boete mag de beslagene de goederen niet meer zelf te gelde maken, tenzij met toestemming van de beslaglegger. Alle goederen die zich op de woonplaats van de beslagene bevinden, worden geacht zijn eigendom te zijn. Is dit niet zo, dan kan de ware eigenaar bij de beslagrechter een revindicatievordering instellen. Soms bevinden de beslagen goederen zich bij derden. Daar wordt dan beslag in handen van een derde gelegd. Zo wordt vaak beslag gelegd op het loon, wanneer dit zich nog bij de werkgever bevindt.

het inkomen dat een bepaalde grens overschrijdt (de grenzen van enerzijds totaal onbeslagbaar en anderzijds slechts gedeeltelijk beslagbaar inkomen, vastgelegd in het Gerechtelijk Wetboek, worden geregeld aangepast aan de levensduur). Door deze regeling moeten ook mensen met grote schulden in staat kunnen blijven om menswaardig te leven. Ook sommige roerende goederen zijn onbeslagbaar, zoals het bed en één tafel en "de stoelen die een gemeenschappelijke maaltijd mogelijk maken". Indien er discussie ontstaat over de beslagbaarheid van een goed, bijvoorbeeld omdat het zich bevindt bij de schuldenaar, maar eigenlijk eigendom is van een derde, dan wordt dit geschil beslecht door de beslagrechter.

De hierboven beschreven werkwijze is die van het uitvoerend beslag. Indien een schuldeiser vreest dat de schuldenaar zal proberen zich vóór of tijdens de procedure insolvent te maken, om te ontsnappen aan betaling, kan ook al voorlopig een bewarend beslag gelegd worden. De goederen kunnen dan nog niet "uitgevoerd" (verkocht) worden, maar de schuldenaar wordt de mogelijkheid ontrokken deze te vervreemden, op straffe van strafsancities.

b | De aanleg en de rechtsmiddelen

Indien een partij het niet eens is met de rechterlijke beslissing, kan deze enkel worden bestreden door het aanwenden van rechtsmiddelen. Rechtsmiddelen zijn "procedurale technieken om een rechterlijke uitspraak ongedaan te maken of te wijzigen in het voordeel van degene die het middel aanwendt". Ze zijn slechts mogelijk binnen een wettelijk bepaalde termijn (en dit op straffe van verval, ook als er geen belangen geschaad zijn) en zijn uitgesloten na een akkoordvonnis (een gerechtelijke uitspraak die er zich toe beperkt het akkoord te bevestigen dat tussen de partijen bereikt werd) of een uitdrukkelijke of stilzwijgende berusting (zoals het onvoorwaardelijk uitvoeren van de veroordeling zonder enig voorbehoud). Specifieke wettelijke bepalingen kunnen sommige rechtsmiddelen in bepaalde gevallen ook verbieden.

Gewone rechtsmiddelen

Wie geen genoegen neemt met de uitspraak van de (eerste) rechter, kan (het rechtsmiddel van het) hoger beroep instellen. Dan zal de zaak opnieuw door een hogere rechtsinstantie beoordeeld worden en kan er een nieuwe uitspraak zijn die kan afwijken van de eerste. Zowel in privaatrechtelijke als in strafrechtelijke geschillen kent ons recht de mogelijkheid van de dubbele aanleg. Op deze mogelijkheid bestaan echter uitzonderingen, zodat de dubbele aanleg geen echt algemeen rechtsbeginsel is, zoals vaak ten onrechte wordt beweerd. Hoger beroep tegen een uitspraak van de vrederechter wordt behandeld door de rechtbank van eerste aanleg, beroep tegen de rechtbank van eerste aanleg of de ondernemingsrechtbank komt voor het hof van beroep. Hoger beroep tegen een vonnis van de arbeidsrechtbank wordt voor het arbeidshof gebracht. De beroepsinstansie oordeelt in tweede aanleg. Dit wil zeggen dat zowel de hoofdlijn van de fei-

Uitvoerend beslag
Bewarend beslag

Rechtsmiddel

Hoger beroep

Vrijwillige uitvoering
Gedwongen uitvoering

Betekening

Bevel tot uitvoering

Beslag

beroep heeft – net als het hierna te behandelen verzet – een devolutive werking. Dit betekent dat de beroepsrechter over alle aspecten kan oordelen waarvoor de eerste rechter heeft geoordeeld of minstens had kunnen oordelen. De beroepsinstantie bekijkt dus de hele zaak opnieuw en niet enkel het door de appellant bekritiseerde aspect.

De belangrijkste uitzondering is dat geen hoger beroep (wel cassatie) kan aangetekend worden tegen een beslissing van de vrederechter of politierechter (in burgerlijke geschillen waarvoor hij bevoegd is) waarbij uitspraak wordt gedaan over een vordering waarvan het bedrag niet hoger is dan 2.000 euro, alsook tegen een beslissing van de rechtbank van eerste aanleg of de ondernemingsrechtbank waarbij uitspraak wordt gedaan over een vordering waarvan het bedrag niet hoger is dan 5.000 euro. Ook tegen de uitspraak van de strafuitvoeringsrechtbank kan men niet in beroep gaan.

Om het aantal beroepen te beperken heeft de wetgever ook het hoger beroep tegen tussenvonnissen ernstig beperkt. Hoger beroep tegen een tussenvonnissen kan alleen samen met het eindvonnis, tenzij in het tussenvonnissen de rechter zich reeds over enig twistpunt definitief zou hebben uitgesproken.

Om hoger beroep in te stellen heb je in burgerlijke zaken één maand de tijd nadat het vonnis werd betekend en strafzaken 30 dagen vanaf de dag volgend op het vonnis. Hierbij moet zo precies mogelijk worden aangegeven op welke punten en om welke redenen men de uitspraak wil hervormd zien; dit is de zogenaamde "grievensplicht".

Een ander gewoon rechtsmiddel is het verzet. Als een verwerende partij niet opdaagt op de inleidende zitting kan de eiser een verstekvonnis krijgen. In een verstekvonnis kent de rechter in principe – aangezien er geen verweer wordt gevoerd – alles toe wat de eiser vordert. Merk op dat echter ook de eiser verstek kan laten gaan en de rechter dan mogelijks alle verweermiddelen van de verweerder voor terecht aanziet. De rechtbank moet enkel ambtshalve nagaan of geen elementen van de vordering (of in omgekeerd geval van het verweer) tegen de openbare orde ingaan en of geen rechtsregels van toepassing zijn die de rechter krachtens de wet ambtshalve kan toepassen. Tegen een bij verstek uitgesproken vonnis of arrest kan de verweerder verzet aantekenen als deze uitspraak in laatste aanleg is geweest (tegen vonnissen van de politierechterbank en de correctionele rechtbank kan dit enkel indien de afwezigheid op de zitting het gevolg is van overmacht of ingegeven is door een wettige reden; dit is elke verklaring waarvoor enig begrip kan opgebracht worden en de versteklatende partij geen nalatigheid kan verweten worden, een plotse staking van het openbaar vervoer bijvoorbeeld), waardoor de zaak opnieuw door dezelfde rechter, maar nu op tegenspraak, behandeld wordt. In burgerlijke zaken is verzet niet mogelijk telkens wanneer de verzetdoende partij nog de mogelijkheid heeft beroep aan te tekenen tegen dezelfde beslissing. Hij moet dan opteren voor beroep en verliest zo een aanleg.

Uitzonderingen

Buitengewone rechtsmiddelen

Naast de gewone rechtsmiddelen bestaan er ook nog enkele buitengewone rechtsmiddelen.

Wie met de uitspraak van de beroepsinstantie of een vonnis waar geen beroep tegen openstaat niet tevreden is, kan cassatie(beroep) aantekenen door middel van een verzoekschrift bij het Hof van Cassatie. Dit is echter geen derde aanleg. Het Hof van Cassatie beoordeelt niet meer de feiten, maar baseert zich op de feitelijke appreciatie van de rechter in tweede (of enige) aanleg. Het Hof gaat alleen na of de laatstgenoemde het recht juist heeft toegepast. Is de juiste wet gebruikt? Is de wet juist geïnterpreteerd? Zijn de formele regels gerespecteerd? ... Wordt een uitspraak gecasseerd, dan oordeelt het Hof van Cassatie normaal niet zelf ten gronde, maar verwijst het de zaak naar een ander hof van beroep (of arbeidshof, of naar een andere rechtbank van eerste aanleg indien de gecasseerde uitspraak uitging van een arbeidshof respectievelijk rechtbank van eerste aanleg; dan wel dezelfde rechtbank of hof, maar in een andere samenstelling). Soms kan het Hof van Cassatie een geschil zelf beslechten, zonder verwijzing. Om een voorzetting in cassatie in te stellen, heeft men drie maanden voor burgerlijke zaken en 15 dagen in strafzaken. In burgerlijke zaken heeft cassatie geen schorsende werking, in strafzaken heeft het dat wel. Voor burgerlijke zaken moet men verplicht een beroep doen op een advocaat bij de balie van Cassatie (dit zijn enkele bij zonder opgeleide advocaten, die bij koninklijk besluit benoemd zijn; ze zijn als advocaat tegelijk een vrije beroeper, maar voor een stuk een ministerieel ambtenaar). In strafzaken mogen ook andere advocaten optreden, maar moet, als substantiële vormvereiste, de memorie wel ondertekend zijn door een advocaat die een bijzondere opleiding in cassatieprocedures heeft gevolgd.

Een ander bijzonder rechtsmiddel is het derdenverzet, waardoor een derde, die door een rechterlijke uitspraak in een zaak waarbij hij niet als partij betrokken was in zijn belangen geschaad wordt, tegen dit vonnis kan opkomen.

Derdenverzet

Daarnaast is herroeping van het gewijsde mogelijk, waardoor een al in kracht van gewijsde gegane uitspraak (dit is een uitspraak waartegen normaal gezien geen verzet, hoger beroep of cassatie meer ingesteld kan worden) alsnog kan worden aangevochten om heel specifieke redenen, zoals bedrog in de procedure (valse getuigen, achtergehouden stukken ...) of het bestaan van andere rechterlijke beslissingen die onverenigbaar zijn met de betrokken uitspraak.

Herroeping van gewijsde

Het verhaal op de rechter bij het Hof van Cassatie is een buitengewoon rechtsmiddel dat kan worden ingeroepen wanneer een rechter zich schuldig gemaakt heeft aan bedrog of rechtszweigering.

Verhaal op de rechter

Ten slotte is de intrekking van een vonnis mogelijk wanneer dit gebaseerd was op een wet (of decreet of ordonnantie) die inmiddels door het Grondwettelijk Hof vernietigd is.

Intrekking

E | BEWIJSRECHT

In het stuk over de juridische logica (Thema 4 De formele rechtsbronnen en de hiërarchie der rechtsnormen, 3.C.) is de "minor" beschreven als "de bewezen feiten". Soms heb je in principe wel recht op iets, maar kan je jouw recht toch niet afdwingen, omdat je er niet in slaagt jouw recht, of beter de feiten waarop je jouw recht baseert, te bewijzen op een juridisch geoorloofde wijze. Dit is de problematiek van het juridisch bewijs.

Juridisch bewijs

Wie een door het recht voorziene sanctie wenst af te dwingen, zal de rechter moeten overtuigen van zijn gelijk. Van de eisende partij wordt daarom gevraagd argumenten aan te brengen ter staving van de beweerde rechten en van de verwerende partij worden argumenten verwacht tot weerlegging van de eis. Ook buiten enige rechtbank om zal wie iets vraagt steeds moeten aantonen waarop hij zijn vraag steunt. De argumenten daarvoor kunnen zowel van feitelijke als van juridische aard zijn. Rechtsregels verbinden juridische gevolgen aan bepaalde feitelijke toestanden. Als je die gevolgen wenst, zal je dus moeten uiteenzetten op welke regel(s) je baseert en dat de in die regel(s) vermelde feitelijke situatie zich inderdaad voordoet of heeft voorgedaan.

a | Het recht moet – juridisch gezien – niet bewezen worden

Wanneer een partij ter staving van haar aanspraak een juridische grond inroept, dan kan zij volstaan met het vermelden ervan, zonder dat de eigenlijke (wet)tekst in extenso moet geciteerd, laat staan "bewezen" worden. Wie zich bijvoorbeeld beroept op het grondwettelijk gegarandeerde principe van gelijke behandeling, zal eenvoudig "artikel 10 van de Grondwet" of "het gelijkheidsbeginsel" vermelden. De eigenlijke tekst van artikel 10 moet niet letterlijk aangehaald worden. A *fortiori* moet geen door de overheid voor waar en echt verklaard uittreksel uit de Grondwet overgelegd worden. In ons recht wordt immers verondersteld dat de rechtbank het recht kent (*ius novit curia*).

Rechten moeten dus in principe niet bewezen worden. Als dit nu in werkelijkheid echt het geval zou zijn, dan is elke juridische argumentatie voor de rechtbank en dus elke euro ereloon betaald aan een juridisch raadsman overbodig. Uitleggen waarom men gelijk heeft, zou niet meer nodig zijn, aangezien de rechter zelf met een zou zien wie gelijk heeft en wie niet. In de praktijk worden echter wel degelijk uitgebreide juridische argumentaties aangereikt door (de advocaten van) de partijen. Het recht is inderdaad zo ingewikkeld en omvangrijk geworden dat geen enkele rechter effectief alle recht kent, laat staan dat hij het zonder enige foutmarge of enige ruimte voor interpretatie op concrete feiten, die hem worden voorgelegd zou kunnen toepassen. Correcter is het daarom te stellen dat aan de rechter wel juridische argumenten moeten worden aangereikt, maar dat het bestaan van de rechtsregels zelf, waarop men zich steunt, niet bewezen moet worden. Wie pleit, mag ervan uitgaan dat alle wetten, rechterlijke uitspraken of rechtsleerbijdragen

partij aan de rechtbank een bundel met juridische documentatie over te leggen. In de praktijk doen veel, vooral gespecialiseerde advocaten, dit echter wel om aldus het onderzoekswerk van de rechters te vergemakkelijken. Uiteraard zullen zij wijzen op documentatie die hun stelling ondersteunt.

b | Bewijs van de feiten

Een belangrijk aspect van de kloof die de niet-jurist ervaart tussen recht en rechtsbedeling enerzijds en de maatschappelijke werkelijkheid anderzijds heeft te maken met de feitelijke bewijsproblematiek. Doordat de bewijsvoering gereglementeerd is, kan niet alles op om het even welke manier bewezen worden. Feitelijke waarheden zijn daardoor soms onbewijsbaar. Ze worden dan voor onbestaande gehouden, zelfs indien zij toch op een of andere manier – maar niet binnen de voorgeschreven spelregels – plausibel zouden kunnen worden gemaakt of zelfs aangetoond. Het recht houdt zich enkel bezig met, of koppelt dus enkel juridische gevolgen aan die feiten en handelingen, die op een rechtsgeldige manier bewezen kunnen worden. Niet alle feitelijke waarheden zijn daardoor ook juridische waarheden. Als bijvoorbeeld bij een illegale huiszooeking verboden wapens worden gevonden, dan is het een feitelijke waarheid dat de bewoner in het bezit was van illegale wapens, maar toch zal hij hiervoor niet gestraft kunnen worden, omdat het wapenbezit niet op een juridisch correcte wijze bewezen kan worden.

Men kan deze beperking misschien betreuren, maar de reglementering van het bewijs is wel in ons recht ingevoerd omwille van aanvaardbare motieven. In de eerste plaats wordt rechtszekerheid beoogd. De partijen van een overeenkomst bijvoorbeeld kunnen zekerder zijn van hun rechtspositie met een geschreven stuk in de hand, dan dat alles enkel mondeling is afgesproken. De rechtszekerheid houdt hier dan vooral in dat latere discussies vermeden of minstens beperkt worden. Andere bewijsregels beogen vervalsing van bewijs te bemoeilijken.

Wat zijn nu de feiten die bewezen moeten worden? Het gaat om alle gebeurtenissen en handelingen waaraan door het recht gevolgen verbonden worden. Het betreft dus alle rechtsfeiten, inclusief alle rechtshandelingen.

Normen in verband met het bewijs van rechtsfeiten en rechtshandelingen vinden we in alle takken van het recht. Wat in de ene rechtstak een geldig bewijs is, is dat niet altijd in een andere rechtstak. Zo zijn er heel specifieke voorschriften over de geldigheid van bewijzen in fiscale zaken (denk bv. aan de witten kassa's van de horeca) of over bijzondere onderzoeksmethoden in het strafrecht (denk bv. aan de technische vereisten van bemande en onbemande camera's, de infiltratie of de in-kijkoperatie). In de massa bewijsregels wordt de harde kern echter gevormd door een aantal principes uit het Gerechtelijk Wetboek en het Burgerlijk Wetboek, met betrekking tot de bewijslast (of het bewijsrisico) en de bewijsmiddelen. We lichten deze gemeenschappelijke beginselen (van toepassing in alle rechtstakken, tenzij buiten werking gesteld door afwijkende rechtstakspecifieke regels) summier toe.

c | Bewijslast of bewijsrisico

De basisregel van het bewijsrecht is dat degene die zich beroept op de gevolgen die het recht koppelt aan een rechtsfeit of een rechtshandeling, dit feit of deze handeling moet bewijzen (tenzij het om een feit van algemeen bekendheid gaat, een zogenaamd *notorium*, dat niemand in vraag zou durven stellen, zoals dat het in de loop van een jaar minstens één keer regent in België). In het procesrecht zal de bewijslast meestal op de eiser liggen (*actori incumbit probatio*), maar ook de verweerder zal vaak voor zijn verweer nuttige rechtsfeiten en -handelingen inroepen en die dus moeten bewijzen. Wie bijvoorbeeld geld uitgeleend heeft aan een kennis en de som terugvordert, zal het bestaan van de rechtshandeling van de lening moeten bewijzen, terwijl de ontleners als verweerder misschien zal aanhalen en dus moeten bewijzen dat hij de som al eerder terugbetaald heeft. Wie van zijn diefstalverzekeraar uitbetaling van een vergoeding vordert, zal het rechtsfeit van de diefstal moeten bewijzen en de rechtshandeling van het afsluiten van de verzekeringspolis. Aan de verzekeraar zal het dan toekomen te bewijzen dat er redenen zijn waarom er toch geen tussenkomst in het kader van de polis dient te worden verleend.

Strafzaken

In strafzaken draagt het Openbaar Ministerie als eisende partij de bewijslast van de vervolgd misdrijven. In het kader van het gerechtelijk onderzoek heeft ook de onderzoeksrechter een actieve rol bij het zoeken naar de waarheid, waarbij hij wel een meer neutrale rol dan deze van het Openbaar Ministerie dient aan te nemen en ook aanwijzingen van onschuld dient na te gaan.

Lijdelijkheid rechter

In alle andere gevallen blijft de rechter bij de bewijsvoering, zowel in privaatrechtelijke als in publiekrechtelijke geschillen, normaal gezien passief of lijdelijk. In geval van verstek voorziet de wet nu zelfs dat de rechter in regel het gevraagde toekent zonder verder onderzoek, op een marginale controle of de openbare orde niet geschonden wordt na. Er rust voor het overige enkel een bewijslast op diegene die iets beweert. Wel kan de rechter (art. 871 Ger.W.) aan iedere partij bevelen het bewijsmateriaal dat zij bezit over te leggen, ook al helpt dit de wederpartij in haar bewijsvoering. Ook kan de rechter aan een derde, die geen partij is in de zaak, bevelen bepaalde documenten of stukken voor te leggen.

Omdat op de partij die iets beweert de verplichting rust het beweerde feit te bewijzen, spreken we van bewijslast. Eigenlijk is het meteen een bewijsrisico, want als de rechter niet rechtsgeldig overtuigd wordt van de beweerde feiten, dan verliest degene die de bewijslast draagt en beweert maar niet (geldig) bewijst het proces.

d | Bewijsmiddelen

De bewijsmiddelen zijn de manieren waarop of de technieken waarmee iets be-
wezen wordt. Een gereguleerd systeem van bewijsmiddelen impliceert dat er een beperkt aantal bewijsmiddelen wordt aanvaard en dat deze middelen ont-

gerechtelijke bewijsmiddelen kunnen gehanteerd worden zonder enige tussenkomst van de rechtbank.

De buitengerechtelijke bewijsmiddelen

Het allerbelangrijkste middel om rechtshandelingen te bewijzen is het schriftelijk bewijs (van rechtsfeiten of, met andere woorden, van gebeurtenissen waarvan de rechtssubjecten de rechtsgevolgen niet uitdrukkelijk gewild hebben, worden natuurlijk geen geschriften opgemaakt omtrent de beoogde rechtsgevolgen, want men heeft niets beoogd). De hoofdprincipes van het schriftelijke bewijs vinden we in het Burgerlijk Wetboek. Het Burgerlijk Wetboek bepaalt enerzijds dat elke rechtshandeling, waarvan het voorwerp de waarde van 375 euro overstijgt, verplicht op schrift moet gesteld worden en anderzijds dat er, welke ook de waarde is, nooit met getuigen kan bewezen worden tegen de inhoud van een geschreven akte. Deze principes gelden echter niet inzake ondernemings- en arbeidsovereenkomsten.

We spreken van een akte wanneer een rechtssubject in een geschreven stuk het bestaan van bepaalde feiten of afspraken bevestigt door het te ondertekenen. Het gaat om onderhandse akten wanneer enkel de partij(en) ondertekent(en) en om authentieke akten wanneer een openbaar ambtenaar – een notaris bijvoorbeeld – de akte opstelt in de wettelijk bepaalde vorm en er zijn autoriteit aan verleent. Niet-ondertekende geschriften (zoals een dagboek, boekhouding of het aangaan van een verbintenis per sms) van de schuldenaar hebben slechts in uitzonderlijke gevallen bewijswaarde als zogenaamd begin van geschreven bewijs. Als dit bewijs uitgaat van de schuldenaar, geschreven is en het beweerde feit aanneemelijk maakt, dan kan het verder aangevuld worden met vermoedens en getuigen en als geldig bewijs aanvaard worden.

De rechtspraak aanvaardt dat het soms onmogelijk is om een geschrift op te stellen, waardoor het uitzonderlijk toch kan dat een rechtshandeling met vermoedens of getuigen wordt bewezen. De onmogelijkheid kan fysiek zijn, bijvoorbeeld twee gehandicapten die niet in staat waren een geschrift op te maken, maar ook moreel. Zo is al aanvaard dat het bestaan van een intieme relatie tussen twee personen een morele onmogelijkheid met zich kan meebrengen om afspraken “zwart op wit” op papier te zetten.

Elektronische akten zijn eigenlijk geen aparte categorie. Ze zijn of onderhands of authentiek en vallen dus onder de hiervoor geschetste regels, ook al zijn het in wezen geen papieren of geschriften. Enkele wetten hebben wel extra bewijsregels ingevoerd, onder meer om de echtheid van een elektronische handtekening te garanderen (of om ontvangst en kennisname te verzekeren), maar de eigenlijke bewijsprincipes blijven intact. De elektronische of digitale handtekening is technologieneutraal of kan met andere woorden door om het even welke software gegenereerd worden. Het is een klein versleuteld computerbestand met een reeks van cijfers en letters dat door de afzender van een bericht wordt meegestuurd.

Schriftelijk bewijs

Principes

Onderhandse en authentieke akten

Onmogelijkheid van schriftelijk bewijs

Elektronische akten

den document zelf. Ze wordt vervolgens versleuteld met behulp van een private sleutel. Deze versleutelde code kan enkel ontsleuteld worden met behulp van de publieke sleutel van de afzender (publieke en private sleutel vormen een verbanden paar). De publieke sleutel is publiek consulteerbaar, zoals een telefoonlijst. Vooral er van gebruik te kunnen maken, moet de afzender de digitale handtekening laten identificeren door een vertrouwensderde (een door de overheid erkende certificatie dienst). Deze garandeert dat een publieke sleutel toebehoort aan een bepaalde persoon. Bij ontvangst van een digitaal ondertekend document heeft de ontvanger zekerheid over de authenticiteit (de afzender is werkelijk wie hij voorhoudt te zijn) en de integriteit (het document is niet veranderd sinds het verstuurd werd). De combinatie van digitale handtekening en certificaat heeft dezelfde juridische waarde als een echte handtekening. De elektronische handtekening is vandaag geregeld door Europees recht (Verordening 910/2014). Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen een gewone elektronische handtekening (bv. een PIN-code, een gescande handtekening), een geavanceerde elektronische handtekening (met asymmetrische encryptie) en een gekwalificeerde elektronische handtekening (zoals gebaseerd op de eID-kaart). Enkel laatstgenoemde heeft juridisch de geldigheid van een handgeschreven handtekening.

Getuigenbewijs

Hiervoor is al het getuigenbewijs aangehaald. In het burgerlijk recht kan men er rechtshandelingen mee bewijzen tot een waarde van 375 euro. Getuigenissen vormen daarnaast ook de gebruikelijke techniek om rechtsfeiten te bewijzen. De getuigen moeten de feiten zelf gezien of gehoord hebben. Hoewel het getuigenbewijs perfect buiten rechte gebruikt kan worden, is het ook vaak een gerechtelijk bewijs, met eigen procedureregels, waarover hierna meer. Deze bewijsgetuigen moeten overigens onderscheiden worden van de zogenaamde instrumentele getuigen, die bijvoorbeeld bij een notariële akte een bijkomende formaliteit zijn, maar nooit zullen worden opgeroepen om over de inhoud van de akte zelf te getuigen.

Een vermoeden is een bewijsrechtelijke techniek waarbij, op basis van een wettelijke regel (wettelijk vermoeden) of op basis van de persoonlijke overtuiging van de rechter (feitelijk vermoeden), uit gekende en bewezen feiten nog niet bekende – te bewijzen – feiten worden afgeleid. De rechter mag zich bij zijn oordeelvermoedens en daarenboven enkel in die gevallen waar ook getuigenbewijs is toegestaan. De wettelijke vermoedens staan expliciet in de wet opgenomen. Bijvoorbeeld, uit de bekende feiten dat (1) een moeder bevallen is van een kind en (2) dat die moeder getrouwd is met een bepaalde man, leidt ons recht af dat deze man de vader is van het kind. Als dit in werkelijkheid niet zo is, dan kan deze vermoedelijke vader het tegendeel bewijzen, bijvoorbeeld door een DNA-test (een feitelijk vermoeden). We hebben hier inderdaad te maken met een weerlegbaar vermoeden of vermoeden *iuris tantum*. Andere vermoedens zijn onweerlegbaar of *iuris et iure*, wat dus betekent dat geen tegenbewijs toegelaten is (behalve de gerechtelijke bekentenis of de gerechtelijke eed als het ten minste geen onweerlegbaar vermoeden van manhare orde is). Het artikel 1386 van het Burgerlijk

Wettelijke v. feitelijke vermoedens

gebrek in het gebouw of van een verzuim van onderhoud. De eigenaar kan zich dus niet bevrijden door aan te tonen dat hij zelf geen enkele fout heeft begaan.

Zowel in burgerlijke als in strafzaken worden heel veel feitelijke vermoedens gebruikt. De rechter moet zich door zijn innerlijke overtuiging laten leiden bij de beslissing of hij vindt dat de vermoedens ernstig en overeenstemmend genoeg zijn om in een bepaalde richting te beslissen. De rechtbank oordeelt op onaantastbare wijze. Soms ontspint zich in dat kader een heel debat over de geloofwaardigheid van de bewijsmiddelen, bijvoorbeeld omdat bepaalde feitelijke elementen slechts boven water kwamen door de privacy te schenden. Vooral in strafzaken proberen de raadslieden op die manier bepaalde bewijzen uit het dossier te laten halen (zie thema 13 *Strafrecht*).

De (buitengerechtelijke) bekentenis is de erkenning van een rechtsfeit of een rechtshandeling die de basis vormt voor een verbintenis of dus voor een nadeel ten aanzien van degene die bekennt. Wie vrijwillig zijn schuld bekent, zal ze moeten voldoen ... al stelt zich hier natuurlijk een probleem wanneer hij dat niet doet. Hoe bewijs je immers voor de rechtbank dat de schuld buiten de rechtbank bekend werd? Dus zal er toch best een schriftelijk stuk nodig zijn. Schriftelijke schuldbekentenissen, zoals ontvangstbewijzen of kwijtingen, zijn inderdaad best bruikbaar (dit kan een ondertekend document zijn, maar ook bijvoorbeeld de nummerjeton van een vestiaire). Een geschreven stuk hoeft echter niet altijd meer! Het Hof van Cassatie heeft de geldigheid aanvaard van het bewijs door middel van een opgenomen (telefoon)gesprek. De inhoud van dit gesprek kan ingeroepen worden tegen de spreker, maar niet tegen derden.

De gerechtelijke bewijsmiddelen

De gerechtelijke bekentenis is een bekentenis afgelegd ten overstaan van de rechtbank in het kader van een procedure. Net als de buitengerechtelijke, is ook de gerechtelijke bekentenis onspitsbaar. Dit betekent dat rekening gehouden moet worden met het geheel van de verklaring. Wanneer een verweerder bijvoorbeeld verklaart "ja, ik was u 100 euro verschuldigd, maar ik heb die al terugbetaald", dan kan de eiser zich niet beroepen op de erkenning van de schuld, en de bewijslast dat er al terugbetaald is in de schoenen van de verweerder schuiven.

Het gerechtelijk getuigenbewijs is verschillend in de straf- en in de burgerlijke procedure. In strafzaken worden getuigen ondervraagd door leden van de politie, door parketmagistraten of door de onderzoeksrechter in het kader van het vooronderzoek en het gerechtelijk onderzoek. Bij de eigenlijke behandeling van de zaak door de strafrechter kan ook deze getuigen oproepen op vraag van het parket, de betichte of de burgerlijke partij of zelfs ambtshalve. In assisenzaken komen vaak alle getuigen uitgebreid aan bod, omdat het hele onderzoek voor de jury uit de doeken moet worden gedaan. In burgerlijke zaken wordt het getuigenbewijs "aangeboden" door een of meer partijen. Als de rechter het leveren van dat bewijs oppoortu acht, dan staat hij dit toe in een tussenvonnis waarna

Innerlijke overtuiging

Buitengerechtelijke bekentenis

Gerechtelijke bekentenis

Getuigenbewijs

worden ze door de rechter ondervraagd over de in het tussenvonnissen aangestipte feiten. De getuigen moeten de eed afleggen en kunnen voor hun moeite een kleine onkostenvergoeding vragen. Na geantwoord te hebben op de vragen van het tussenvonnissen, kunnen beide partijen aan de rechter suggereren bepaalde aanvullende vragen te stellen. Van dit alles wordt een proces-verbaal opgemaakt, dat in het gerechtelijk dossier wordt gevoegd.

Eed

De eed is een irrationeel bewijsmiddel dat het middeleeuwse recht heeft overleefd. In oorsprong is de eed een soort beroep op de goddelijke macht. Hoewel de verwijzing naar God uit de eedformule verdwenen is, doet de eed niettemin nog steeds een beroep op het diepste geweten van de mens. Bij de gedingbeslissende eed draagt de ene partij aan de andere op om onder eed te verklaren dat de door haar aangehaalde feiten juist zijn. De rechter beoordeelt soeverein de toelaatbaarheid en de doeltreffendheid ervan. Laat hij de eed toe en legt de partij die ze werd opgedragen effectief de eed af, dan wint ze het proces. Ze kan echter ook de eed terugwijzen naar de wederpartij. Weigert ze echter zonder meer om de eed af te leggen, dan verliest ze het proces. Bij de ambtshalve opgelegde eed vraagt de rechter aan een van de partijen om, ter bekrachtiging van een al gedeeltelijk geleverd bewijs (bv. een onvoldoende zwaar feitelijk vermoeden of een begin van schriftelijk bewijs), de eed te zweren. Er wordt in de praktijk nog maar uiterst zelden gebruikgemaakt van dit relikwie tussen de bewijsmiddelen.

Naast deze drie klassieke gerechtelijke bewijsmiddelen, die vooral in handen liggen van de partijen zelf, beschikt de rechter over een aantal in de wet geregelde bewijs technieken dat toelaat de feiten nader te onderzoeken of in te schatten.

Persoonlijke verschijning

Bij de persoonlijke verschijning van partijen beveelt de rechtbank bij tussenvonnissen dat een of meer partijen zelf voor zijn zetel moet(en) verschijnen (en dus niet enkel hun advocaat). De bedoeling is om, door middel van een doorgedreven ondervergang en eventuele confrontatie, zo goed mogelijk de werkelijkheid te achterhalen. Een proces-verbaal van wat gezegd werd, opgetekend door de griffier en ondertekend door de partijen, wordt in het gerechtelijk dossier gevoegd.

Plaatsopneming

De plaatsopneming is een bewijsrechtelijke techniek waarbij de rechter, in een tussenvonnissen, beslist om persoonlijk naar de plaats te gaan kijken waar de door hem of haar te beoordelen feiten zich voordoen of hebben voorgedaan. Zo kan de rechter zich naar de plaats van een ongeval begeven om te zien hoe de staat van het wegdek is, de zichtbaarheid, de buiging van de weg ... In zaken van burenhinder bijvoorbeeld werpt het heel vaak een duidelijker en genuanceerder licht op de aangekaarte problemen als men ter plaatsse poolshoogte neemt. Voor geschillen inzake een erfdienstbaarheid van uitweg is de plaatsopneming zelfs wettelijk verplicht. Het plaatsbezoek gebeurt in aanwezigheid van partijen, minstens na deze daartoe te hebben opgeroepen.

Deskundigen- onderzoek

Ook een gerechtelijke expertise (of "deskundigenonderzoek") wordt bij tussenvonnissen bevolen, op vraag van een of meer partijen of ambtshalve door de rechter.

geschillen, een arts voor lichamelijke of psychische problemen, een maatschappelijk werker voor familiale en sociale problemen ...) met een precies omschreven opdracht. Als kenner moet hij technisch advies geven over bijvoorbeeld oorzaak en omvang van de schade, de manieren om de schade te herstellen, de kostprijs en duur van herstelling ... In principe doet de deskundige al zijn vaststellingen op tegensprekelijke wijze, dit is in het bijzonder van beide partijen, minstens na beide partijen opgeroepen te hebben, en daarna maakt hij een verslag op. De partijen kunnen meestal reageren op een voorverslag. Hierna wordt een definitief verslag opgemaakt en in het gerechtelijk dossier gestopt. Deze bevindingen binden de rechtbank niet, maar hebben slechts de waarde van een advies. Om als "gerecht deskundige" te kunnen aangesteld worden, moet men opgenomen zijn in het nationaal register voor gerechtsdeskundigen, beëdigd vertalers, tolken en vertalers-tolken. Opname in de lijst wordt afhankelijk gesteld van bepaalde diploma- en ervaringsvereisten.

Een bijzondere feitelijke kwestie: de vaste datum

In het recht speelt de tijd een belangrijke rol (al dan niet terugwerkende kracht van wetten, verjaring van rechten, opschortende en ontbindende termijnen, rechtsopvolging ...). Door een document een andere datum te geven (anti- of postdateren) kan men soms extra rechten creëren of plichten ontlopen. Omwille van de zekerheid werden daarom systemen ingevoerd om rechtsfeiten en -handelingen een vaste datum te geven. Dit is een aan iedereen tegenstelbare datum. Als een huurder en een verhuurder bijvoorbeeld op 5 oktober een contract afsluiten, maar dit contract dateren op 1 oktober, dan zal dit tussen beide partijen geen aanleiding geven tot problemen, maar de rechten van derden kunnen er wel door beïnvloed worden. Als een derde op 3 oktober het (op dat ogenblik nog niet) verhuurde goed koopt, maar na een week vaststelt dat dat goed volgens het contract al verhuurd "was", dan heeft hij een minderwaardige zaak gekocht dan hij gedacht had.

Om gesjoemel met de datum te vermijden, stelt het burgerlijk recht dat een rechtshandeling slechts op drie manieren een vaste datum kan krijgen. Zonder deze "vaste datum" is de datum niet tegenstelbaar aan derden. De drie mogelijkheden zijn:

- De rechtshandeling opnemen in een authentieke akte. De openbaar ambtenaar staat in voor de juistheid van de datum.
- De onderhandse akte van de rechtshandeling laten registreren bij het registratiekantoor, een dienst van de FOD Financiën (voor huurcontracten en plaatsbeschrijvingen kan dat online via de softwareapplicatie MyRent).
- Als een van de ondertekenaars van een akte overleden is, dan ligt minstens de *terminus ante quem* vast, namelijk de sterfdatum.

In een aantal bijzondere takken van het recht ten slotte, zoals het ondernemings- en fiscaal recht, worden ook de data aanvaard die lijken uit goed keuzes te komen.

F | TOEGANG TOT JUSTITIE

Om de toegang tot de rechtsbescherming te vereenvoudigen voor iedereen bieden verschillende (openbare en privé) organisaties of instellingen vaak juridische eerste- of tweede-lijnsbijstand aan (wetswinkels, huurdersbonden, vakbonden, commissies voor juridische bijstand, Centra voor Algemeen Welzijn, justitiehuizen ...). Dat is de (meestal gratis) mogelijkheid die geboden wordt om heel snel juridisch advies te geven. Het is hierbij niet de bedoeling om zaken al ten gronde te behandelen of een juridisch geschil op te lossen. Deze instanties zullen enkel kort uitleg geven over het recht en de burgers informeren over de juridische middelen waarover ze beschikken. Deze instanties zullen dus meestal geen verdere stappen ondernemen en dus bv. meestal geen brieven schrijven, of de zaak onderzoeken.

**juridische eerste-
lijnsbijstand**

In de juridische tweedelijnsrechtshulp kan men vervolgens omstandig juridisch advies en bijstand krijgen en een beroep doen op een advocaat, zelfs voor de rechtbank. Al naar gelang van uw inkomen, kan dit *pro Deo* (kosteloos) of tegen gedeeltelijke betaling zijn. De ordes van advocaten staan in voor de juridische tweedelijnsbijstand, die onder meer een grondiger advisering, bijstand en/of vertegenwoordiging, al dan niet in het kader van een gerechtelijke procedure inhoudt. Wie een aanvraag voor tweedelijnsbijstand indient, kan een remgeld moeten betalen (waarvan sommige categorieën, zoals minderjarigen, geesteszieken en staatlozen echter vrijgesteld zijn). Het Bureau voor Juridische Bijstand zal dan eerst nagaan wat de bestaansmiddelen van de aanvrager zijn (van categorieën en als leefloners en sociale huurders wordt de onvermogenheid verondersteld). Men kan, mits het Bureau niet vindt dat de vordering op het eerste gezicht onontvankelijk of ongegrond is, in aanmerking komen voor volledige gratis bijstand, dan wel voor gedeeltelijke. De aangestelde advocaten worden vergoed door de federale overheid (een nomenclatuurlijst bepaalt het aantal punten per soort procedure of opdracht en de beschikbare budgetten worden omgeslagen over het aantal punten). Om de financiering te kunnen blijven garanderen, moeten veroordeelde partijen, zowel in burgerlijke als strafzaken, een bijdrage (20 euro in 2017) betalen aan het Fonds voor juridische tweedelijnsbijstand.

**juridische
tweedelijns-
bijstand**

3 | CONTROLE OP HET BESTUUR: RECHTS- BESCHERMING TEGEN DE UITVOERENDE MAGT

Een niet onbelangrijke vraag is hoe de burger zich kan beschermen tegen het overheidshandelen van de administratie of de uitvoerende macht. Hiervoor bestaan een drietal mogelijkheden.

A | DE OMBUDSMAN

Een eerste mogelijkheid die eerder bismiddelend is, is een klacht indienen bij de Ombudsman van de Vlaamse overheden als Vlaamse overheden als ook een aantal

de ombudsfunctie ingevoerd (voor een lijst met contactgegevens, zie www.ombudsman.be). Er is onder meer een Europese, federale en Vlaamse ombudsman, een Ombudsdienst Pensioenen, een Ombudsman voor de Postsector, voor Telecommunicatie, van de Verzekeringen, voor Consumentengeschillen Advocatuur (OCA) enz.

De ombudsdienst is een – als onafhankelijk bedoelde – instantie die klachten over het onbehoorlijk optreden van een overheid probeert te verhelpen. Vaak is het meer een luisterend oor dan een helpende hand, want rechtsherstel voor geschonden rechten kan hier niet verleend worden. De ombudsman kan aan de overheid ook enkel adviseren en geen bevelen geven. Zijn belangrijkste taak is bemiddelen tussen de overheid en de klagende bestuurde. Soms worden de klachten wel eens openbaar gemaakt via verslagen (bv. Federale Ombudsman, Ombudsman van de Vlaamse Gemeenschap, Kinderrechtencommissaris ...). Dit kan een onrechtstreekse druk uitoefenen op de administratie. Deze verslagen worden ook vaak besproken in de respectievelijke parlementen. We moeten ook steeds naar de toepasselijke wetgeving of oprichtende akte gaan kijken om de precieze opdracht en bevoegdheid van een ombudsdienst te kennen. Een algemene regeling bestaat in het Belgische recht niet.

B | ADMINISTRATIEF BEROEP

Wie zich geschaad voelt door een optreden van de overheid, kan een administratief beroep instellen. Het administratief beroep wordt ingesteld bij een orgaan van het actief bestuur, dat op zich geen rechtsprekende functie heeft en dat als doelstelling heeft ervoor te zorgen dat een beslissing van het orgaan zelf of van een hiërarchisch ondergeschikt orgaan wordt ingetrokken, vernietigd, gewijzigd of eventueel wordt genomen. Dit administratief beroep kan verschillende vormen aannemen omdat het orgaan dat het beroep behandelt ofwel hetzelfde kan zijn als hetgene dat de oorspronkelijke beslissing genomen heeft (het zogenaamde *willig* beroep: bv. vragen aan een provinciegouverneur om terug te komen op zijn beslissing om een sportmanifestatie niet te laten doorgaan), ofwel de hiërarchisch meerdere is van degene die de beslissing genomen heeft (vooral bij gedecentraliseerde diensten), ofwel een toezichthoudende overheid is (bij gedecentraliseerde overheden), ofwel eventueel een volledig ander overheidsorgaan is dat niet in een hiërarchische verhouding staat (het georganiseerd hoger beroep). In dit laatste geval regelt een formele wet de bevoegde instantie, de termijnen en de formaliteiten (meestal wordt beroep aangetekend door middel van een aangezekende brief).

Beroep bij orgaan van actief bestuur

Administratief v. jurisdictioneel beroep

In tegenstelling tot een jurisdictioneel beroep (zie hieronder), is een administratief beroep doorgaans weinig formalistisch en goedkoop. Een administratief beroep verschilt op een aantal punten van een jurisdictioneel beroep. Bij een administratief beroep zal zowel de opportuniteit als de legaliteit van de bestreden beslissing opnieuw bekeken worden. Een bestuur heeft immers de vrijheid om, op basis van alle gegevens, na te gaan welke maatregelen kunnen worden genomen. Zo kan

heden. Een rechter daarentegen moet/mag enkel kijken of het bestuur al dan niet de toepasselijke rechtsregel geschonden heeft (legaliteitsbeginsel) en kan zich dus niet in de plaats stellen van de overheid. Een ander verschilpunt is dat een jurisdictionele beslissing gezag van gewijsde heeft (een jurisdictioneel orgaan kan hierop dus niet terugkomen) en dus enkel kan worden aangevochten door middel van rechtsmiddelen. Aan een administratieve handeling kan een einde worden gesteld door een vernietiging, bv. door de toezichthoudende overheid of de Raad van State, of door intrekking. Ten slotte hebben burgers bij een jurisdictioneel beroep verschillende rechten van verdediging. Dit is niet altijd zo bij een administratief beroep, waar je bijvoorbeeld veel minder mogelijkheden hebt om je argumenten aan te halen en je verdediging uit te bouwen.

C | JURISDICTIONEEL BEROEP

Ten slotte bestaat er ook het jurisdictioneel beroep. Zoals reeds aangehaald, kan een burger in sommige situaties bescherming zoeken bij de rechtscolleges. In het kader van het subjectief contentieus zijn dat de gewone rechtbanken, terwijl dat in het kader van het objectief contentieus om de administratieve rechtscolleges gaat. Administratieve rechtscolleges zijn krachtens de wet opgericht en behoren eigenlijk niet tot de rechterlijke macht. Het belangrijkste administratief rechtscollege is de Raad van State (afdeling Bestuursrechtspraak). Daarnaast werden echter de laatste jaren ook heel wat administratieve rechtscolleges opgericht.

Rechtsbescherming

a | De afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State

Het belangrijkste administratieve rechtscollege is de Raad van State. De Raad van State heeft immers twee functies. Aan de ene kant geeft hij advies bij het tot stand komen van normen in bepaalde door de wet opgesomde gevallen (afdeling Wetgeving), maar daarnaast heeft hij ook jurisdictionele bevoegdheid met betrekking tot administratieve rechtshandelingen (de afdeling Bestuursrechtspraak).

Twee afdelingen Raad van State

De belangrijkste bevoegdheid van de Raad van State is de bevoegdheid om bij wijze van arrest uitspraak te doen over de verzoeken tot nietigverklaring ingesteld tegen de akten en reglementen van de administratieve overheden. De belangrijkste administratieve rechtshandelingen waar het om gaat, zijn koninklijke besluiten, besluiten van gemeenschaps- en gewestregeringen, ministeriële besluiten, verordeningen, ministeriële omzendbrieven, gemeentelijke en provinciale verordeningen en besluiten, maar ook bepaalde beslissingen van functioneel gedecentraliseerde besturen (VRT, NMBS, De Lijn ...).

Objectief contentieus

Elke belanghebbende natuurlijke of rechtspersoon kan naar de Raad van State stappen. De ontvankelijkheidsvoorwaarden zijn dat eerst alle mogelijke administratieve beroepen zijn uitgeput en dat het verzoek binnen de zestiende dagen na kennisname van het administratieve besluit wordt ingesteld. Wanneer een bedrijf bijvoorbeeld in Vlaanderen een omgevingsvergunning aanvraagt bij de bestuursrechtelijke overheid, kan deze aanvraag worden geweigerd of kan de vergunning worden ingetrokken. Het bedrijf kan dan een beroep doen op de Raad van State.

Na uitputting administratief beroep

Pas als deze administratieve beroepsinstantie ook de vergunning weigert, kan het bedrijf gerechtelijk of jurisdictioneel beroep instellen bij de Raad van State.

Belanghebbende

Een andere voorwaarde is dat men belanghebbende moet zijn. Je moet als persoon kunnen aantonen dat die rechtshandeling jou een nadeel berokkent en dat de vernietiging ervan dat nadeel kan opheffen. Er moet een persoonlijk belang zijn. Hiermee wil men de *actio popularis* uitsluiten. Dit wil zeggen dat een beroep wordt ingesteld in het belang van de wet, bv. om de algemene volksgezondheid. Het is *in concreto* niet altijd gemakkelijk te bepalen of er een direct belang is. Soms kan er wel een collectief belang zijn, bv. een milieubeweging die optreedt voor een verbetering van het leefmilieu of wanneer een maatregel het milieu in gevaar zou brengen. De vernietiging verzoekende partij moet ook een belang hebben bij elk afzonderlijk aangevoerd middel.

Men kan echter niet om gelijk welke reden de vernietiging bekomen bij de Raad. De Raad oordeelt immers nooit over de opportuniteit van de beslissing. Dit wil zeggen dat hij zich niet bezighoudt met de vraag of een beslissing beleidsmatig verantwoord is of intrinsiek goed of slecht. De Raad van State beoordeelt enkel de legaliteit. Er wordt onderzocht of het bestuur geen schending van de wet, overschrijding van de bevoegdheid of niet-naleving van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen heeft begaan of zich eventueel heeft schuldig gemaakt aan machtsafwendings. Machtsafwendings houdt in dat een bestuur zijn macht gebruikt voor een ander doel dan het wettelijke. Wanneer bijvoorbeeld een polderbestuur, dat normaal gezien bevoegd is voor het beheer en onderhoud van de polders en wateringen, grachten laat overweven, niet voor het waterbeheer zelf, maar om de dijkgraaf een private toegang tot zijn eigendom te verschaffen, dan heeft het polderbestuur zijn macht afgewend.

Legaliteitsdeel

Machtsafwendings

Schending wet

Schending van de wet moet dan weer begrepen worden als schending van elke hogere norm uit de hiërarchie, inclusief de algemene rechtsbeginselen. De Raad van State heeft in zijn rechtspraak wezenlijke bijdragen geleverd tot de vorming van de beginselen van behoorlijk bestuur, reeds aangehaald in Thema 4. De formele rechtsbronnen en de hiërarchie der rechtsnormen en waarover in Thema 12 Het administratief recht of bestuursrecht verder zal uitgeweid worden.

Schending vormvereisten

Vele normen schrijven ten slotte voor dat bepaalde vormvereisten moeten nageleefd worden. Als deze formaliteiten substantieel of essentieel zijn of als ze uitdrukkelijk "op straffe van nietigheid" zijn voorgeschreven en effectief door het bestuur niet zijn nageleefd, dan kan de vernietiging gevraagd worden van het aldus genomen besluit. Zo is het in het kader van de milieuwetgeving verplicht om de aanvraag van een vergunning openbaar bekend te maken. Is dit niet gebeurd, dan kan de vergunning vernietigd worden, ook al is ze voor het overige volkomen inhoudelijk in orde. Het ontbreken van het verplichte advies van de afdeling Wetgeving van de Raad van State voor reglementaire besluiten is een ander voorbeeld. Vele reglementen zijn in het verleden gesneuveld omdat de regering zich niet aan de vereisten van de hiërarchie heeft gehouden.

Wanneer een administratieve rechtshandeling wordt vernietigd door de Raad van State, dan betekent dit dat ze definitief verdwijnt uit de rechtsorde. Dergelijke vernietiging werkt *ex tunc*, wat betekent dat de bestreden rechtshandeling geacht wordt nooit te hebben bestaan. Hierdoor verdwijnt ook de rechtsbasis van eventueel andere administratieve rechtshandelingen die op het vernietigde besluit gebaseerd zijn. De vernietiging geldt meteen ook voor iedereen, al zal ze verworven rechten nooit weer afnemen. Zo blijft een gebouw opgetrokken op basis van een omgevingsvergunning rechtsgeldig bestaan, ook al zou een bestemmingsplan waarop de vergunning gebaseerd was, vernietigd worden. De Raad kan beslissen om bepaalde gevolgen van een vernietigde beslissing te handhaven. De Raad kan bij tussenbeslissing ook een "bestuurlijke lus" toepassen. In dit geval wordt het dossier om een duidelijke maar herstelbare fout (er is bijvoorbeeld een handtekening onder een advies vergeten) teruggestuurd naar de administratie, die dan een nieuwe beslissing kan nemen (waarna deze vernieuwde beslissing onmiddellijk voorwerp is van het juridictioneel beroep). Op die manier worden opeenvolgende procedures met lange periodes van onzekerheid vermeden of beperkt.

Het grote euvel van de Belgische Raad van State was lange tijd (en is nog steeds in zekere mate) de permanente overbelasting, waardoor de procedures enorme vertraging opliepen. Procedures van tien jaar en langer waren geen uitzondering. In het begin van de jaren negentig is daarom de schorsingsprocedure (het administratief kort geding) ingevoerd. Ze laat toe om snel (normaal gezien binnen enkele maanden, maar bij echte uiterst dringende noodzakelijkheid zelfs binnen enkele uren) de gevolgen van een administratieve rechtshandeling op te schorten, in afwachting van de uitspraak over het vernietigingsverzoek. Om de schorsing te verkrijgen, moet de verzoekende partij niet enkel aantonen dat haar vernietigingsmiddelen op het eerste gezicht kennelijk gegrond zijn, maar daarenboven moet zij ook aantonen dat er voor haar een moeilijk te herstellen ernstig nadeel dreigt indien de bestreden administratieve beslissing niet geschorst wordt, bijvoorbeeld dat zij failliet zal worden verklaard (bij de snelste procedure moet ook de uiterst dringende noodzakelijkheid bewezen worden). Daarmee komt de schorsingsprocedure voor de Raad van State heel dicht in de buurt van de bevoegdheid van de gewone kortgedingrechter om voorlopige maatregelen te bevelen, wat onder meer ook de schorsing van een bestuurshandeling kan zijn.

b | De mogelijkheid voor de gewone rechtbanken en hoven: exceptie van onwettigheid

Niet alleen de Raad van State, maar ook elke gewone rechtbank kan de rechts-subjecten beschermen tegen onwettige handelingen van het bestuur. Artikel 159 van de Grondwet bepaalt: "de hoven en rechtbanken passen de algemene, provinciale en plaatselijke besluiten en verordeningen alleen toe in zoverre zij met de wetten overeenstemmen".

Wanneer dus voor een rechtbank een bepaling van een (reglementair) uitvoeringsbesluit wordt opgeworpen die nadelig is voor een partij, dan kan die partij voorkomen aan te tonen dat (dit onderdeel van) dat besluit onwettig is. Dit is het

standpunt volgt, zal het besluit in de concrete zaak niet toegepast worden. Let wel, alleen reglementaire besluiten kunnen buiten toepassing gelaten worden. Individuele bestuurshandelingen kunnen alleen met een vernietigingsverzoek aangevochten worden. Als dit dus niet gebeurd is (binnen de zestig dagen), dan is en blijft de bestuurshandeling *de iure* geldig, al is ze *de facto* niet wettig.

Het kwestieuze (deel van een) reglementair besluit wordt dus niet toegepast, maar het wordt niet vernietigd. Het blijft met andere woorden als dusdanig in de rechtsorde bestaan en kan dus in andere geschillen, waar deze exceptie van illegaliteit niet wordt ingeroepen, wel toegepast worden. In tegenstelling tot het vernietigingsberoep bij de Raad van State, is de toepassing van artikel 159 van de Grondwet niet aan een termijn van 60 dagen gebonden. Ook hele oude besluiten kunnen dus aan hun legale basis getoetst worden.

c | Andere administratiefrechtelijke rechtscolleges

Als gevolg van de permanente overbelasting van de Raad van State hebben de Belgische wetgevers naast en naar analogie van de Raad van State, andere administratieve rechtscolleges opgericht, telkens bevoegd voor een bepaalde materie.

Op federaal vlak is de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen opgericht (zie www.vw-ccr.be). Hierbij kan beroep aangekend worden tegen beslissingen van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen, tegen beslissingen van de Dienst Vreemdelingenzaken en tegen alle andere individuele beslissingen die genomen zijn met toepassing van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verbijdering van vreemdelingen.

Raad voor Vreemdelingenbetwistingen

Raad voor Vergunningsbetwistingen

Op Vlaams niveau moet in de eerste plaats de Raad voor Vergunningsbetwistingen vermeld worden (zie www.dbric.be/raad-voor-vergunningbetwistingen). Het was eigenlijk het eerste "Vlaamse" rechtscollege. Bij de Raad kan beroep aangevend worden tegen vergunningsbeslissingen betreffende het afleveren of weigeren van een omgevingsvergunning valideringsbeslissingen en registratiebeslissingen.

Milieuhandhavingsscollege

Voor beroepen tegen beslissingen van de afdeling Milieuhandhaving, Milieuschade en Crisisbeheer bij het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie van het Vlaamse Gewest, waarbij een bestuurlijke boete wordt opgelegd, kan beroep worden ingesteld bij een ander Vlaams rechtscollege, het Handhavingsscollege (zie www.mhhc.be).

De Raad voor Vergunningsbetwistingen, het Handhavingsscollege en de Raad voor Verkiezingsbetwistingen zijn samen ondergebracht in de Dienst van de Vlaamse Bestuursrechtscolleges (DBRC), die moet zorgen voor formele stroomlijning, efficiëntie en gemeenschappelijke rechtsovereenstemming.

Raad voor betwistingen inzake studievoortgangsbepalingen

Belgische Mededingingsautoriteit

Voor de studerende jeugd in Vlaanderen is de Raad voor betwistingen inzake studievoortgangsbepalingen van belang (<http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/raad>). Dit Vlaams administratief rechtscollege oordeelt over beroepen tegen beslissingen van universiteiten en hogescholen.

Ook naast de instellingen opgericht ter ontlasting van de Raad van State, zijn er nog andere administratieve rechtscolleges, met eigen bevoegdheden. Zo is er de Belgische Mededingingsautoriteit, die als administratief rechtscollege beslissingen neemt over interne mededingingsconflicten. Voor startende ondernemers is de Vestigingsraad inzake handel en ambacht van belang, voor sommige slachtoffers de Commissie voor hulp aan slachtoffers van opzettelijke geweldsdaden. Ook de provinciale deputaties zijn in een aantal materies bevoegd.

4 CONTROLE OP DE WETGEVER: HET GRONDWETTELIJK HOF

In de oorspronkelijke opvatting van de theorie van de scheiding der machten was de rechter "la bouche de la loi". De rechter spreekt recht en past hierbij de wet toe. Het was dus niet aan de rechtbanken om wetten te bekritisieren of te toetsen aan hogere normen. Hierin heeft zich echter sinds lang een gestage evolutie voorgedaan waarbij de rechtbanken en hoven in sommige gevallen een prejudiciële vraag kunnen of moeten stellen aan het Grondwettelijk Hof over de conformiteit van een wet met de Grondwet. Voor de goede orde wijzen we er wel op dat de gewone hoven en rechtbanken wetten wel mogen toetsen aan inter- en supranationale normen met directe werking en bij strijdigheid ermee de Belgische wet buiten toepassing mogen laten (zie Thema 4 De formele rechtsbronnen en de hiërarchie der rechtsnormen). Het Grondwettelijk Hof (voor mei 2007 het "Arbitragehof") is een van de verwezenlijkingen van de staatshervorming(en). Het heeft twee grote bevoegdheden. Enerzijds beslecht het bevoegdheidsconflicten tussen (formeel) wetten en decreten en ordonnanties. Anderzijds toetst het wetten, decreten en ordonnanties aan titel II (de fundamentele rechten) en aan de artikelen 170, 172 en 191 van de Grondwet. Artikel 170 betreft de noodzaak om beslissingen in te voeren door middel van een formele wet. Artikel 172 is een verbod om voorrechten inzake belastingen in te voeren en de verplichting om vrijstelling of vermindering van belastingen bij wet te regelen. Artikel 191 stelt dat alleen bij wet de rechten van de Belgen onthouden kunnen worden aan vreemdelingen.

Via twee verschillende procedures kan het Grondwettelijk Hof over wetten, decreten en ordonnanties uitspraak doen (onder wetten verstaat men de wetten in formele zin, dit wil zeggen de normen afkomstig van de wetgevende macht(en)). Nieuwe formele wetten kunnen binnen de zes maanden na hun publicatie aangevochten worden door elke belanghebbende door middel van een verzoekschrift (ook hier geldt geen *actio popularis*). In feite gebeurt dit meestal door ofwel de Belgische staat ofwel een gemeenschap of een gewest, maar vaak ook door belangengroeperingen (tevens heeft elke belanghebbende de mogelijkheid een

slechts om een of enkele artikelen, soms slechts enkele woorden uit een artikel, een uitzonderlijke keer over een volledige wet) ongrondwettig is, dan wordt die bepaling vernietigd, waardoor ze dus retroactief uit de rechtsorde verdwijnt. Een dergelijke vernietiging geldt *erga omnes* en niet alleen voor de betrokken partijen. De wet wordt geacht nooit bestaan te hebben. In hoogdringende gevallen kan ook, binnen de drie maanden, de schorsing verzocht worden. Tevens kan de schorsing gevraagd worden van een wet, decreet of ordonnantie, die zeer gelijkwaardig is aan een al vernietigde tekst, dit om te vermijden dat de wetgever, door een licht gewijzigde tekst af te kondigen, zich zou onttrekken aan het gezag van een vernietigingsarrest.

Het tweede kanaal is de mogelijkheid tot het stellen van een prejudiciële vraag. Naar aanleiding van een concreet geschil kan voor gelijk welke rechtbank (dus zowel de gewone rechtbanken en hoven als de administratieve rechtscolleges) een van de partijen – of de rechter ambtshalve – opwerpen dat een wettelijke of decretale bepaling die op de zaak toepasselijk is mogelijkwijze ongrondwettig is en aan de rechtbank vragen om, vooraleer recht te doen, dienaangaande een vraag te stellen aan het Grondwettelijk Hof. De rechtbank die de grond van de zaak moet beslechten, moet dan in principe in een tussenvonnis of -arrest een vraag formuleren aan het Grondwettelijk Hof. Oordeelt het Hof dat de concrete bepaling inderdaad ongrondwettig is, dan zal ze deze echter niet vernietigen. Het gevolg is enkel dat in het concrete geschil de bepaling niet meer toegepast zal mogen worden, ook niet in beroep of cassatie. Het rechtscollege dat de vraag heeft gesteld, moet zich immers voegen naar het arrest van het Grondwettelijk Hof. Op zich blijft de regel dus wel bestaan, waardoor hij in andere geschillen wel rechtsgeldig toegepast kan worden, tenzij uiteraard ook hier een partij dezelfde vraag zou opwerpen. De facto zal de regel bijgevolg doorgaans een stille dood sterven, want de arresten van het Grondwettelijk Hof worden bij uitbreiding gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad*, zodat de rechtswereld ervan op de hoogte is en niemand, eenmaal hij op de hoogte is van het bestaan van het arrest, nog geneigd zal zijn de regel toe te passen. De wet- of decreetgever zal zich overigens doorgaans zelf spoeden de gewraakte regel op te heffen of te wijzigen.

5 EXTERNE CONTROLE OP DE RECHTERLIJKE MACHT: DE HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE

In 1998 werd in de Grondwet de Hoge Raad voor de Justitie ingeschreven. Hiermee wilde de grondwetgever twee doelstellingen realiseren: enerzijds een externe controle op de algemene werking van de rechterlijke macht nastreven en anderzijds een objectivering van de benoemingen en van de bevorderingen in de rechterlijke macht. Een en ander was het gevolg van de malaise in justitie na de zaak-Dutroux en de Witte Mars. Het is een orgaan *sui generis* met een apart statuut, los van de klassieke *trias politica*. De Raad telt 44 leden en is paritair samengesteld uit magistraten en niet-magistraten (hoof...

- De toegang tot, de bevordering binnen en de vorming van de magistratuur regelen: de Hoge Raad stelt bv. het examen op voor de beroepsbekwaamheid van rechters en doet de voordracht voor de volgens hem meest geschikte kandidaat bij de aanwijzingen in functie van de voorzitters bij rechtbanken of hoven en benoemingen tot magistraten. Dit zijn de taken van de benoemings- en aanwijzingscommissie.
- Een zekere controle uitoefenen op de werking van de rechterlijke macht. Daarvoor formuleert de Hoge Raad adviezen en voorstellen over de organisatie en de werking van de rechterlijke macht, stelt hij de standaardprofielen op voor de mandaten van korpschefs, houdt hij toezicht op de middelen van interne controle binnen de rechterlijke orde, ontvangt hij klachten van burgers over de werking van de rechterlijke orde, en stelt hij onderzoeken in naar de werking van de rechterlijke macht. Hij heeft geen tuchtrechtelijke en strafrechtelijke bevoegdheid. De Hoge Raad voor Justitie brengt jaarlijks een verslag uit over de werking van de rechterlijke orde. Men maakt dit dan over aan de minister van Justitie, het parlement en de korpschefs van de hoven en het Openbaar Ministerie hierbij. Dit zijn de taken van de advies- en onderzoekscommissies.

Leerdoelen

Na het bestuderen van dit thema beheers je de volgende leerdoelen:

- de verschillende rechtscolleges in België kunnen plaatsen;
- het verschil begrijpen tussen de gewone hoven en rechtbanken en de administratieve rechtscolleges;
- de essenties van de territoriale en materiële bevoegdheidsverdeling van de rechterlijke macht kennen;
- het onderscheid kennen tussen de zittende en de staande magistratuur en de andere actoren van justitie kennen;
- weten wat het recht op een eerlijk proces inhoudt;
- de grote lijnen van de rechtsprocedure verstaan;
- weten welke rechtsmiddelen (gewone en buitengewone) er zijn en hun inhoud begrijpen;
- het onderscheid kunnen uitleggen tussen gezag van gewijsde en kracht van gewijsde;
- weten hoe u kunt optreden tegen de overheid;
- de verschillen tussen het administratief en het juridictioneel beroep kennen;
- de bevoegdheden en werking van de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State kennen;
- kunnen uitleggen hoe men zich kan beschermen tegenover de wetgever (vernietigingsberoep en prejudiciële procedure voor het Grondwettelijk Hof).

Bibliografie

Algemeen

ALLEMEERSCH, B., BROECKX, K. en VAN ORSHOVEN, P. (eds.), *Gerechtelijk Wetboek (geannoteerd)*, Brugge, die Keure, 2015

BARENTS, R., *Procedures en procesvoering voor het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg van de EG*, Deventer, Kluwer, 2005

BREESCH, A., CAESAER, D. en VANDENBERGH, H., *Advocatenpocket*, Mechelen, Kluwer, jaarlijks

BREWAEYS, E. (ed.), *Bestendig handboek burgerlijk procesrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl.

CASTERMANS, M., *Gerechtelijk Privaatrecht. Algemene beginselen, bevoegdheid en burgerlijke rechtspleging*, Gent, Academia press, 2009

DEBUYST, D., KORTLEVEN, P. en LYSSENS, T., *Bestendig handboek Deskundigenonderzoek*, Mechelen, Kluwer, losbl.

DE CORTE, R. et al. (eds.), *Artikelsgewijze commentaar gerechtelijk recht*, Mechelen, Kluwer, losbl.

LAENENS, J., et al. (eds.), *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2016

LEMMENS, P. et al. (eds.), *Artikelsgewijze commentaar publiek procesrecht*, Antwerpen, Kluwer, losbl.

LENAERTS, K. en ARTS, D., *Europees procesrecht*, Antwerpen, Kluwer, 2003

LYSENS, T. en NAUDTS, L., *Deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken in Recht en Praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2010

MAES, B., *Inleiding tot het burgerlijk procesrecht*, Brugge, die Keure, 2012

VAN MELLAERT, G. (ed.), *Praktijkboek gerechtelijk recht*, Brugge, Vanden Broele, losbl.

VAN ORSHOVEN, P., BOES, M. en ALLEMEERSCH, B., *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen. Gerechtelijk recht voor bachelors*, Leuven, Acco, 2016

Zie ook verschillende bijdragen in de reeks *AdvocatenPraktijk* (Gerechtelijk recht) en het jaarlijkse *Gerechtelijk zakboekje* van Kluwer.

Advocatuur

DE PUYDT, R., *Deontologie van de Vlaamse advocaat*, Antwerpen, Intersentia, 2009

Beslag en executie

DE GROOTE, B. en VOET, S., *Collectieve schuldenregeling in Bibliotheek burgerlijk recht en procesrecht*, Gent, Larcier, 2009

DIRIX, E., *Kort begrip van het beslagen executierecht*, Leuven, Acco, 2010

DIRIX, E. en BROECKX, K., *Beslag in Algemene Praktische Rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2010

WAGNER, K., *Dwangsom in Algemene Praktische Rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2001

X, *Beslagzakboekje*, Antwerpen, Kluwer, jaarlijks

Arbitrage en bemiddeling

VAN RANSBEECK, R. (ed.), *Bemiddeling*, Brugge, die Keure, 2008

Zie ook www.cepina.be en www.caren-adr.org, de websites van enkele centra voor arbitrage en bemiddeling.

Tijdschriften:

Tijdschrift voor procesrecht en bewijsrecht

Ad rem: Tijdschrift van de Orde van Vlaamse Balies

Personen- en familierecht

1. De natuurlijke persoon
2. Verticale relaties: afstamming, adoptie en voogdij
3. Horizontale relaties: samenlevingsvormen
4. Echtscheiding
5. Erfrecht